



**20**  
**Jaunā Gaite**

298

RUDENS 2019



9

# JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 298  
AUTUMN 2019

*Jaunā Gaita*, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief

Juris Žagariņš  
Phone: 413-732-3803; 413-519-8266  
[juris.zagarins@gmail.com](mailto:juris.zagarins@gmail.com)

Art Editor

Linda Treija <[lindatreija6@gmail.com](mailto:lindatreija6@gmail.com)>

Literature Editor

Vladis Spāre <[vladis.spare@gmail.com](mailto:vladis.spare@gmail.com)>

Contributing Editors

Dace Aperāne, Voldemārs Avens,  
Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece,  
Anita Liepiņa, Maija Meirāne,  
Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre,  
Lilita Zaļkalne

Business Manager

Tija Kārkle  
2804 NE 172nd St.  
Ridgefield, WA 98642, USA  
[tijalaura@comcast.net](mailto:tijalaura@comcast.net)

JG home page and archive  
<[jaunagaita.net](http://jaunagaita.net)>

Subscription rates:

1 year: USD 39 = CAD 52 = EUR 37  
2 years: USD 76 = CAD 102 = EUR 72  
Single issue: USD 10 = CAD 13 = EUR 9

All other currencies at prevailing  
exchange rate

Published by Jauna Gaita, Inc.  
121 Harvard Street  
Springfield, MA 01109-3821

Contributions are tax-deductible  
in the USA.

Printed by SIA Drukātava, Rīga, Latvia

ISSN 0448-9179

## 65. GADAGĀJUMS 298. NUMURS – RUDENS S A T U R S

### D Z E J A

- 1 Juris Kronbergs. Uldis par vecumu
- 2 Sandra Ratniece
- 5 Amanda Aizpuriete
- 10 Andrejs Turlajs
- 14 Andris Ogrīņš
- 20 Osips Mandelštams. Atdz. Einārs Pelšs

### Ī S S T Ā S T I

- 26 Aivars Kļavis. Leģionārs
- 30 Ilze Lāce-Verhaeghe. Blauberģiete
- 34 Evita Hofmane. Brants

### M Ā K S L A

- 39 Baiba Magdalena Eglīte. Jānis Mintiks (1944-2014)
- 41 Dace Lamberga. Ņujorkieši Cēsu festivālā
- 43 Linda Treija. Skice kā saruna. Ilga Leimanis

### M Ū Z I K A

- 44 Gunta Plostniece. Divi Koncerti XV Dziesmu svētkos Toronto

### V Ē S T U R E

- 46 Inguna Daukste-Silasproģe. Skalbes *Rakstu* tapšana
- 52 Atis Lejiņš. Leopolda Blūma iespaids pasaulē

### A K T U A L I T Ā T E S

- 54 Otto Ozols. Aukstais karš 2.0

### G R Ā M A T A S

- 61 Bārbala Simsons: Oskars Vizbulis. *Pēcjēzus vecuma sviests*
- 63 Gundega Zeehausa: Inese Dreimane. *Vēstule ar pielikumu*
- 66 Andrejs Grāpis: Māris Salējs. *Tuvošanās*
- 67 Lāsma Gaitniece: Valdis Rūmnieks. *No Raiņa līdz Čakam*
- 69 Lāsma Gaitniece: Baiba Šāberte. *Gunārs Astra. Sirdsapziņas cietumnieks*

### 71 D A Ž O S V Ā R D O S

### 76 L A B V Ē Ļ I

Uz vāka: Ilga Leimanis. *Excess All Areas*. 38 × 28 cm. 2019



*Juris Kronbergs*

## ULDIS PAR VECUMU

*Uldim Bērziņam 75. dzimšanas dienā*

I

„Cik Tu teici?”  
„Seši, desmit un pieci!”  
„Labi, vienalga, neesmu matemātiķis!”  
„Kas tad Tu esi?”  
„Izbijis hipijs zem kura matiem  
ne vairs tik gariem  
vārdi pulcējas bariem.  
Koks uz kura zariem esme pil.”  
„Stravinskis esot teicis: ‘es ēdu mūziku’.  
Tu varētu teikt: ‘es ēdu valodas’.  
Bet par tiem gadiem...”  
„Kas Laiks? Tas izgaist! Tvaiks!  
Skaitīt gadus – kāds niķis!  
Kā jau teicu – neesmu matemātiķis!”  
„Bet gramātiķis? Varbūt gramātiķis  
māk saskaitīt valodas  
kā banķieris valūtas?”  
„Etiķetes! Fui! Man tik tik tās  
aiz kurām alus, vīniņš uzpildās!”

II

Atnāca Uldis, prasīja cik maksā Uldis?  
Uldi nevar nopirkt Uldis atbildēja.  
Uldis aizgāja. Atnāca Uldis.  
Vai Tu esi Uldis? Es neesmu  
Uldis, es esmu Uldis.  
Un tas, kas aizgāja, vai tas arī ir Uldis?  
Nezinu, vēl nebiju atnācis!  
Cik reiz dienā Uldis ir Uldis?  
Tik reizes, cik dienā ir Ulžu!  
Uldis aizgāja, bet Uldis palika  
turpat uz vietas stāvot.  
Un *vīņš* redzēja – aiziet Uldis un atkal atnāk.

Pārņemts ar atļauju no  
<<https://www.punctummagazine.lv/2019/05/15/uldis-par-vecumu/>>

# Sandra Ratniece



Foto: Gints Ivuskāns

Esmu dzimusi Rīgā 1969. gadā. Varu būt gandarīta, ka dzīvē ir izdevies ciešā mezglā sasiet kopā profesiju, darbdienā darāmos darbus ar sirdslietu – literatūru un kultūru kopumā. Mana debijas dzejas lapa publicēta 1989. gada maija numurā žurnālā *Skola un Ģimene*. Aktīvi publicējos līdz dēla piedzimšanai, tad pieklusu, bet turpināju pierakstīt dzejoļus un ielikt atvilktnē, jo vienkārši nevarēju un arī šobrīd nevaru nerakstīt. Sasniedzot mūža pilnbriedu, esmu radusi atbildi, kādēļ visus šos gadus rakstīju un publicēju literatūras kritikas, literatūrzinātniskos rakstus utt., tikai ne savu dzeju. Proti, lai publiski dalītos savas dzejas emocijās, ap mani un mani ir jāpulsē harmoniskam dzīves ritmam, jo arī manā dzejā būtiska ir harmoniskas dabas klātesme, kas kļūst deformēta tikai cilvēcisku emociju kūleņu un cilvēku izraisītu notikumu dēļ, un šis aspekts atspoguļojas arī dzejoļos, kas tapuši šogad.

## OZOLA ATSPULGĀ

*(veltīts ozolam, ko vectēvs stādīja jaunākās meitas dzimšanas dienā)*

*1942. gada rudens*

mātes klieziens  
pirms pirmajām dzīvības raudām  
granātas trieciens  
pret laukakmeni

taka vaid ievainota  
smeldz  
mālaini grodās brūces

akas atspulgā ozols  
ozola atspulgā asiņo kāvi  
karā dzimusi dzīvība

*1944. gada rudens*

pa taku tecīņus meitene skrien  
mauj govīs acīs tām asaras  
dārdoši lido satrauktu balsu skrotis

pa taku tecīņus meitene skrien  
jāapsteidz šāviņu troksnis  
ozola atspulgā vēl arvien  
asiņo brūces

meitenes augumu rokas skauj  
uzceļ uz spēcīgiem pleciem  
pa upes straumi būs jādodas prom  
no pāragri sirmušās takas

*1949. gada pavasaris*

aust upes palos palsa gaisma  
ozola atspulgā atplēšas brūces

uz takas izdangotas  
stāv vezums  
līdz malām pilns  
ar sagrautām  
smokošām  
aizlauztām dzīvēm

meitenes pēdas skars svešas takas  
sveķaini krāčaina upe palos  
taigas atspulgā

1991. gada rudens

takas likloču taktī  
soļi skan rimti  
ozola sirmumā  
ierakstīts stāsts  
par mājām  
par upi  
par dzimtu

\* \* \*

četri vēji sameta cilpā  
dzērvju kāsi  
un vēla  
un vēla  
un vēla

tad  
uz kamiešiem cēla

nesot pūta un elsa  
pāri trejdeviņām jūrām  
pāri gliemežvāku kupriem  
uz upi

kur  
laivā darvotā  
caurā  
upes straume zēģelēja

pār vaigiem tai asaru tērcīte  
ritēja  
risa  
un rietēja

līdz smilšu vizma  
ēnu sasēja mezglā  
un meta  
un vēlreiz meta  
līdz uzmeta

smilgā vējoties

tur  
aiz trejdeviņām jūrām  
vēji nesto dzērvju nastu  
spēji  
palaida vējā

un  
no mezglā  
dzērvju kamols  
atrisēja

\* \* \*

cīruļputenis  
serpentīnus mezdams  
ieveļas  
ieviedu  
lapotnes toveri  
kurā vēl kuras  
vakardienas tveices  
ugunskurs  
kurā vēl vāri turas  
ziedlapas  
līdz malām pilnas  
ar rasu

balts cīruļputeņa trieciens  
uzsprāgst kupenas  
no sniega  
no ziediem  
no rasas  
un nolīst ziedbaltas lietavas  
lūgšanā paceļot rokas  
to skatiens pievēršas galdam  
kas pārklāts  
ar baltu prieku  
kas apsegts  
ar brīvību

\* \* \*

laika prognoze šovasar  
nesola neko labu  
būs svelme  
svilinās  
čūlos  
vātīs aplkās  
nīcinās

patiesu vārdu par tekstu

nīcinās  
zemos kā gulbi baltu  
savulaik vaganta dziesmā –  
noplūks  
uzdurs uz iesma kā zosi...

aumaļām tekstam līs sviedri  
sāļi smelgs nievas  
bagātīgi birstot uz rētām  
teksts čurkstēsies taukos  
brūnēs  
tad oglē melnēs  
līdz sabirzīs pelnos  
pelēki bālos

baisi būs  
karsti būs  
bēres būs  
patiesam vārdam par tekstu

\* \* \*

vēlā rudenī  
velji rēnas auklas sien  
pie zaļoksniem  
trunošiem  
stumbriem

vēlā rudenī  
sperot soli  
mirstošā pļavā  
varam sajust  
zaļi dziestošu stiebru

vēlā rudenī  
miglas trauslajā  
bālajā  
rasā  
žūst veļu asaras

\* \* \*

(K. V.)

Pa smilšainu Kurzemes liedagu  
soļo vīrs kā ozols  
ar mugursomu plecos  
kā nestu nastu viegli bez kumpuma.

Soļo vīrs ar krampi  
un nav uz mutes kritis,  
kad soli sper pār melnu kaķi  
kā raibu suni pazīstot.

Vai tā ir vieglāk,  
vai tā ir vēl vieglāk  
un pavisam viegli –  
ar smaidu uz lūpām  
kliegt un nostāties ar muguru pret aizu  
ar mugursomu plecos,  
un līdzsvarā būt?

\* \* \*

Pavasārī plostnieks  
Pludina pumpurus plaukstošos  
Pa palos rūgstošo upi.  
Pasteidzies pasmelties, draugs,  
Piecdesmit pumpurus plaukstā.

Piecdesmit pumpuri plaukstā  
Zaļzēģelēs trauc  
Vēl pasteidzies pasmelties, draugs,  
Un turi cieši saujā.

Tie tavi, dzintari, draugs...

\* \* \*

ikdienu  
mājās pārnākusi  
uzkar lietusmēteli  
uz kuprainā pakaramā  
izzūs gan izgaiss  
dienu līdz rītam

ikdienu  
nogurusi veldzējas  
dīvānspilvenu uzkalnos  
lēni kūstot skaita  
pulksteņa ciparnīcas sirdspukstus  
ik sekundes tikšķis  
kļūst par soli  
spertu atpakaļgaitā

ikdienu  
ieaijā dienas nerimstoši akordi  
tie solidarizējas ar laikrāža soli  
skanot arvien klusāk un klusāk  
līdz izgaist pavisam

ikdienu  
ieslīgst glāstošā miegā  
līdz pirmajiem gaiļiem vēl tālu  
pusnaktī mostas gari  
kaķis kūkuma kamolā tinas  
sajauc pulksteņa pendelei ritmu  
ikdienā iesprūst ikdienība  
gari to pārvērš pelēkā pelē

mana ikdienu  
mostas no murga  
lietusmēteli pārmet pār pleciem  
dodas ielās steidzīgā gaitā  
pelēku peli kapucē

## Amanda Aizpuriete

mamma apgalvoja, ka pantot es esot sākusi trīs gados, kad oktobrī, pastaigājoties pa dzeltenām kļavlapām nobirušo dzimto mellužu ieliņu, domīgi pavēstījusi: "rudeni zemei ir zelta mati".

četrarpus gados iemācījos lasīt un strauji sāku apgūt vecāku apjomīgo bibliotēku. vecāki bija aizņemti darbos, visas grāmatas atradās manā rīcībā – gan edvarts virza un eduards veidenbaums, gan servantess un bokacio, gan ojārs vācietis un ārija elksne... lasīt bija tikpat jauki kā peldēt jūrā, kad siltenais ūdens pats tevi nes. apguvušai rakstītprasmi, man gluži dabiski šķita kladītē šņāpāt nez kāpēc prātā iešāvušās rindas par jūru, par mūsu aizaugušo dārzu, par garāmgājējiem ar neizprotamām sejas izteiksmēm...

dzīve izvērsās ne tik romantiska, kā biju cerējusi, jūsmība pamazām izgaroja no rindiņām, ar gadiem arī atskaņas un pantmēri sāka pagaist, haotiskais dzīves ritms izrādījās spēcīgāks par gaumīgo literāro. drīz būs pagājuši četrdesmit gadi kopš manas pirmās grāmatīņas nākšanas klajā. joprojām rakstu.



### KLUSĀ DABA PĒC

krucifikss pie sienas blakus aizpagājušā gada kalendāram  
uz galda saplīususi smilšu pulksteņa stikla čaula  
smilšu graudiņus aizpūtis nomaldījies vējš  
pāri noputējušajiem datora klaviatūras taustiņiem sīku pēdiņu virkne  
tarakāns aizrāpojis vai muša  
vai gads  
kuram pietrūcis sava kalendāra  
krustāsistā skatiens caur aizvērtiem plakstiem  
caur putekļiem piepilda telpu  
kā neizbeidzamais laiks

\* \* \*

mūs sauc nākt mājās  
kad nepavisam negribas  
kad ilgojamies  
lai sauc mājās  
vairs nav kam saukt  
lielākā daļa no mums  
strādā par sargiem vai ieslodzītajiem  
industriālajā cietumā  
daži saglabājuši apsargu posteņus  
prērijās  
savannās  
ledājos  
apsargājamie izmirst straujāk par mums

\* \* \*

laiks izmaina mūs  
vai varbūt tomēr mēs izmainām laiku?  
mana seja spoguļa plaisās  
vai projām pa veco kaislību sniegiem aizslidošajā ledājā  
varbūt tomēr jau laika jaunā seja?  
un tava roka attālinās jaunajā kosmosā  
kuru iepazīt nepaspēsīm?

\* \* \*

vienatnes rituāli  
kā kaiju pēdiņu nospiedumu virknes bērņības liedaga smiltīs  
kuras kā hieroglifus var lasīt tie jokaiņi  
kas saprot kaiju un viļņu valodu  
vienatnes rituāli  
skaisti savā nošķirtībā  
neviens neredzēs  
kā tu aizdedz piecas sveces vai zīlēdams atšķir lapu „iliādā”  
vai iepilini ūdensglāzē trīs pīles savas asins  
lai ielūkotos aiz priekšvara

\* \* \*

daži tomēr iznāk pa bezizejas vārtiem  
daži izkāpj no bezdibeņa  
daži nenotic beigām un paliek tepat  
it kā šeit būtu bezgalība  
  
kāds ievijas virvju trepēs  
starp mijkrēsli un bezmiegu  
kāds uzsmaida kodolsprādzienam  
kāds nepiedzimst  
  
kur sastapsimies  
izdzīvotāji?  
kur tas aizsaules dārzs  
ar aizmirstības strautiem un melu melnzemi?

\* \* \*

lielākā daļa garajā mūžā sastapto  
tagad šķiet līdzdalībnieki smieklīgā noziegumā  
daži svēti glabāja noslēpumus  
kurus nevajadzēja glabāt  
citi piedeva nepiedodamus pārdarījumus  
daži ieveda tajos tālās pasaules džungļos  
no kuriem nav atpakaļceļa  
citi mācīja ieraudzīt mākslu vēja rakstos smiltīs  
laika rakstos sejās  
daži ļāva noticēt nesasniedzamai mīlestībai  
citi mācīja ticēt naidam  
kurš savienosies ar mīlestību  
un viņu bērns būšu es



\* \* \*

iznīcinošā kāre uzzināt visu līdz galam  
komplektā ar iznīcinošu naivumu  
divi trekni krāsas triepieni manā būtībā  
pārējais pustoņos  
paliks nepabeigts

\* \* \*

tas kā iekš kino:  
vienalga cik scenārijs draņķīgs  
reiz bērnišķi iemilēta aktiera seja  
vairs nenozūd no tava mūža ekrāniem

tu skaties viņu novecojam  
novērtē plastisko operāciju pēdas  
pasmaidi par viņa mēģinājumiem novēloti tēlot rokzvaigzni  
vai ar savu vārdu izdot literatūrnēģeru uzskribinātās atmiņas

kā iekš kino:  
iepriekš nepieteicies cilvēks ienāk  
un turpmāko dzīvi tu dali ar viņu  
pat ja viņa sen nav

\* \* \*

tu taču nedarīsi pāri maniem baložiem?  
bailīgi vaicāja zēns  
baložu pārpilnā pilsētas pagalmā  
un es nīgri atteicu  
ka baložiem vieta debesīs  
vai vismaz publiskā parkā

tu taču nedarīsi pāri maniem sapņiem?  
bažīgi vaicāja vīrietis  
piesapņotā naktī  
un es nīgri atteicu  
ka nedrīkst ļaut sapņiem  
kļūt par kaut ko vairāk nekā mēs paši

biju nīgra un ļauna  
vēlāk sapratu  
ka esmu zaudējusi tiesības jautāt  
vai tu nedarīsi man pāri

\* \* \*

apdziedāt beigas ir banāli  
tāpēc ka beigās visvairāk skaistuma  
un skaistuma pārmērs izvirst banalitātē  
kad atmetas strutas un nāves sviedri  
bezmērīgā nožēla un nevajadzīgā piedošana  
beigas nodeldētas un spožas kā izcila rokmūziķa gičas stīga  
banalitātes skaistums  
tomēr apdziedams  
vai vismaz apstāvams

\* \* \*

kad pasaule šķiet milzīga piesviedrēta gulta  
bez palagiem  
gulta  
kurā izmētāti ķermeņi  
daži vēl atdzīvināmi  
citi jau trūdoši  
vajag apsēsties uz gultas malas  
un lasīt mīlestības dzejoļus  
trūdošie aizplūdis uz savām kapa bedrēm  
dzīvie piecelsies  
aizies  
pasaule atkal būs

\* \* \*

pilnmēness pustumsa  
spoguļa atvars  
melns atmiņu virpulis  
sudrabains atmiņu virpulis  
vienlaikus vientelpus  
viens mūžs virpuļos  
sudrabainmelns  
otrs mūžs vēl bez krāsas  
vēl bez sāpes  
bez sirmuma  
iznirst no spoguļa atvara

\* \* \*

ļaujiet man mierīgi aprūpēt savu kapsētu  
kā bērnības aizaugušo dārzu  
naktīs starp kopiņām dejo rēgi  
saules spozmē starp neuzliktajiem pieminekļiem no augšienes nolaižas dievi  
mīlu manu draugu dzīves un dvēseles  
katru rītu no jauna ierakstu viņu vārdus celiņa grantī  
katru vakaru nolasu sakaltušās puķes  
ziemās palieku ar viņiem viena

\* \* \*

likteņi iesūcas tuksneša smiltīs vai rožu dobēs  
šoseju asfaltā iekūst  
spoku gājienā aizslīd pār senajiem karalaukiem  
kur tavējais?  
kur izlasīt tavas esības pēdas?  
pat es jau vairs neatceros  
pēc kādiem smēķiem dvakoja tava elpa  
uz kura pirksta tu biji nēsājis gredzenu  
pēc ilgiem gadiem atstātu lombardā  
kā neizpērkamu ķīlu nenotikušam  
reiz noskūpstīju gaišo svītru uz tava pirksta  
atceros savas lūpas uz tavas ādas  
tavu ādu vairs neatceros

\* \* \*

varbūt mēs atnākam vienīgi tāpēc  
lai sastaptu aizklīdušos  
lai izlasītu grumbas paralītiķa sejā  
lai sadzirdētu  
ko pagasta mūzikas skolu beigušais bomžatņikā  
uz akordeona spēlē savai literatūras skolotājai  
varbūt mēs atnākam vienīgi tāpēc  
lai saprastu  
kurp esam aizklīduši

\* \* \*

arvien labāk saprotu tos  
kuri iedzēra indi uz baismīgās vilšanās sliekšņa  
atsacīdamies iesojot tumšajā templī  
kuru apgaismo tikai uz ziedokļa gruzdošās cerības  
  
arvien labāk saprotu tos  
kuri aizvēra acis un sirdis  
un pārkāpa sliekšnim  
apzinādamies:  
samierināšanās svina apmetnis noguls uz pleciem  
  
arvien biežāk ilgojos pārdzimt bērņā  
kurš savā bērņišķajā nežēlībā  
drīkst saprast tikai sauli un sevi

\* \* \*

tabora ugunskurā pagātnes sadeg  
klaidoņu ceļasomās tikai džemperu un sausiņu  
un zāļu šņabis gaišākiem sapņiem  
tabora ugunskura dūmi debesīs ieraksta atvadas  
furgonu riteņi lielceļa grantī iegravē turpinājumu  
vai vismaz cerību  
  
dzīves sāk sajukt  
kur es biju  
kad manis nebija  
pie tabora ugunskura?

\* \* \*

tīģeri līgani izslīd no tava murga džungļiem  
ūdensrozes no murga dīķa apvij kātus ap tavu kaklu  
tas vēl nav ļaunākais  
murga liepilsētā patiesāk nekā īstajā  
pusnakts krustojumā tevi joka pēc uzbeidz  
kantoros ierēdņi ņirdz tev ģīmī  
tavas asaras ierīvē asfaltā  
tavas asinis izdzēs



## Andrejs Turlajs

Mani sauc Andrejs Turlajs. Esmu dzimis 1960. gadā. Drusku paskolojos LU Vācu valodas fakultātē. Līdz šim man ir viena dzejas grāmata *Lietus piļu arhitektūra* un dzeju rakstu, citējot K. Vonnegūtu, tāpēc, ka māksla nav veids, kā nopelnīt iztiku, bet tā ir ļoti cilvēcīgs veids, kā padarīt dzīvi ciešamāku.

### RUDENS

Rudens. Koki un nervi kļūst kaili.  
Atmiņā spokojas izdzēstie faili.

Amsterdama un maģiskās sēnes.  
Ābeles zaros asiņains mēness.

Dimensijas un laika cilpa.  
Kuģītis, pietauvojies pie stilba.

Apziņa vienkārša, paplašināta.  
Dzejdaris turas pie spalvaskāta.

Navigatorā nobrāzti ceļi,  
Pa kuriem vistuvākā laikā nāks veļi.

Upēs un ezeros šūpojas rudens,  
Pulksteņos sekundes pilina ūdens.

Rudens. Koki un nervi kļūst kaili.  
Atmiņā spokojas izdzēstie faili.

### PROGRAMMĒTĀJS ROMANTIĶIS

Vai tas ir sniegš, kas šodien snieg?

Vai nullītes un vieninieki?  
Un tas, kas pasmaidīt mums liek?  
Un visi brīnišķīgie nieki?

Mēs paši galu galā – kas?  
Kas karo patērē un ražo?  
Un tie, kas sacer pasakas?  
Un tie, kas spļauj un ņirdz un drazo?

Ko dižais Programmētājs lems,  
Tas – negribam vai gribam – notiks, -  
Kāds bangās šūposies un vems,  
Kāds spēlēs nepareizas notis

Un apgalvos, ka tas ir džezs,  
Un strīdēties ar to būs lieki

## ČakaRīgs dzejolis

Rudens saule kā citrona šķēle  
Kūst uz mēles un smaids kļūst tāds skābs;  
Istabās drēgnums, sāk tapetes pelēt,  
Garīgais īgns un ķermenis slābs...

Izkāpt no miesas kā tramvaja ārā  
Un doties, vienalga, kur bulvāris ved;  
Iztērēt laiku un naudu tai bārā,  
Kur vienīgi bārmen's un meitene sēd.

Tad saskaitīt zvaigznes, kas izbārstītas  
Kā sīknauda, kuru ir slinkums pat celt  
Protams, ka savādāk viss būs no rīta,  
Bet tad varēs domāt – vai slavēt, vai pelt...

\* \* \*

skaidu laiviņa šūpojas satelītkanāla viļņos  
abpus ekrānam ziepju opera - dzīve varbūt, vēl kas cits...  
marsa pludmalēs tūristi iespiežas zvīļņos  
kā atmiņā tēli un domas, ka Dievs mums vēl tic

skudru antenu uztvertas ziņas par pasaules galu  
un malu ir nieks, ja mēs salīdzinām ar to,  
kas mūs sagaida nākamās sērijās, (malkodams alu  
karstā vasaras dienā tu nevēlies vairāk neko)

Radītājs iesviedis akmeni satelītkanāla viļņos  
ar plunkšķi, kas ciparu formātā runā ar skudrām un mums  
skaidrā latviešu valodā, klasiskās formās un ciļņos  
tikai nav īsti skaidrs par ko lai te smejas vai skumst...

\* \* \*

nepareizā pieturā izkāpis no pēdējā vilciena viens  
stāvu uz perona sliedes aizaug ar zāli un krūmiem  
droši vien šis nav sevišķi izdevies uznāciens  
manu paziņu fosilijas raugās caur marmora dūmiem  
stacijas ēkas drupas ar grafiti freskām stacijas dežurants  
devies pie miera un nezin cik sen jau kopš miris  
sapņo par āfriku, ziloņiem, lauvām un... prātā nāk pants  
par dīko un sēro un sniegu no gaisa kas biris  
nevieta, nelaiks – es secinu – labirints, nenokļūt tagad un te  
pagriežu atpakaļ pulksteni tūkstošiem, miljoniem gadu  
ēju pie Dieva un prasū, ko darīt, Viņš nosmej – he, he  
lai es sēžos pie galda un no tukšuma pasauli radu

## VELTĪJUMS „LĪVIEM” TUR AUGŠĀ

Kamēr mēs te uz zemes apmetam  
kārtējo riņķi,  
Viņi nerimstas strādāt –  
caurspīdīgāki kā stikls;  
Neibarts ar Grodumu uzraksta  
kārtējo ziņģi, –  
Tuvākā laikā būšot jau vesels cikls...  
Ēriks Ķīgelis atkal ņem ģitāru rokā,  
Dainis Virga jau iekārtojies pie  
bungām,  
Jaķītim skaņu pulsts paslēpta Spoku  
kokā –  
Un koncerts var sākties par prieku  
vai spīti tam Kungam

Pirmā latviešu rokgrupa Debesu  
koncertu hallē  
Mentu gari un stukači bažīgi vēro,  
kā noris  
Šī pirmā un, iespējams, vienīgā  
debesu balle –  
„Līvi” spēlē un dzied un tiem  
backgroundā eņģeļu koris...

## RĪGA

Rīta cēliens bez Grīga,-  
Izrādās var arī tā.  
Baltos garaiņos Rīga  
Sarmas sidraba šķidrautā.  
Izkāpju autoostā  
Un dodos, kur bulvāris ved,  
Spožumā raugos un postā,  
Un pilēs, kas drupačas ēd.  
Vecrīgas torņi nāk pretī,  
Rātsnams un Melngalvju nams,  
Daugava, sniegs mazliet netīrs,  
Kur krastmalā nogriežas trams...  
Tāda ir Rīga bez Čaka,  
Bez ormaņiem, vienīgi sirds -  
Naiva, nevajadzīga un traka  
Guļ uz trotuāra un mirdz.

## TEV TĀ NAV?

laiku pa laikam ir tāda note  
nolaisties sevi kā spainim akā  
pasmelt un izvilkt ārā  
ja vien tur vēl kas ir  
citkārt – izkāpt no sevis  
kā no tramvaja  
un aiziet pa Dzirnāvu ielu  
atpakaļ neatskatoties

## DZIMENE

šodien svinēšu dzimēni kapos  
parunāšos ar tēvu un māti  
par dzīvi, par nāvi  
nolikšu puķes, iedegšu sveces...  
veļu laikā viņi vēl piekāps uz māju

tad, apskaidrots, došos uz krogu  
Asiņaino Mēriju dzert  
bārmenim lūgšu, lai sastāvs  
būtu vienīgi asins un spirts  
(ārā iznākšu svaigs kā no pirts)

redzēšu Laiku un Telpu  
un sīriešu bēgļu barus  
jutīšu laikmeta elpu  
zvaigžņu starus un mirušo garus  
izstāšos no eiropas savienības  
un iestāšos rudenī...

\* \* \*

Laiks celties, iet un būvēt mājas;  
Es ceru - šī būs izdevusies diena...  
Uz palodzes sēž kaķis. Nomazgājas  
Un vēro putniņus pie viena.

Tāds viņa rīta rituāls.  
Pēc tam viņš dosies ielās,  
kur attālinoties, kļūs aizvien lielāks...  
morāle? jeb sāls?

Priekš kam?  
Šī varbūt nebūs laimīgākā diena  
Tam putniņam,  
kam virsū uzdzers pienu...

\* \* \*

gribi negribi – gaisma no austrumiem nāk  
gaisma jau nevar savādāk  
gribēju mainīt kaut ko šajā lietā  
mani pasūtīja uz vienu vietu  
tagad ir tā kā ir  
remarks teica – laiks dzīvot laiks mirt  
varbūt vēl kādu malciņu spirta  
mazliet flirta vai uzspēlēt šachu  
un piedāvāt neizšķirtu  
šajā spēlē jau uzvarētāju nav

\* \* \*

Saulītē sasilis bruģis.  
Uz lieveņa sieviņa sēd  
Kā žurka, ko pametis kuģis,  
Un dzīvi kā pīrāgu ēd.

## RUDENS. GĀJPUTNI

trīs mušas pie griestiem riņķo ap sauli  
un viņām ir iekšas un miesas un kauli  
tās riņķo un mēģina izkļūt no plaknes  
bet zālēm, kā zināms, ir visādas blaknes  
ceturtā muša par viņām smejas  
kaut pati ir muļķe – var redzēt pēc sejas

## LIELIE JAUTĀJUMI

Ir atkal rīts. Tas mazliet biedē.  
Kaut lietū liets un saulē spīdēts,  
Kaut dubļos būts un puķēs ziedēts...  
Ir atkal marts, to neiznīdēt.  
Mākoņu selfiji gozējas lāmās,  
Kaķis izvēmis doktordesu;  
Harē Krišna un harē Rāma!  
Kāds šodien pasaulē sevi lai nesu?

## VĒSTULES

es rakstu tev vēstules neuzsnigušā sniegā  
ar kļūdām un labojumiem tīrakkstam neatliek laika  
diena ir īsa tu lasi tās nomodā lasi tās miegā  
pa neapsnigušu pļavu burtu putni un pulksteņi staigā

desmit vārdus es rakstu vējā un smiltis pie jūras  
prātā nāk skaņdarbs ko spēlē pats Joe Satriani  
pirksti kvēl nosaluši un burti no klaviatūras  
aizlido kopā ar putniem un viņi aizskalo mani

es uzpūšu dvašu uz stikla un rakstu joprojām to pašu  
grāmatu plauktā goliāts cīnās ar dāvidu vezums ar cini  
vai tu saņemsi vēstuli vai es to neuzzināšu  
vai es veltīgi rakstu un tu jau tāpat visu zini

\* \* \*

nakts melna kā limuzīns izgaist. pavelku apvāršņa malu. Dons Kichots izjāj no augšējā plaukta  
ar no tapešu puķēm novītu vainagu galvā un saka, klau, gudrajiem viss tapšot piedots (jo tie  
taču nezina, ko dara)... Džois ar Homēru onlainā čato, Džons Lenons baltā uzvalkā citiem pa  
priekšu, tālāk Vonnegūts, Skujenieks, Bērziņš... (grāmatas guļamistabā neesot ieteicams turēt.  
protams, kapličā gulēt daudz veselīgāk – es zinu). Kafka dedzina manuskriptus, dūmi kņudina  
nāsis... drīz pulkstenis zvanīs... pag, jāpatin atpakaļ filma...

# Andris Ogrīņš



## ZIEMA NĀK

\* \* \*

tava valoda ir skumjas un jāsavaldās  
pēc sveiciena saulei  
kad teic viņai labu rītu neko neredzot  
vien sprieždams pēc vārdu ganāmpulka tu  
paņem vētras zizli un gani  
pildi peļķu dobes ar sviedriem lai neslāpst  
lai nenoslāpst  
lai neizpil velti

rudens tālvadības pulsts jau saslauka lapas  
vienādās kaudzītēs  
kā savu sūtību pildījušu patronu apvalkus  
un tevi  
kurš nejaudā rimities

(ak vienkāršība iedzen mani reiz savā ap-  
lokā  
dzirdi ar sviedriem  
atvelc no debesīm sāli  
un aplāj līdz viņas nākamajam labrītam)

iztukšojot verdošas naktis  
uzkožot varavīksnenes nožņaugtās dienas  
baltus uz melna  
pēdējos un pirmos kumosus  
līdz bezgalībai  
visumam pa priekšu skrejošai ceļvedei tu  
iesi  
ar viņu  
bez liekām nastām un apstāšanās

Andris Ogrīņš dzimis 11.08.1975. 2007. gadā piedalījies Iesācēju autoru seminārā. Vairākkārt publicējies Latvijas literārajos izdevumos. 2008. gadā iznācis pirmais dzejoļu krājums *es zvēru pie kraukļiem*. Ieguvis Starptautiskās Rakstnieku un tulkotāju mājas un Ventspils pilsētas domes Izcilības stipendiju par labāko debiju. 2009. gadā saņēmis Literatūras Gada balvu kā spilgtākais debitants. 2011. gada grāmata *zem pulksteņa pulkstenis* nominēta Literatūras Gada balvai dzejā. 2012. g. izdots dzejprozas krājums *Pēdējā santīma grāmata*, 2015. g. klajā nācis dzejas krājums *plaukstu šķērsielas* – arī nominēts Literatūras Gada balvai. 2017. g. gaismu ieraudzījis dzejoļu krājums *debesu punkti*.



\* \* \*

ierodas tumsa savij trīskāršā auklā saulei izrautus starus  
tava vaska lelle sacer recepti  
pret šķērēm nažiem skumjām  
citiem griezošiem durošiem psihē rezonējošiem  
priekšmetiem  
tukšuma kalpi no livrejām notrauš pīšļus un putekļus  
apauj melnzemi  
un pienes uz puslodēm visu svēto salīdzinātāju galvas  
spogulīt spogulīt kura ir visskaistākā  
skatoties kunga sejā  
kāds strauji gaistošais vaicā  
es  
min atspulgs aizdarot acis uz pāris turpmākiem mūžiem

kartona bedrē jau sirmo gadu aug nelaistītas puķes  
tavas rokas ir nozāgēti un filigrāni apvilēti koki  
vēja pāršķirstīti lapu kauli  
rudens apsūbējušais sudrabs un neprātīgi kliezieni aiz  
loga  
kur kārtējais kāds izdzer pēdējās siltās naktis  
naktis kura ir vispilnākā  
es  
spēji uzaust diena  
un tu pārslēdzies gaismas ātrumā smago dzīves akmeni  
mīdama

ceļmalās izskaloti netaiķi  
lieli stilbi pēdas un māju pamati  
uz dienvidiem jau zaglīgus skatienus metošie putni  
bezgalīgām slīdēm knābjos  
izvibrē visas iespējamās oktāvas  
jā tieši oktāvas  
kura ir visprecīzākā un tātad vispatiesākā  
ideja

tu  
protams  
debesīs iešalcas tumši sarkanā peļķe

\* \* \*

atsperīgie griesti ir nepārkāpjama robeža  
kad tu pacel acis lūgsnām  
uz mirkli  
stāvot pie ledusskapja atvērtajām durvīm  
un ieelpojot sniegputeni

saskābušajā piena pakā  
pavīd tavs atspulgs  
nekad no tā neesi bēdzis ja neskaita nakts  
murgu leiputriju

atvāztiem nažiem  
ledus sirpjiem dobo kaulu plaukstās  
loga otrā pusē tevi izaicina  
vismaz desmit nāves  
un tikai viena pati neapbruņota dzīvība

smīn simts gadus mirstošais ozols  
redzējis visas iespējamās miglas formas  
un  
rudens ziemas sadarbības

tu sen vairs nesmīni  
jau stādīdams  
smējies

\* \* \*

novembra lietus viņa ceļabiedrs uz psihiatrisko klīniku  
neko daudz jau nevajag  
pāris ripas mieram uz zemes un spelgoni lietus lāsēm  
jo visiem gribas būt sarežģīti strukturētām sniegpārslām  
arī viņam kurš turpina pirms gadiem iesākto taku  
un noflizēt savu mājupceļu ar sniedziņa svitrām  
ar domām ka nekad vairs neatgriezīsies pie sava saprāta  
ziediem  
pie bodlēra ļaunuma puķēm žuvušām burkā uz palodzes  
un vispār pie aknas graizošajiem saulstariem  
c vitamīns  
c hepatīts  
c pāreja uz d e f g h i un jē ok viss pagaidām kārtībā pat  
rīga ir eiropas valodās tulkojama galvaspilsēta  
gluži kā viņa  
visu mūžu būvētā un tā arī nepabeigtā mūra saliņa zem  
melnās kapuces  
gluži kā viņa  
laime un nelaime vienlaikus

\* \* \*

pie dzegas jau ceļot novecojušas sejas  
atgalvotas no ēkas pamatiem

kaijas smejas par jumtiem debesīm un  
tevi mums (labi lai būtu) par dievu  
līmes pārklātās zoles veido ielu parketu

tavā nagu lakā atspoguļojas  
manas visslepenākās domas  
un fasāde nosodoši drupina apmetumu

bezgalīgās pilsētas vērši  
iejūgti tramvajos dzen paralēlas vagas  
un  
kaisīdami rudens ātraudžus  
mēs ceram sagaidīt ziemas kristāla ražu

lūpu aprakstītas skrejlapas  
nezāles bez gala bez malas (kā visumu)  
un revolūciju meteoritus  
bruģi

\* \* \*

uz uguns mielastu uzaicinātās mājas  
vispirms sasper jods  
tad draudzīgi uzsmaidot naktij  
no tumsas kastītes izvelk sērkokociņu  
viens uzplaiksnījums apstādina gadsimtus  
atmostas marodieri  
ievīstās azbesta uguns mēteļos  
un dodas meklēt izkausētos dzīvo būtņu garus  
mani pirksti ir asi metāla liķu tārpi  
es tos ieduru pārrogļotajos ķermeņos un brokastoju  
pa ielām ripo dārgmetāla automašīnas  
un karaliski zobu kronīši  
materiālisms nosvils reizē ar namiem  
bet jēgu zaudējusi šķindoņa pieņemamā spēkā  
no debesīm līst napalma lietūs  
tukšuma iemītņieks tādējādi pauž savu atbalstu notiekošajam un  
es pateicos viņam  
īsā lūgšanā pacēlis asmeņus pret debesīm  
kuras tūdaļ kritīs  
gāzīsies pār manu nimba nepiesegto galvu un muti  
jo pēc viņa apsolījuma  
mēs gaidām jaunas debesis zemi kur taisnība mājā un pirmo rītu  
bez elektronu spieta

\* \* \*

pabalējusi saule  
dieva palagi debesīm pārklāji  
putni met grandiozas neizkontrolējamas cilpas  
uz rietumiem

mūsu zvārguļi piesedz šo rudeni  
uzkarsē drēgnās ieelpas  
izpūš ārējās telpas apkures sistēmā  
svaigu gaisu

partiju apsegi  
sakām un buram vārdi  
pārklāj neatmazgājamās krāsmatu ielas  
dievs plāta savas varenās rokas es par to neko nevēlos zināt

(daži atomi ir nepaklausīgi  
daži elektroni  
negausīgi)

mūsu balsenes mēles un lūpas  
turpina aizsākto radīšanas skaņu  
starpvārdu vakuumā būvējot jaunas neatminamas pilsētas  
rēbusus bez norādēm  
šarādes pagalam trokšņainu palodžu ēterā

melnajos debesu maisos  
iepakojamās naktis  
slāj uz pirmo pieturvietu krematoriju  
būtu drūmi  
ja mūs un dievu atkal nepiemeklētu tie smieklī

\* \* \*

oktobra ciklons slīd pa elipsi no ziemas miega uz vasaras  
pārcēlāja pie tilta pamesto lietusmēteli  
pie griestiem pieskrūvētie ekrāni demonstrē melnbaltu kino  
ar čaplina  
un tikko iekāpušo biļešu kontrolieru piedalīšanos  
apsarga ieplestās kājas neglābj no pakļupšanas kad oktobris  
strauji nobremzē  
vaiirdamies no sadursmes ar vienu necaurspīdīgu lietus lāsi  
pārbaudītāju sargs atļaujas riebīgi ost  
jo ikkatrs  
kurš uz to norādīs aizspiedīs degunu vai tikai novērsīsies  
tiks izludināts pa durvīm  
pa taisno novembrī bet ja nepaveiksies  
janvāra aisberga viduci

nākamā pietura trolejbuss  
aiznākamā autobuss  
pēc tās lidmašīna  
un visbeidzot kosmosa kuģis

ieskatos loga noskūtājā pakausī  
viņa sejas priekšā suns paceļ kāju un tūdaļ nolaiž atkal paceļ  
un vēlreiz piezemē  
tādējādi simbolizējot šī rudens šaubas  
mani lūpu kaktiņi pavirzās tuvāk dievam jo virziens absolūti  
skaidrs  
bez pacelšanās un nolaišanās  
bez gala un sākuma  
un braukšanas kartiņu man nekad neprasa arī šoreiz iet garām  
acis bez zīlītēm nepagriezdami

es izkāpju  
kur putni nesniedzas  
pie bezkrāsu čarlija izplešu mēteļa spārnus lidošu projām

\* \* \*

elkoņu aplātās galda virsmas  
iesākums dienai un beigās

ar haotiski izkārtoto burtu (nav vairs aiz kalniem  
pikets zem plakātiem) atzišanos

mani putni kāto pa elipsēm  
ap sauli vai kādu tā arī nepiedzimušu zvaigznāju  
un kā vienmēr aust migla  
ap to  
kuram jāsaka

kādas ar x apzīmētās pieturas tālākajā nostūrī aiz  
čiepstiem elles kliegzieniņiem gāgām  
ar seju pret sienu  
nostādītajiem kapiem  
(starp citu tiem pašiem piketiem)  
cik kuram gadu  
kur dzīvojis dzīvo kur nomiris miris

mans dievs atstutē plakstus ar lūgšanām spītējot  
vakuamam turpina radīt

mans suns  
ar kāju salūtē kārtējam piemineklim

mani elkoņi sprēgā  
šim okeānam



## Osips Mandelštams (1891-1938)

### Atdzejojis Einārs Pelšs

Viens no nozīmīgākajiem XX. gs. krievu dzejniekiem. Dzimis Varšavā, ebreju tirgotāja ģimenē, kas 1897. g. pārcēlās uz Sanktpēterburgu. Mācījies Sorbonnā un Heidelbergas Universitātē. Dailradi sāka kā simbolists, 1912. gadā pievienojās akmeistiem, draudzību ar Nikolaju Gumiļovu un Annu Ahmatovu uzskatīja par īpašu veiksmi. Dzīves laikā iznāca dzejas krājumi *Akmens, Tristia, Otrā grāmata, Dzejoļi*, prozas grāmatas *Laikmeta troksņi, Ēģiptes marka*, rakstu apkopojums *Par dzeju*. Pēc 30. gada tikpat kā netiek publicēts, jo nekļuva par režīma dziesminieku: „Visus pasaules literatūras daiļdarbus es iedalu atļautajos un radītajos bez atļaujas. Pirmie – ir draņķi, otrie – zagts gaiss. Rakstniekiem, kas raksta atļauto, gribu splaut sejā...” 1933. gadā dzejnieks uzraksta skarbu epigrammu par Staļinu. Viņu arestē un izsūta. 1938. gadā apcietina atkārtoti, mirst ieslodzījumā. Kapa vieta nav zināma.

Ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu tiek gatavota Osipa Mandelštama dzejas izlase.

\* \* \*

Īss, slāpēts troksnis – tramībā  
Kāds auglis nokrita no koka  
Šai nerimstošā skaņu lokā,  
Dziļdziļā meža klusībā...

1908

\* \* \*

Mans klusais sapnis, aizmiršanās mana –  
Kā nesaredzams, savaldzināts mežs,  
Kur neskaidra kaut kāda čabēšana –  
Šķiet, zīda aizkarus tur pleš.

Pat izbrīnīto acu krustojumā,  
Kur trakas tikšanās un strīdi briest,  
Man nemanāmi čauksti, čuksti runā,  
Zem pelniem iegailas un tūliņ dziest.

Un sejas ietinas kā miglas dūmos,  
Uz lūpām pamirst vārds puspasacīts,  
Un liekas – krēslā slīgstošajos krūmos  
Prom aizspurdz tramīgs putns izbaidīts.

1908

\* \* \*

Tikai bērnības pārdomās grimt,  
Tikai bērnības grāmatas lasīt,  
Visu briedumu tālumos kaisīt  
Un no skumīgā dzelmāja dzimt.

Nāves gurdumu dzīve man nes,  
Neko labāku negaidu senim,  
Tomēr mīlu šo nabaga zemi,  
Citas neesmu redzējis es.

Tālā bērnībā atmiņas slīd –  
Dārzā iekārtās šūpolēs laižos,  
Egļu virsotnes debešos gaišos  
Man iz murgainās dūmakas vīd.

1908

\* \* \*

Ar zelta vizmu rotāts mežs,  
Mirdz spoži ziemassvētku egles;  
Zem krūmiem baisi kā iz pekles  
Lūr rotaļvilku ačteles.

O, viedo skumju iztēle,  
O, mana klusā svabadība  
Un debesjuma nejutības  
Arvienu liksmie kristāli!

1908

\* \* \*

Uz emaljēta zila stikla,  
Kāds aprīlī vien iedomājams,  
Bērzs lēni grima vakarmiglā  
Un debesīm ar zariem māja.

Tā raksti smalki noslīpētie  
Par sastingušu tīklu auga,  
Kā meistarīgi uzzīmēti  
Uz plāna porcelāna trauka,

Kad mīļais mākslinieks ik zaru  
Velk rūpīgi uz stikla blāva,  
Vien apzinoties mirkļa varu  
Un aizmirstot par skumjo nāvi.

1909

\* \* \*

Tik dziļas skumjas nelaikus  
Div' lielas acis vaļā vāza,  
No miega modās ziedu vāze  
Un izšļakstīja kristālus.

Slīgst gurdenumā istaba –  
Kā saldu zāļu salaistīta!  
Tik maziņajā karalistē  
Tāds daudzums snaudas satilpa.

Mazlietiņ sarkanvīna mums,  
Mazlietiņ saules, maiju jaušot,  
Un, biskvītgabaliņu laužot,  
Tik smalko pirkstu bālgaņums...

1909

\* \* \*

Ne par ko nav jārūnā neko,  
Iemācīt kaut ko nav jālūko,  
Zvēra tumšā dvēse – skumīga,  
Jauneklīga tā un tiksmīga.

Nevēlas neko tā iemācīt,  
Neprot it neko tā pasacīt,  
Un kā delfins rotaļīga tā  
Ienirst universa dzelmājā.

1909

\* \* \*

Ko iesākt man ar miesu iedoto  
Tik ļoti manējo, tik vienoto?

Par spēju elpot, dzīvot, priecāties  
Kam, sakiet, pienākas man pateikties?

Pats esmu zieds, pats arī dārzkopis,  
Es neesmu šai sprostā vientulis.

Uz mūžībstikla paliek nospiedums –  
Mans siltums, manas elpas zīmējums.

Tas veidojums, ko stiklā elpa dveš,  
Jau kādu laiciņu man kļuvis svešs.

Kaut mirkļi līst un laiku duļķēs sēst –  
Šo dārgo zīmējumu neizdzēst!

1909

\* \* \*

Smaga krēsla gultu pārklāj,  
Saspringusi elpo krūts...  
Varbūt man par visu dārgāks  
Slepais ceļš un smalkais krusts.

1910

\* \* \*

Auss sasprindzina smalko buru,  
Acs platā skatā – tukšums vīd,  
Un mēmais pusnakts putnu koris  
Bez skaņas klusā telpā slīd.

Es nabadzīgs kā dabas dzīve  
Un vienkāršs tā kā debesjums,  
Un caurspīdīga mana brīve  
Kā pusnakts putnu klaigājums.

Es redzu beigtā mēness tēlu  
Un debess gleznas nemaņu;  
Šo tavu pasauli tik žēlo  
Es, dīvais tukšum, pieņemu!

1910

\* \* \*

No Jauna un mūklaina atvara  
Es augu kā niedrīte slaiks,  
Un aizliegto esību aptvēris,  
To baudīju kaismīgs un maīgs.

Nu nīkstu, neviens mani nemana,  
Tik salta un slišķņaina dūkstis,  
Vien rudeņa minūtes sveicina  
Un neilgi man kaut ko čukst.

Es laimi pat ciešanās apjaušu,  
Un mūžā, kas murgaini zvīļš,  
Ikkatru es paslepen apskaužu  
Un katrs man paslepen mīļš.

1910

\* \* \*

Vai zemes virsu saprāts pārņēms,  
Vai prasta vajadzība spiež –  
Bet cilvēks dimantgriezni paņēms  
Un pakļāvīgo stiklu griež.

Ei, dabas uzticīgie kalpi,  
Jel noskaņojiet orķestri,  
Un dziediet, vēji, šalciet, lapas –  
Es negribu šo likteni.

Un diženākie prāti vēlē,  
Lai templī plosās paiāni,  
Lai trakos timpānus tur spēlē  
Visreibušākie priesteri.

Kā vēlaties, tā uzrunājiet,  
Bet, zīlēdami nākotni,  
Ar plīvuru to neaizklājiet –  
Es negribu šo likteni.

1910

\* \* \*

O, debess, debess, tevī vēršos sapnī!  
Tas nevar būt, ka kļuvi akla, melna,  
Un diena sadega kā balta lapa:  
Mazlietiņ dūmu un mazlietiņ pelnu!

1911

\* \* \*

Kā čūska sevī paslēpies,  
Kā efeja sev apvijies –  
Es pāri sev uz augšu sniedzos:

Pēc sevis esmu izslāpis,  
Virš ūdens spārnus izpletis  
Uz sevi lidojumā tiecos;

Un, tā kā ērglis sabijies,  
Kas, dzimtā malā atgriezies,  
Vairs nerod ligzdu klintī augstā, –

Es, zibens liesmās ienirdams  
Un pērkondārdus pielūgdams,  
Drīz pazudīšu tūcē aukstā!

1910

\* \* \*

Mežā līksmāks un laimīgāks kļūstu;  
Dunošs klusums, gaiss apmācies, velgs.  
Vieglo vientuļo pastaigu krustu  
Tālāk nesīšu, pazemīgs vergs.

Atkal tēvzemei manai vienalga,  
Meža pīle – mans pārmetums skrien:  
Šajā dzīvē kā mijkrēslī valgā  
Jūtas bezgala vientuļš ikviens!

Sprāga šāviens. Pār ezera virsmu  
Pīļu spārni nu smagnēji skrej,  
Un no atspulga – dubultās esmes  
Priežu stumbri līdz nemaņai reibst.

Blāvās debesīs – atblāzma dīva,  
Migla pasaules ciešanas skauj –  
Ak, man arī ļauj miglaini dzīvot,  
Un vēl tevi man nemīlēt ļauj!

1911



\* \* \*

Kālab dvēsele ir tik liksma  
Un man mīļu vārdu tik maz,  
Kālab nejaušais, pēkšņais ritms  
Ir vien Akvilons salti ass?

Ceļot putekļus, trauksies pāri,  
Lapu papīrus čaukstīnās,  
Un vairs nepārnāks šurp vai arī  
Tomēr pārnāks, bet citādāks...

Vēju, Orfeja savaldīto,  
Aizdzīs jūrā aiz pamales;  
Un es, lolojot neradīto,  
Tostarp aizmirsu lieko „es”.

Ilgi klīdu pa rotaļu biežņām,  
Zilā grotā noveda taks...  
Vai es esmu īsts un patiešām  
Manim arīdzan nāve nāks?

1911

\* \* \*

Es trīcu no lielā aukstuma –  
Būt mēmam gribētos man!  
Bet zelts dejo debess augstumā –  
Liek dziedāt man tā, lai skan.

Jel mokies, mūziķi satrauktais,  
Un mīlot asaras ber,  
No blāvas planētas atrautais,  
Šo vieglo bumbiņu ķer.

Tad, lūk, kādas saites sapina  
Ar tālo pasauli mūs!  
Cik mokoši bēdas sāpina,  
Cik smeldzoši ilgas plūst!

Un, ja nu virs bodes modīgas  
Tā zvaigzne, kas mūžam mirdz,  
Kā adata kritīs mudīga,  
Lai sadurta tiktu sirds?

1912

\* \* \*

Tavu mokpilno un blāvo tēlu  
Nevarēju miglā samanīt.  
Teicu netišām – Lai Dievs man žēlīgs!  
Nevēloties pats to pasacīt.

Dieva vārds kā putns liels un bikls  
Izspurdza no krūtīm, vajā laists!  
Priekšā ceļas, veļas bieza migla,  
Aizmugurē – krātiņš atstātais...

1912

## Luterānis

Es svētdien gāju pastaigā un bēres  
Pie protestantu tempļa ieraudzīju,  
Vien nejaušs garāmgājējs, smagas sēras  
Tās draudzes ļaužu sejās pamanīju.

Bet nedzirdēja skanam svešo mēli,  
Tik zirglietas it spoži atstaroja,  
Un slāja slinkie pakavi jo žēli,  
Ko svētku ielas bruģis atbalsoja.

Bet kariatē – tās tumsā elastīgā,  
Kur slēpās skumjas, liekulīgās plušķes,  
Bez asarām, bez vārdiem, atturīgas,  
Uz brīdi pazibēja rožu pušķis.

Kā melna lenta ārzemnieki vilkās  
Un saraudātās dāmas gāja kājām,  
Zem plīvura – sārts vaigs un veda ilgi  
Drūms, spītīgs kučieris uz mūža mājām.

Lai kas tu būtu, luterāni-līķi,  
Tak tevi vienkārši un viegli izvadīja.  
Skats asarām bij miglots pieklājīgi,  
Ij zvani atturīgi nozvanīja.

Un domāju es: viedas runas liekas –  
Mums praviešmācības šķiet vecas,  
Mums paradīze, elle – maldi liekas,  
Un dienvidū mēs sadegam kā sveces.

1912

## Zelta monēta

Augu dienu riju rudens gaisu,  
Satraucies un noskumis man skats;  
Vakariņot laiks un zelta zvaigznes  
Manā makā tumšajā vēl žvadz!

Pārguris no dzeltenīgā smoga,  
Nokāpu kaut kādā pagrabā,  
Agrāk neredzēju tāda kroga –  
Zaņķis tāds, ka šausmas sagrāba!

Japāņi un ierēdneļu banda,  
Svešas bagātības kasieri...  
Cilvēks červoncus aiz letes čamda, –  
Visi pārdzērušies plēguri.

Nāku klāt un laipni lūdzu viņu, –  
Vai jūs varētu man izmainīt,  
Tikai nedodiet man papīriņus –  
Man tie trīniši uz nerviem krīt!

Šajā žūpu barā ko lai daru?  
Žēlīgs Dievs, kā šeit nonācu?  
Ja pie jums patiešām griezties varu –  
Izmainiet man zelta monētu!

1912

## Notre Dame

Kur Romas soģis reiz bij svešas tautas slogs,  
Nu bazilika stāv, un, tā kā kādreiz Ādams,  
Pats pirmais, liksmodams un nervus vingrinādams,  
Springst akmens muskuļiem ik krusta velves loks.

Bet paslepenais plāns no malas skaidrs kļūst:  
Šeit parūpējušās ir āra stiprās arkas,  
No masas milzīgās jo uzticami sargā,  
Zem velvēm pārdrošām lai sienas nesagrūst.

Te stihisks labirints, te valda meža gars,  
Te dvēse gotiskā – tās dzīles saprātīgās,  
Un ēģiptiešu spēks, un bailes kristietīgās,  
Pie stiebra – ozols dižs, un svērtenis te – cars.

Tak, dižo *Notre Dame*, ak, templi kristiešu,  
Jo ciešāk vēroju es tavas baisās ribas,  
Jo biežāk domāju: no smagas nomāktības  
Es arī radišu reiz daili brīnišķu.

1912



Aivars Kļavis dzimis 1953. gadā Rīgā. Vairāk nekā 20 prozas un dokumentālu aprakstu grāmatu autors. Rakstīt un publicēties sācis, mācoties vidusskolā. Pirmā grāmata *Kafejnīcā zagtas karotītes* iznāca 1976. gadā. Atmodas laikā kultūras žurnāla *Avots* galvenais redaktors. Par vēsturisko romānu ciklu *Viņpus vārtiem* 2012. gadā saņēmis Baltijas Asamblejas balvu un 2013. Literatūras gada balvas speciālbilvu. 2018. gadā apgāds Zvaigzne ABC laida klajā viņa triloģiju pusaudžiem par pirmbaltiem *Ceļš uz nezināmo zemi*.

(V. S.)

**Aivars Kļavis**

## LEĢIONĀRS

Stāsts no topošā krājuma *Bēres ar priekšapmaksu. Stāsti pieaugušiem cilvēkiem*.

– Tu pistoli paņēmi? – viņš negaidot vaicā.

Mašīna svaidās uz nelīdzdenās šosejas. Ar vienu aci vēroju ceļu, ar otru – spidometru. Tikko pāri deviņdesmit pieciem, tačka kļūst nevadāma. Katra gramba zem riteņiem pārvēršas tramplīnā. Bet viņš man prasa, vai es paņēmu pistoli.

Pirms gadiem trīsdesmit... Tātad sešdesmitajos, kad jeņķi Rietumvācijā sāka ražot *Ford Taunus*, tas bija smalks autiņš. Tagad, salīdzinot ar pretimbraucošajiem bembjiem, fords izskatās pēc kantainas konservbundžas, lai gan Rumbulā par to joprojām varētu dabūt krietnu žūksni zaļo. Ja padomā – milzu naudu. Kā nekā sporta vāģis ar jaudīgu motoru, divām durvīm, oriģinālā zaļgansudrabortā krāsā un īstas ādas sēdekļiem. Katra ierindas reketiera sapnis. Bagāžnieks vien ko vērts. Tur pietiktu vietas ne tikai pāris liķiem, bet arī benzīna kannai un vairākiem kalašņikoviem. Vienīgi no vajātājiem ar to diezin vai varētu aizlaisties. Bet kurš tad šādas ma-



šīnas pērk, lai bēgtu. Tās pērk, lai slēptu pēdas un ar visiem pierādījumiem sadedzinātu kaut kur mežā.

„Stop! Stop!” autiņš draudīgi savārojas. Spidometra šautra tuvojas simtam, un jūtu, kā priekšējie riteņi velk katrs uz savu pusi.

Es te ik mirkli riskēju ar savu dzīvību, bet viņš sēž blakus, salicis klēpī bālās, kārnās rokas, kas drīzāk piederētos ģindenim, nevis dzīvam cilvēkam, un prasa vai esmu paņēmis pistoli.

– Kādu pistoli?

– Vislabāk būtu *Parabellum*.

– Fū-ū-ū! – atviegloti noelšos, kārtējo reizi savaldot šo zārku uz riteņiem.

Pēc visa spriežot arī viens no pakaļējiem ratiem pamiksts, un es dusmojos, ka izbraucot to nepārbaudīju.

Bet viņš pa to laiku, rociņas klēpī turēdams, mierīgi turpina:

– Vella verķis. Vienīgi atsitiens zvērīgs un trāpīt grūti. Bet ja trāpa, tad smadzeņu pods

lupatās un krūtīm iziet cauri, ka nemetas. Man tāds bija, kad krievi ieņēma Jelgavu. Atceries?

– Nē, es toreiz vēl nebiju dzimis, – atbildu.

Viņš klusēdams kustina lūpas. Laikam skaita gadus. Tad, beidzot ticis skaidrībā, nomurmina,

– Jā... Tā varētu būt, Madariņ!

Man nepatīk, ja mani sauc par Madariņu. Pietiek jau ar Madaru, kas ir viens no stulbākajiem latviešu puiku vārdiem. Skolas laikā vārda dēļ apcēla visi, kam nebija slinkums. Ņemot vērā, ka esmu dzimis martā, acīmredzot senči mani taisījuši kaut kad ap Jāņiem. Un, būdami īsti latvieši, gribējuši par katru cenu šo notikumu iemūžināt. Ja ne kā citādi, tad nosaucot mani par Madaru. Labi vēl, ka ne par Ozolu vai Papardi.

– Jā, man tāds bija, kad krievi ieņēma Jelgavu, – viņš turpina. – Neatceros vairs, kā pie *parabelluma* tiku, jo skaitījos vienkāršs rakstvedis veselības rotā.

– Nu, un šaut ar sanāca? – mēģinu saglabāt mieru.

Kā nekā bijušais leģionārs, represētais. Cieņijams cilvēks. Galu galā viņš nav vainīgs, ka tagad ir vecs un prātu izkūkojis, tāpēc man šis jāved uz Strenču psihieni.

– Un kā vēl! No rīta krievi sāka bumbot pilsetu un pēcpusdienā stacijā uzsprāga munīcijas vilciens, – blakussēdētājs kļūst runīgs. – Vāciešu Jelgavā tikpat kā nebija, bet tie, kas bija, pa nakti aizlaidās. Kad parādījās tanki, izrādījās, ka palikuši tikai latvieši. Labi ja pāris tūkstoši. No tiem divas veselības rotas ar ievainotajiem, kuru brūces hospitāļos drusku apdziedētas, un kāds pussimts vecāku vīru, no apsardzības rotas. Pa lielākai daļai jau precēti cilvēki. Mēs, jaunie, viņus tā arī saucām – par papučiem. Jā, vēl bija kāds pussimts apmācības brigādes kareivju un instruktoru. Pa lielākai daļa nupat no mājām paņemti puīšeļļi. Tos mēs saucām par zaļknābjiem. Un tad vēl bija kādi divsimts vācu žandarmi. Žandarmi uzreiz ieņēma pozīcijas uz Lielupes un Driksas tiltiem, lai mēs neaizlaistos, tāpēc letīņiem nekas cits neatlika, kā mēģināt apturēt krievus. Un tu prasi, vai es šāvu. Skaidrs, ka šāvu. Kas cits atlika. Bija pavēle, ka dzīvs neviens no Jelgavas ne-

drīkst aiziet. Tici man, karš ir viena reti sūdiņa padarīšana.

Beidzot asfalta ielāpi pazūd, un mašina sāk rīpot tīri pieklājīgi. Izrādās, tai tomēr nav ne vainas. Vienīgi citiem ceļiem domāta.

– Jā, karš ir viena reti sūdiņa padarīšana. Tāpēc, ja tev kāds saka, ka mēs cīnījāties par nezin kādu brīvu Latviju – netici. Ne par ko mēs necīnījāties. Krievi mūs pataisīja par noziedzniekiem. Par esesiešiem un hitleriešiem. Tagad mūs grib pataisīt par varoņiem. Tā jau notiek, kad varas mainās. Bet mēs nebijām ne noziedznieki, ne varoņi. Mēs bijām jauni puikas. Mums gribējās meitas mīlēt, nevis mirt par fāterlandi. Kad vāciešus padzina, tad gan runāja, ka tūlīt būs angļi un amerikāņi klāt. Ka šitā tās lietas nepalikšot. Bet ne vella... No Maskavas atgriezās Kalnbērziņš ar Lāci, un mēs sākām celt komunismu.

– Uzcēlāt?

– Nē, mani aizsūtīja uz Sibīriju, un bez manis laikam šiem nekas nesanāca, – viņš negaidot baigi sakarīgi atbild, un noķīkina pats par savu joku.

Sen neesmu dzirdējis kaimiņu smejamies. Psihiatre, pie kuras viņu vedu iepriekšējā reizē, teica, ka tā tas notiekot. Pacients nejēdz ne rītu, ne vakaru. Bail vienu atstāt, bet tad pēkšņi tas šiberis smadzenēs uz brīdi atkrit valā. Un tad nespeciālists nemaz nevarot pateikt, ka patiesībā cilvēks slims.

– Vai tad jūs kā leģionāru nepaņēma ciet tūlīt pēc kara?

– Nē, vēlāk... Daudz vēlāk. Es jau biju iestājis universitātē, dabūjis jaunus dokumentus. Arī skuķu netrūka. Kā jau pēc kara, kad čaļi apkauti. Varēja pārpārēm atgūt zaudēto. Bet tad viens maita mani nostučīja. Turklāt viscaur savējais. Toreiz kāds leitnants gar Lielupes krastu tādu bariņu mūsējo izveda no aplenkās Jelgavas. Pat muļķim bija skaidrs, ka tā spēlīte paspēlēta. Arī patronas visiem beigušās. Kad tikām drošībā, leitnants teica: „Metiet nost šaujamos, puikas, un ņemiet kājas pār pleciem.” Tas maita, kas mani nostučīja, bija viens no mūsējiem. Toreiz dezertēja kopā ar pārējiem, bet vēlāk ieraudzīja universitātē un nostučīja.

Nezin kāpēc, to sakot, viņš kļūst nikns. It kā es pie tā būtu vainīgs. Izdilušās, bālās rokas no jauna cieši sakrampējis klēpī, viņš, lūpas dusmīgi sakniebis, skatās uz ceļu.

– *Parabellums, parabellums...* Ko līdz *parabellums*, ja patronu vairs nav. Labāk pasaki, kur tu mani ved, – kaimiņš negaidot izgrūž. – Kur tu mani ved, cilvēk labais?

„Sasodīts,” nodomāju. „Tā tad Vallija neko nav teikusi.”

Vallija ir viņa sieva. Atkliboja aizvakar ar saviem pīrāgiem un teica, ka šodien līdz trijiem vīru vajadzētu dabūt uz Strenčiem. Pārīri esot kārtībā, norikojums uz rokas... man tikai jāaizved. Un braukt varēšot ar viņu mašīnu. It kā es par to vien sapņotu, kā pēc iespējas ātrāk nosisties ar vecu *fordu*.

Pie viena viņa izmeta, ka jāskatās, ko ar to veco grabažu darīt, jo vīrs nekāds braucējs vairs nebūšot, bet dēlam mašīnu nevajagot. Par lētu naudu varētu pārreģistrēt man. Skaidrs, ka es uzķēros, jo tādu āķi būtu norijis jebkurš. Ne viņa saprata, cik tāda mašīna īstenībā maksā, nekā. Tikai vienā laidā skandināja:

– Ņem, Madariņ, vēl vienu pīrādziņu. Ņem! Es skrēju pa galvu un kaklu... Domāju, ka tik neatdziest.

Lūpas sakniebis, kaimiņš skatās uz ceļu. Skaidrs. Tā tad viņš nezin, kurp to vedu. Pārņem nelāga sajūta. It kā es cilvēku, pašam to nezinot, vestu uz cietumu.

Vallija... Jā, Vallija savos gados nenoliedzami ir enerģisks sievišķis. Bet, redz, dūšas patiesību vīram izstāstīt pietrūka.

– Viņa no rīta ielika mani dušā, nomazgāja, – kaimiņš saka, it kā tas nebūtu pats par sevi saprotams. – Netīrs tur nedrīkstot rādīties. Tā esot traki glauna vieta. Būs visi vecie kolēģi priekšā. Kā tu domā, būs ar jeb tā tikai tāda runāšana?

– Vai nu visi, nezinu, bet kāds varbūt būs, – nomurminu.

Vallijas meli ievelk sevī arī mani.

Aizvakar, barojot ar padzisušajiem pīrāgiem, kaimiņiene teica:

– Man no viņa taisni bail paliek. Ko es viena varu padarīt. Staigā apkārt. Gar elektrību grābstās. Ņemšot nost skaitītāju, remontēšot. Kāda velna pēc, prasu? Vajagot – šis atbild.

Un to varēja saprast, kā jutās nabaga sievišķis, kad vīrs kļuva nekontrolējams.

Ja godīgi, precīzi neatceros, kad viņi šeit ieradās. Vienīgi skaidri zinu, ka skolu jau biju pabeidzis un nesen sācis strādāt autoservisā. Tā tad tas varēja būt ap to laiku, kad Rīgā sāka aprūkties paikas un pilsētnieki bariem vien pārcēlās uz laukiem. Vieni no kolhoziem atpirka vecos, pussabrukušos graustus. Citi atcerējās, ka viņiem taču ir vecāki, bet vecākiem savukārt vistas, govys kūti, pāris suķi aizgaldā un kartupeļi piemājas dārziņā. Bet tie, kam nebija nedz naudas, par ko māju pirkt, nedz vecāku, kurus aplaimot ar savu ierašanos, bija gatavi apmesties pie pilnīgi svešiem. Jo vecākiem, jo labāk. Galvenais, lai nebūtu mantinieku.

Tik nepārvaramas toreiz bija pilsētnieku alkas iebāzt rokas līdz elkoņiem riktīgi sūdainā zemē, no rītiem, aukstā rasā stāvēt, paskatīties, kā saule lec, un aizgūtnēm elpot svaigu lauku gaisu kopā ar mēslu smaku.

„Mēs visi nākam no zemniekiem. Tur mūsu saknes, pie kurām agrāk vai vēlāk jāatgriežas,” viņi mēdza teikt.

Kaimiņi apgalvoja, ka patiesībā māju pirkuši dēlam. Viņš ar laiku pārņemšot saimniecību. Kaut kā nesanāca. Izrādījās – dēls no tiem, kas daudz un gudri runā, bet līdz darīšanai tā arī netiek. Kādu laiku padzīvojis laukos, aizlaidās atpakaļ uz pilsētu.

Vallija ar vīru gan saimniekoja itin dūšīgi. Sevišķi sākumā... Ja pašiem kas pietrūka – iepirka no kaimiņiem un, iespējams, uz starpniecības rēķina arī drusku nopelnīja. Viņš ar savu žiguli gaļu, saknes un dārzeņus veda uz pilsētu. Rudenī cēlās ap trijiem nakti, jo tādu, kas dzīvoja uz savas naturālās saimniecības rēķina, toreiz netrūka. Ja nokavēja, varēja nākties braukt mājās ar visiem burkāniem un bietēm.

Tomēr ar laiku sākotnējais prieks par katru nopelnīto kapeiku noplaka, cik nu pensionāriem tā spēka un naudiņas. Bet zeme neko par brīvu nedeva.

Tā tikai pilsētniekiem likās – pietiek iebāzt tajā kādu kartupeli vai ķiploku, lai nauda pēcāk nāktu griezdamās. To sapratuši, Valija ar vīru pamazām atmeta visam ar roku. Abi izskatījās saguruši un vilušies. Sevišķi kaimiņš. Iespējams, jau tobrīd slimība bija sākusī grauzt viņa smadzenes. Vienīgi pārējie to nemanīja.

Es ieslēdzu radio un iesāņus paskatos uz blakussēdētāju, kurš, acis nemirkšķinot, raugās tālumā.

– Drīz būsīm klāt, – saku.

Kaimiņš joprojām klusē. It kā nebūtu dzirdējis. Iespējams nedzirdēja ar. Ko var gribēt no cilvēka, kurš dzīvo pats savā pasaulē.

Varbūt, kādu laiku viņi tomēr vēl būtu šiverējuši, ja ne tā avārija. Gaišā dienas laikā kaimiņš uz šosejas, griežoties braukšanai pretējā virzienā, aizšķērsoja ceļu kādai *volgai*. Tas notika astoņdesmit devītā gada vasarā. Ko lai saka – galīgi traks cilvēks. Brauc, brauc un tad ne no šā, ne no tā izdomā likumā griezt mašīnu riņķī. Sākumā autoinspektori domājuši, ka piedzēries. Izrādās, nē, – skaidrā. Labi vismaz, ka visi dzīvi. Žigulis, protams, lupatās, un pat volga pamatīgi samīcīta. Milīči gribējuši atņemt tiesības, tomēr beigās nezin kāpēc apžēlojušies, lai gan pat muļķim bija skaidrs, ka viņš ir simtprocentīgi vainīgs.

Kaimiņš notikušo briesmīgi pārdzīvoja.

– Visu mūžu esmu braucis, un ne skrambiņas. Līdz tagad pēkšņi... Nezinu, kas ar mani notika.

Dažus gadus pēc tam viņš no kāda paziņas nopirka *Ford Taunus*, kurā tagad abi sēžam. Braukt ar to tikpat kā nebrauca, vienīgi caurām dienām ķimerējās ap mašīnu – pucēja, mazgāja... Un bija skaidrs, ka ar galvu kaut kas vairs nav kārtībā.

Tagad klusēdami iegriežamies slimnīcas stāvlaukumā.

– Pasēdi drusku un pagaidi. Iešu noskaidrot, kas mums tālāk jādara.

Viņš vēl arvien neko neatbild. Izkāpju no mašīnas un drošības pēc to aizslēdzu. Ka vēl neizdomā kāpt laukā un kaut kur nepazūd.

Slimnīcā ar mani sākumā neviens negrib runāt. Varbūt tāpēc, ka neesmu atvestā radi-

nieks. Tad, izskatījuši papīrus, secina, ka nav pamata pacientu neuzņemt.

Vienīgi vai viņš pats varēšot parakstīties, vai cā kāda drūma un laikam ļoti svarīga sieviešu kārtas persona. Ja nevarēšot, man vienlga būšot jāved atpakaļ.

Es atgriežos pie mašīnas. Viņš vēl arvien nesaprot kur atrodas.

– Žēl, ka tu nepaņēmi pistoli. – Kaimiņš pārmetoši paskatās uz mani. – Te visādi šaubīgi tipi vazājas apkārt. Ka beigās nedabūnam pa galvu un mūs abus nearestē.

Izkāpis no mašīnas, viņš rūpīgi nopēta parku, cilvēkus tajā un slimnīcas ēkas.

– Neizskatās, ka no manējiem kāds būtu atbraucis, – kaimiņš skumji secina.

Kāpēc Vallijai vajadzēja melot?

– Iesim, – es mudinu. – Gan atbrauks vēlāk.

Pēc tam jau daktera klātbūtnē, eleganti pasitis uz augšu žaketes piedurkni, viņš kaligrāfiski parakstās uz slimnīcas veidlapas. Viņš to izdara ar vienu šņāpienu, bet paraksts izskatās, it kā burti būtu zīmēti ilgi un rūpīgi bez tiesībām kļūdīties, kā jau bijušajam veselības rotas rakstvedim.

– Paldies! – saka dakteris.

– Nemiet par labu, – viņš atteic un, skatoties uz veidlapu, vaicā: – Vai tas bija nāves spriedums?

– Nē taču! – dakteris mēģina pasmaidīt.

– Tad labi. Es tāpat vien uzprasīju. Ja tu nesa-proti, ko paraksti, tad reizēm mierīgi vari parakstīt arī pats savu nāves spriedumu.

Sanitārs paņem veco vīru zem elkoņa, durvis atveras, kaimiņš atskatās, un es vēl nezinu, ka redzu viņu pēdējo reizi.

Ar to arī šis stāsts varētu beigties, ja vien...

Ja vien kādu dienu astoņpadsmitā gada beigās... Tātad pēc vairāk nekā divdesmit gadiem, toreiz, kad tika atvērti tie čekas mai-si un ziņotāju kartotēkas, mans kompanjons Ludis, pie datora sēdēdams, neuzprasītu:

– Paskaties, vai šis nav tas tavs kaimiņš. Tas garā vājais onkulītis, par kuru stāstīji.

Mēģinādams slēpt īgnumu, ka Ludis nevis meklē rezerves daļas mums abiem piederošajiem servisiem, bet gan rakņājas internetā, es pieeju pie viņa datora. Tas patiešām ir kaimiņš. Par to nepārprotami liecina adrese. Savervēts astoņdesmit devītajā gadā. Tātad toreiz, kad uz šosejas ar savu otro žiguli patrāpījās ceļā volgai.

– Un segvārds... Paskaties, kas par segvārdu!  
– Ludis ar pirkstu baksta monitorā.

Es redzu bez visas bakstīšanas. Segvārds ir Leģionārs. Tad tāpēc viņam toreiz neatņēma tiesības.

Skatos un nesaprotu – kāds čekai no tā bijis labums? Turklāt astoņdesmit devītajā gadā, kad nevienu cietumā vairs nelika un pat idiotam, kā toreiz, kad vedu viņu uz psiheni, teica kaimiņš, bija skaidrs, ka tā spēlīte – paspēlēta.

Par ko viņš, mūspusē dzīvojot, varēja ziņot? Par mani, kurš pirms saullēkta jau bija servisā un mājās atgriezās pusnaktī, par Valliju, par tām trīsdesmit vistām, ko abi ar sievu baroja, vai par vanagu, kas ik vasaru aiznesa vismaz pusduci no tām. □

## Ilze Lāce-Verhaeghe

### BLAUBERĢIETE

No cikla „Klasiski motīvi”

Tik nozīmīgai dienai Martas Blaubergas dzīvē vajadzēja sākties neparasti – vai vismaz atšķirīgi, bet, septiņos no rīta atvērusi acis, viņa konstatēja, ka viss ir kā parasti – aiz sienas dārdina traukus kaimiņiene Lillīte, aiz loga uzplūst un aizplūst jūra.

Patiesībā nekādas jūras aiz loga nebija – tās bija Martas iedomas. Viņas bērnu dienās dzimusi pašaisardzība. Kad naktī pagalmā iebrauca pļerkšķošs motocikls, mazā Marta teica pati sev, ka pie mammas atbraucis princis. Nevis kandžu sadzēries kolhoza zoo-



Rakstniece Ilze Lāce-Verhaeghe strādājusi par juristilingvistu Eiropas Savienības Padomē, tulkojusi vairāk nekā 50 angļu un amerikāņu darbus, dzīvo Vācijā.

tehniķis. Un tā visu dzīvi. Bija labi un patīkami uzveikt nelāgo ar skaisto. Tāpēc, kad palielajā asfaltētajā ielā, pret kuru atdūrās mazās, ar koka mājām apbūvētās sānieliņas bruģis, rīta satiksme auga augumā un skaļumā, vienīgais glābiņš bija iedomāties, ka tā ir jūras viļņošanās – zumm, švī, šamm, zumm, švī, šamm...

Jūra atradās pilsētas otrā galā, un par tās tuvumu kādreizējā strādnieku priekšpilsētā liecināja vien mitrums sienās un kaijas, kas, no pludmales vārnu padzītas, tagad ložņāja un šķaidījās pa atkritumu tvertnēm.

Marta, ko citļauži ierasti smagi un graboši dēvēja par Blauberģieti, nolaida uz grīdas tumšām spalviņām noaugušās kājas un izstiepa pāri galvai tievās, stiegrainās rokas. Ar pamatīgu rībienu bija aizcirstas pretējā dzīvokļa durvis – tātad ir jau pusastoņi, laiks celties.

Martas kaimiņiene Lilija Skariņa bija branga sieva, platiem, apaļiem pleciem un dupsi kā mākonī, pēc taisnības – vismaz Skariņiete, nu. Taču neviens viņu citādāk nesauca, kā vien par Lillīti vai Skarīti. Tas Martai drusku sāpēja. Meitas uzvārdā Grence, viņa bija ieprecējusies Kurzemē no malēņu pušes (paldies absurda laiku tautsaimniecībai, kas kurzemniekus – kuģu remonta rūpnīcas



vīrus aizdzina talkā uz skābbarības bedri, kur jau rosījās paplukušas Malēnijas „padomju saimniecības” kantora meitenes), un tur augumā sīkais meitentiņš bija vai nu „Martužiņa”, vai „Grencīts”. Bet Marta saprata gan, kur tā vaina – viņas Arvīds bija bijis liela auguma vīrs, plats kā trīsdurvju skapis, skaļu balsi, un pats vienmēr mēdza stāstīt, ka viņam senčos esot kāds norvēģu jūrnieks. Tāda vīra sieva varēja būt tikai „Blauberģiete”. Turpretim Lillīte bija zvērināta vecmeita, pūpēdīte kaķu mīle.

Nevarētu teikt, ka abas sievietes būtu draudzenes, bet, kā tas palaikam notiek, cilvēki dzīvo kaimiņos tik ilgi, ka kļūst gandrīz vai par radiem nepieciešamības dēļ – uz mierīgas sadzīvošanas un savstarpējas izpalīdzēšanas pamata. Lillīte šad tad bija pieskatījusi Martas Jurgīti, Marta rūpējās par kaimiņienes minkām, kad Lillīte devās kādā tālākā braucienā.

Bet nekāda nīkule augumā sīkā Blauberģiete vis nebija, varbūt gluži savu vīru no kroga mājās nebūtu varējusi, pār plecu pārmestu, pārnest, bet pusmaisu kartupeļu no pagraba uzstiept varēja, elpai neaizvelkoties.

Un tas bija viens no tārieta darbiem – no pagraba vajadzēja uznest to maišeli ar tupeņiem un māla podu ar sālītajām sēnēm. Īrniekiem bija uz to stingrāko pieteikts šodien atbrīvot pagraba kambarīšus. Pirms nedēļas bija atbraucis saimnieks Šāberts, pagļēva skata dēlietis ar alus vēderu un apsarkušām acīm. Tā un tā, esot nolēmis pagrabā ierīkot laimētavu. Kā, kur liks? Lai tak nopērkot leduskapjus. Un vēl jau ir malkas šķūniši pagalmā. Kaut kur taču viņam esot līdzekļi jāņem, lai uzliktu mājai jaunu jumtu, ne jau no tām īreš naudiņām varot sakasīt. Un kas tad varēja Šābertam iebilst? Koka namā bija četri dzīvokļi – augšstāvā dzīvoja Blauberģi un Skariņa, apakšstāvā – tas glūnīgais leitis Ancuvis, kas šeptējās pa tirgu, un krieviņi ar daudzajiem bērniem. Pēdējie te bija pagaidām, kamēr pabeigs būvēt sociālo māju, un pagrabā neko neturēja, bet par leiti Martai un Lillītei bija aizdomas, ka tieši viņš sakūdijs slinko Šābertu izmantot pagrabu peļņai.

Jā, laikam jau tā vajadzēja, ar zobiem un nagiem izkārpīt sev kādu „biznesu”, lai izdzīvotu. Redz, kaimiņš no ielas pretējās puses, mutīgais Bumbierkalns, bija pat dabūjis atļauju ierīkot savā dzīvoklī plašprofila darbnī-

cu – asināja nažus, laboja velosipēdus un ko tik vēl ne, abi ar sievu dzīvošanai paturot tikai mazo meitas istabiņu aiz virtuves.

Savukārt Arvīds, kam arī rokas auga no pareizās vietas, Blauberģu virtuvē vienā kaktā bija izbūvējis itin glaunu dušas telpiņu, paslēptu aiz čaukstoša plastikāta aizkara. Blakus pie sienas bija piestiprināts no vecā skapja durvīm izņemtais spogulis. Katūna naktskreklu novilkusi, Marta kādu brīdi skatījās uz atspulgā redzamo vecīgo meitenīti – ģīmīti kā sažuvis pepiņš, krūtīs kā peļu vēderiņi. Bet tam vairs nebija nozīmes. Nomazgāties gan torīt vajadzēja ļoti rūpīgi, boilerī uzkarusušo ūdeni nežēlojot.

Svarīgās dienas brokastīm Marta bija sagādājusi diezpienmaizīti un buljona pirādziņu, bet ēst nemaz negribējās. „Varbūt tā arī labāk,” viņa lēnīgi nosprieda un, gana siltajā virtuvē tāpat plika atspiedusi kārno dibentiņu pret galda malu, iedzēra tikai dažus malkus kafijas un gāja ģērbties.

Džinsās un puloverī Blauberģiete patika sev jau daudz labāk, no mugurpuses viņu dažs labs no ostmalas ieklīdis jūrnieks kādreiz pat uzrunāja par „ģevočku”<sup>1</sup>. Un omas uzlabošanai Marta šad tad iztēlojās, kā līdzīgā apģērbā uz ielas iziet Lillīte. Bet torīt viņai tāda drusku ļaunīga pasmiešanās par kaimiņieni nebija ne prātā. Bija jāizdara priekšdarbs – un tad darbs.

Nokāpusi pagrabā, Marta vispirms uznesa līdz kāpņu laukumīnam kartupeļu maisu, tad lielo māla podu ar sālītajām sēnēm, kas arī nebija nekāds vieglais, jo divdaļīgo koka vāku pie glumās masas piespieda prāvs akmens. Atgriezies viņas dzīvoklim atvēlētajā pagrabā šķūnītī, Marta ar dēla vecajās botās ieauto kāju paplīkšķināja pa grubuļaino zemes klonu, kā izlīdzināt gribēdama, brīdi sastingusi stāvēja un skatījās vienā punktā, tad strauji pagriezās un aizslēdza šķūniša durvis. Tam vairs nebija jēgas, bet lai jau papūlas tie ārā plēsēji.

Martai iznākot uz ielas, Bumbierkalns kā reiz turpat uz bruģa gramstijās ap kādu parūsēju velosipēdu un tūlīt pat noklabināja vienā elpas vilcienā „labsrītsblauberģietkotas dēlsneraksta”, uz ko Marta paraustīja plecus, atpurpināja parasto „lajjaunudzīvokāgrib” un gāja vien tālāk gausi klīstošajā rīta

<sup>1</sup> Krievu val.: meitenīte

miēglā – uz centra pusi, kur ap tirgu un baznīcu bariņos bija saspiedusies vai visa pilsētas „kūsājošā” dzīve – veikali, aptiekas, ēstūži un dzertūži. Aptieku noteikti bija par daudz, tomēr tās spītīgi turpināja pastāvēt, turpretim veikali te pazuda, te radās no jauna kā tādi sezonas dārzeni.

Dabūjusi pirmajā aptiekā to, pēc kā bija nākusi, Blauberģiete būtu varējusi iet mājās, bet likās kaut kā... par īsu, vai. Un pārāk agrs, lai izpildītu to lielo uzdevumu, kam vajadzēja šo pelēko dienu darīt īpašu. Viņai ienāca prātā, ka pāris dienas nav redzējusi Lillīti. Un Marta pagriezās uz pretējo pusi, lai aizstāigtu līdz kaimiņienes darba vietai.

To barotavu, kur aiz letes kā siena guba kluknēja brangā Lilija Skariņa, kādreizējos „Pelmeņus”, saskaņā ar izkārtņi tagad sauca par „Austrumu rozi”, bet tautas valodā – par „pitņicu”. Laikam tāpēc, ka no logā redzamā sortimenta uzskaitījuma (kebabi, picas, pitas) tieši mistiskās pitas vislabāk padevās pārveidojumam.

Kā parasti rīta pusē, „pitņica” bija gandrīz tukša, tik pie viena galdiņa sasēduši trīs vecūkšņi, un ļerkšķēja diezgan augstu pie griestiem uztupinātais televizors, atrādot iepriekšējās dienas futbola spēli.

Divi prāva auguma vīri sēdēja ar muguru pret durvīm un, Martai ienākot, galvas nepagriezā – skatiēni bija kā piekalti, nē, ne jau televizora ekrānam, bet tai alus pudelei, kas priekšā trešajam, pēc skata kuslākajam galda biedram, kurš no abu plaukstu skāviēna neizlaida pusizdzertu glāzi.

Tas trešais, kas uzmeta viņai vienaldzīgu skatiēnu, Martai bija svešs, bet abus pārējos viņa atpazīna pēc balsīm – tie bija Arvīda kādreizējie darba biedri. Marta uzmeta kūkumu un pavilka augstāk jakas apkakli, griēbēdama palikt nepazīta. Lai nebūtu kaut kas jāatbild, kad atkal prasīs par dēlu.

„Ko tu tāda čokurā sarāvusies?” sveiciēnam tik ar galvu pametusi, notaurēja Lillīte un, atbildi nenogaidījusi: „Drēgns šodien. Dzer si kaut ko?”

„Vienalga, kaut ko karstu,” tikko dzirdami nomurmināja Blauberģiete.

Kaimiņienes paradumus labi zinādama, Skariņa nolika Martai priekšā plastikāta glāzi ar

kakao un noraidošā pameta ar roku, kad pēdējā taustijās pēc naudas maka. Nebija jau vairs kā agrāk, kad, ēstuvē strādājot, uz veikalu pēc pārtikas iet nevajadzēja, bet arī tagad saimnieks Čabajevs dažiem malkiem dzēriēna pakal neskatījās.

Un Lilija Skariņa jau nebija no muļķu mājām, viņai sen bija skaidrs, ka galveno peļņu tas uzbekš vai čečēns dabū no mazajiem sainīšiem. Tos no picu ceptuves atveda, tad tie īsu mirkli pastāvēja aiz letes, paslēpti kādā no mikroviļņu krāsniem, un drīz vien tapa no dzēriēnu piegādātāja savākti. Tāpēc Lilijai bija vienalga, vai tie, kas te šad tad ienāk, pērk tās apkaltušās picas un kebabus vai nepērk, cietu algu viņa dabūja regulāri. Kādu dzeramo gan bija jāpaņem un tad, viņaspēc, lai sēž kaut visu diēnu – kā tie trīs, kas te izliekas skatāmiē futbolu.

Sildīdama plaukstas ap karsto dzēriēna trauku, Marta apsēdās tā, lai visi trīs tērgājošie vīriēši redzētu tikai viņas muguru, iedzēra pa malkam un skatījās ārā pa logu – tas bija Blauberģietes iemīlotais galdiņš, tā teikt, „ar skatu uz okeānu”.

Otrpus rudenīgi panīkušu rožu apstādītājam laukumam, ko pāršķēla tramvaja sliēdes, uz tīrgus žoga betona apmales jau sēdēja divi ubadziņi – Pēterītis un Daciēte. Abi kādreiz bija strādājuši pilsētas teātrī – „skatuvčiks”<sup>2</sup> un ģērbēja. Pie ikdienas bohēmas pieraduši, nu ar savām mazpensijām to vairs atļauties nevarēja un tāpēc bija uzsākuši šito rūpalu. Pēterītis vienmēr klusēja, tikai mīlīgi smaidīja kā tāds pelēks, nekaitīgs kukainītis, bet, garāmgājēju ieraudzījusi, runātāja bija Daciēte – paplukušu dāmu platmalīti galvā, ap kaklu noskrandis šifona lakatiņš – tādā sirsnīgi nopīpētā, pašcieņas pilnā balsī: „Iedod man drusku naudiņu.” Ja uzrunātais nereaģēja, piemētināja – joprojām ne lūdzoši, bet tā pavisam lietišķi: „Daudz jau nevajag.” Un bieži vien tas nostrādāja – bleķa naudiņas gandrīz katram kabatā atrādās, un tāda cienīga prasīšana kaut kā bija patīkamāka par citu ubagotāju piekopto žēlo blēšanu.

„Nē, Ariel ir par dārgu, es skatos pēc kaut kā lētāka, tas pats „boņuks”<sup>3</sup> ir labs diezgan,” ducināja viens no pensionētājiem darbarūķiem. „Bet vislētāk tiek cauri Jānis – kopš

<sup>2</sup> Tā mēdzā saukt skatuvēnes strādniekus.

<sup>3</sup> Veļas pulveris Bonux, Boņuks – puika J. Streiča filmā *Cilvēka bērns*

apglabāja Elzu, drēbes vairs nemazgā. Aiziet tik uz baznīcu, dabū jaunas un vecās met ārā.”

„Ūja, vai tad meita nevar šim priekš veļas pulvera atsūtīt?” brīnījās otrs.

Bet trešais pasmējās sīku smiekliņu, un tad tas sākās. Kur bija kaut divi kopā, tūlīt bija jārunā par to, kā bērni iekārtojušies ārzemēs un vai atsūta večiem ar' kādu naudiņu. Jā, šim neklājoties slikti, abi dēli atceras, ka viņam un mātei te nav viegli izdzīvot. Un ņēmās uzskaitīt, kas tik par atsūtīto naudu nav nopirkts.

Marta pasmīkņāja. Tad jau būtu varējis čomiem arī kaut ko uzsaukt. Vai vismaz ielējis no savas pudeles, Lilijai jau to glāzeļu nebūtu žēl.

„Jā, bez bērniem šajos laikos gals klāt,” sporta komentētāju pārblaudams, piepeši skaļi noteica tas ar dobo balsi, un Marta sarāvās, jo likās, ka vīrietis to saka viņai. Ap galvu aplocījās dzelzs stīpa, klakstinādama „gals klāt, gals klāt”.

Pametusī neizdzerto kakao uz galda, Marta iemetās ķemertīnā. Kā parasti, ar pūlēm saustīja gaismas slēdzi – saplaisājusī plastmasa bija notīta ar limlentu. Uz sienas tieši virs poda ar nošķiebtu sēdekļa „brilli” piktogramma vēstīja, kā šai smalkajā vietā būs uzvesties – uz poda kājām nekāpt, kaut kādus lielus pikučus iekšā nemest, ūdeni nolaist. Savukārt ārā ejot, nācās izlasīt bargu jautājumu trejās valodās – „Vai tu uzvedies kā mājās?”. Un tad tas pats angļiski un krieviski. Šoreiz Marta ievēroja, ka apakšā uzradusies vēl viena rindiņa – tādi kā punkti un komati. „Kaut kāda arābu mēle, vai?” viņa nodomāja un pa paradumam parādīja uzrakstam vidējo pirkstu. Mājās viņai nebija jābāž pirksti plīkos vados, lai tiktu pie gaismas.

Nemanītai paiet garām trim futbola līdzjutējiem neizdevās. „Ā, Blauberģiet, bagāta būsi, nepazīnu,” iesaucās veļas mazgājamo līdzekļu zinātājs, bet Marta tikai nevaļīgi pavēcināja roku un bija pa durvīm ārā. Aši pārtecēja slīdēm, iebēra Dacītes koķetajā rokassomiņā visu, ko varēja makā sagrābstīt, un tik strauji pagriezās uz promiešanu, ka vecajai draiskulei cienīgais „paldies, mīļā sirds” palika uz mēles neizteikts.

\* \* \*

„Bērni, bērni, bērni,” mala dzirnavas galvā. Migla bija pārgājusi neatlaidīgā sīkietū, bet Blauberģiete to nemanīja. Atgādinājums par šodien paveicamo bija nācis kā strāvas siens. Jā, bija viņiem ar Arvīdu dēls, kluss, augumā nepadevis puisītis tēvam par sarūgtinājumu. Jurģītis, Martas prieks un acuraugs, kurš kaut kā nemanāmi bija pārtapis izdēdējušā būtnē ar nedabiski bālu seju un paplašinātām acu zīlītēm.

Viņi abi ar Arvīdu bija tādi naivuļi, ilgi neko nesaprata. Kad dēls teicās nakšņojam pie drauga un otrā dienā, mājās pārnācis, pēc alkohola nesmirdēja, viss taču bija kārtībā. Un Marta neliedza kabatas naudu, tik patīkami bija domāt, ka viņas puika ir populārs, nemitīgi tiek aicināts uz visādām svinamdiēnām. Arī zudības uzreiz netika pamanītas.

Pirmais atklājums bija Arvīda ordenis. Viņš jau vienmēr bija kaunējies, ka pie komunistiem to dabūjis (kādam tie ikgadējo revolūcijas svētku ordeni bija jāpiešķir, un vai gan nedzērājs un godprātīgs strādnieks varēja no tā izvairīties). Padzirdējis, ka tagad no kolekcionāriem var dabūt itin labu naudu, gribēja pārdot. Bet kumodes atvilktne tās blēmas vairs nebija. Un nebija arī uz kāzām dāvināto sudraba galda piederumu. Un vecās Bībeles. Vaicāts, kāpēc nozadzis, Jurģis tik atteica „paši sen tās mantas bijāt aizmirsuši” un smējās tā ilgi un nedabiski.

Un tad kādu nakti pie durvīm klauvēja. Policisti bija atveduši Jurģi, atrastu sēžam ielas malā ziemas spelgoni. Būtu vajadzējis vest uz iecirkni, bet, kā vienmēr un visur, gadījās starp policistiem Arvīda kādreizējais darba biedrs. Kuģu remonta rūpnīca bija izputējusi, un večiem spēka gados nācās meklēt citu darbu. Ja negribēja braukt prom, izvēle nebija pārāk liela. Brīžiem šķita, ka pilsētā nav nevienas vietas, kur kāds no viņiem nestrādātu par apsargu, krāvēju vai gaļas izcirtēju. Kad Jurģi nosēdināja virtuvē pie galda, un viņš turpināja neredzošām acīm skatīties vecākiem garām, tad paņēma dakšiņu un, bakstīdams ar to delnas locītavu, monotoni skaitīja „nesaproto, neko nesaproto”, abi Blauberģi beidzot saprata. Arvīds kliecēja. Marta raudāja. Nekas nemanījās. Pilsētas narkoloģijas centrs bija slēgts, jo valstij nebija naudas. Blauberģi gribēja vest dēlu uz Rīgu, bet tad saslima Arvīds.

Krabis nekad nepīpējušā metinātāja Blauberģa plaušas saēda zibensātrumā. Kaut Marta bija pasākusi naudu slēpt, Jurģis tomēr pamanījās nospert no mātes somiņas tikko no bankomāta izņemto vīra pensiju. „Ko darīt, ko darīt, nav vairs spēka,” viņa šņukstēja slimnīcā pie vīra gultas. „Kaut viņš vienreiz aizietu un vairs nepārnāktu.” Un pēdējie vārdi, ko Arvīds, knapi lūpas kustinādams, spēja pateikt savai mazajai sieviņai, bija „tas tavā ziņā, tu viņu laidī pasaulē...”. Un pagrieza nodzeltējušo, kaulaino seju pret sienu.

\* \* \*

Tikusi dzīvokļa siltumā, salijusī Blauberģiete vējjaku gribēja pakarināt priekšnamā uz āķa, bet netrāpījusi vienaldzīgi noskatījās, kā slapjais apģērba gabals nokrīt uz grīdas. Dažus mirkļus pasēdēja pie virtuves galda, gandrīz tādu pašu sejas izteiksmi, kāda tai ziemas naktī bija viņas neceļos aizgājušajam puisītim. Tad sameklēja skapīti stikla burciņu ar zaļganām tabletēm. Izņēma no kabatas šodien aptiekā nopirkto kārbu un izlupināja vēl divdesmit tādas pašas tabletes. Pielēja pilnu glāzi ar ūdeni. Pirkstu galiem ņēma tabletes, meta mutē, uzdzēra ūdeni, un tā pa vairākām reizēm. Vajadzēja pietikt. Piepeši, kaut ko iedomājusies, izcēla no virtuves kakta sēņu podu un aiznesa pie ārdurvīm, pa ceļam pasperot malā jaku. Nesot akmens bija slīdējis uz vienu pusi, un koka ripuļa puse slējas ārā no poda kā tāds sadzeltējis vaigs. Marta sakārtoja vāka pusapļus, nolika akmeni tieši pa vidu, pavēra vaļā durvis un nolika podu tā, lai durvis nekrīstu ciet. Droši vien ielavīsies kāds Lillītes kaķis, bet lai jau.

\* \* \*

Nākamajā dienā nekādi darbi pagrabā nesākās. Šāberts bija naktī nospēlējis savu namu kārtis.

Pēc kāda laika, tiklīdz krieviņi bija dabūjuši dzīvokli sociālajā mājā, Skariņa piekritusi pārceļties uz kādu no krievu armijas pamestajām dzīvojamajām ēkām, bet leitis ar prieku pieņēmis itin smuku naudas summu, jaunais īpašnieks māju gluži vienkārši lika noplēst. Demolēšanas darbi tika pabeigti mērkaķa ātrumā, tā ka neskaitāmie avižportreti – bargais vīrs ar kuplajām melnajām uz-

acīm un ordeņiem klāto krūti – tikai nepilnu dienu caur tapešu driskām neatzinīgi nolūkojās postazā. Gandrīz tikpat ātri stratēģiski izdevīgajā krustojumā tapa uzbūvēta automazgātuve.

Jurģa Blauberģa mirstīgās atliekas atrastas netika, tās palika drošībā zem betona plāksnēm, kas tagad sedza to vietu, kur reiz bija atradies Blauberģiem ierādītais pagraba šķūnītis. □

## Evita Hofmane BRANTS

Gaiss bija sasmacis. Aiz dzeltenajiem aizkariem spīdēja saule. Mamma un tētis nodarbojās ar pieaugušo lietām. Ella pārvilka segu pāri galvai un ar pirkstiem aizbāza ausis, bet skaņas tomēr līda iekšā. Vecāku guļamistabā bija uzradusies sēne Brants, tāpēc tagad mazajā istabā gultas stāvēja gandrīz blakus. Brants sāka grauzt vienā stūrī un pamazām ēda nost grīdu. Tad Brants pagaršoja arī otru istabu. Grīdas satrupa. Uz stenderēm un pie griestiem auga sēnes. Mājā vēdīja sēnes smarža. Brants bija pie sliekšņa uz priekšnamu. Drīz tā savos zobos sagrābs arī pārējo māju. Ella bijās, ka kādunakt, kamēr visi gulēs, sēne izgrauzīsies cauri sienai un sāks krimst viņu.

Ziemas putekļu pilnais deķis kņudināja nāsis. Bija smacīgi un gribējās šķaudīt. Viņi beidza čikstināt gultu. Ella izlikās, ka tikko pamodusies.

– Labrīt! – viņa teica, atmetot segu.

– Zini, kas tas ir? Šmatoks<sup>1</sup>, – teica tēvs, rādot Ellai saburzītu tualetes papīra vīkšķi, ko turēja lielajā rokā. Vīkšķis bija slapjš. Tētis izskatījās tik priecīgs, it kā būtu ticis pie jaunas *nakļeikas*<sup>2</sup>. Tās viņam ļoti patika.

<sup>1</sup> krievu val.: vīkšķis

<sup>2</sup> krievu val.: uzlīme – tāda, ko līmē vai nu uz mašīnas aizmugures, vai kur citur. Padomju laikā tā bija „baigā manta”, jo bija nākusi no ārzemēm.

Esmu dzimusi Valmierā. Dzīvoju Rīgā. Strādāju kultūras jomā un žurnālistikā. Rakstu prozu. 2018. gada ziemā absolvēju Literāro akadēmiju. Mana prozas debija medijos ir stāsts „Bēres”, kas lasāms Latvijas Rakstnieku savienības laikraksta *kontEKSTS* 2018. gada pirmajā numurā. Esmu ļoti pateicīga arī literatūras un filozofijas žurnālam *Punctum*, literatūras, publicistikas un vēstures žurnālam *Domuzīme* un rakstu krājumam kultūrai un brīvai domai *Jaunā Gaita* par sniegto iespēju publicēt darbus.

2017. gadā piedalījies Prozas lasījumos Rīgā. Lasīju stāstu „Rublītis”. „Brants” ir šī darba 2019. gada versija.

„Plašākā publikā Evita Hofmane kā rakstniece parādījās strauji – jau debijas gadā kultūras periodikā publicēti četri stāsti. Kaut sākusi kā „gargabalniece”, ātri apguvusi īsprozas priekšrocības, vairākas desmitgades ietverošu vēstījumu kompresējot lakoniskā, bet vienlaikus niansēm bagātā stāstā. Viņas uzmanības centrā ir dzīve, kādu nu mēs to redzam savām acīm un dzirdam laikabiedru vēstījumos, fantāzijas pasauli atstājot citu autoru izpētei. Ikdienībā tiek pamanīti it kā nejausi sīkumi, detaļas, kas veido likteņus; izceļot tās saulītē, apžāvējot maigā iztēles vējā un izvēloties pareizo apgaismojumu, no tām izaug stāsts. Evitas Hofmanes proza mazāk tverama ar racionālo prātu, vairāk – ar visām maņām, tā atbrīvojot ceļu arī noklusētajam”.  
[Literatūrzinātniece Austra Gaigala].

Foto: Haralds Eleeris



– Beidz!

Mamma izrāva vīkšķi un aizmeta aiz gultas. Tur stāvēja tualetes papīra rullis. Ella domās tualetes papīru dēvēja par šmatoku, jo nezināja, kāpēc tēvs tā saka.

– Trešo reizi nedēļas laikā!

Rainas audzinātāja garderobē strotēja mammu. Ella atkal ieradās ar novēlošanos. Brokastīs bērni bija ēduši ceptās siermaizītes. Grupiņa garšīgi smaržoja. Spilgtā gaisma sīca un koda acīs. Meitenei nāca miegs.

Pēc launaga bērnus izveda laukumā spēlēt. Ella turējās savrup, gaidot, ka kuru katru brīdi piebrauks sarkanā mašīna. Viņi reti kaut kur devās kopā. Ella šīs reizes gaidīja ar tramīgu sirdi, bet lielu ilgošanos.

– Ella! Mamma!

Rainas audzinātāja sauca. Mamma smaidot māja un izskatījās ļoti smuka. Viņai mugurā bija rožainā kleita. Pamājusī sveikas grupiņas biedriem un audzinātājam, Ella skriešus metās pie mammas. Viņai šodien pirmajai atnāca pakaļ.

– Vai mēs brauksim uz ezeru?

Jautājums spurdza meitenei pa priekšu.

– Jā. Tētis gaida.

Sarkanais auto stāvēja pie bērnodārza žoga.

– Čau, tēt! – Ella nočivināja.

– Čau, sīkais!

Tēvs novilkā, un žigulis devās ceļā.

Viņa vājība bija *nakļeikas*. Braucot meitene pētīja attēlus. Plika tante bija čusku apvijusi sev ap vidu un krūtīm. Čuska neizskatījās mīļa, bet tante, turot tās galvu, smaidot nolūkojās, it kā grasītos dot buču. Ellai visvairāk patika *nakļeika*, kur bija redzama kāda nepazīstama pilsēta. Viņa sapņoja, ka tad, kad būs liela, turp aizbrauks un paņems mammu līdz. Tēti ne.

Vietā, kur viņi parasti novietoja mašīnu, bija izgāzti atkritumi. Čupā zvilnēja pietūkuši maisi, uz sāna sakucis, čurnēja noplisis klubkrēsls, un zemē mirguļoja sasists spogulis.

– Lopi! Kur lai es lieku mašīnu?! – tētis aizsvilās.

– Pabrauc uz priekšu, – mamma piesardzīgi ieteica.

– Tieši te! Citur jau nevarēja savus sūdus izgāzt!

Auto kratījās pa izdangāto, koku sakņu caur-austo ceļu, līdz piestāja mežmalā. Ella pakē-ra somiņu un spruka laukā no sutīgā salona. Durvis skaņi aizcirtās.

– Tu nevari nesist durvis?! – savilcis seju, uzbrēca tētis.

Ella sarāvās. Viņam bija tik niknas acis.

– Nekliedz uz bērnu! – mamma metās aizstāvēt.

Pieaugušie mēroja viens otru dusmīgiem skatieniem.

– Jūs abas esat vienādas! Visu tikai lauzt!

Tēvs nobrēcās un sāka vilkt nost drēbes. Vars bija tveicīgs.

Pagājušajā vasarā tētis bija mācījis peldēt. Tas beidzās ar lielām izbailēm un raudāšanu, tāpēc meitene bijās no ūdens klaida, tomēr ezers vilināja. Ejot garām viņu vecajai vietai, Ella paslepšus noliecās, paņēma mazu, trīs-stūrainu stikla gabaliņu un aši noglabāja somiņā.

Lai arī sūds, tas bija ļoti smuks. Viņai būs slepenais spogulītis.

Dzintarkrāsas ūdens bija vēss. Gaišās smiltis kutinot glāsmaini kļāvās pie mazajām pēdām. Tētis ar garajām kājām kā stārķis ieskrēja ezerā un metās peldus. Mamma ūdenī devās piesardzīgi. Ella, acis samieguni, smaidīja, bradāja pa ūdensmalu un vēroja atpūtniekus. Bērni spiedza, pieaugušie sasaucās, un saule spīdēja kā traka.

– Atstāšu jūs abas mežā!

Nikni soļojot prom pa ceļu, tētis draudēja. Viņi ar mammu ezerā bija saplēsušies. Svešā ģimene pie auto krāmējās uz prombraukšanu un noraudzījās, kā viņas čāpo tēvam nopakaļ. Mamma mēdza teikt, ka grib, lai viss būtu tā, kā ir normālās ģimenēs. Ella pazina tikai savējo, bet zināja, ka kaut kas nav pa-

reizi, un ļoti vēlējās, lai ir citādi. Tad neviename nebūtu jāraud un būtu vairāk priecīgu dienu.

– Nu, kur viņa ir? Tā tava māte?! – tēvs kļuva nepacietīgs.

Viņš jau bija uzvilcis džinsus un pīpējot nemiēriģi drīpelējās. Cigaretēs dūmi bija smirdīgi.

Mamma bija iegājusi mežā pačurāt un ilgi nenāca ārā. Ella nepazina pulksteni, un viņai tāda nebija. Apkārt bija daudz cilvēku, varbūt tāpēc nācās iet dziļāk biežņā. Nevar taču vilkt nost bikses, kad kāds skatās.

– Ai, braucam! Mūžīgi tā čammāšanās! Man nav laika gaidīt, kamēr viņa izmīzīsies. Vēl pie Andžas jāaiziet, viņam esot importa *nakleikas*.

Bērnu sagrāba bailes.

– Bet mamma? – Ella klusi jautāja.

Balss iedrebējās, sāka trīcēt zodiņš. Tētis atkal bļaus.

– Gan jau tiks mājās! Nav maziņa.

Ellai neticīgi raudzījās uz tēvu. Domāja, varbūt viņš joko. Dažreiz meitene nesaprata jokus, un tad par viņu smējās. Nebija pareizi atstāt mammu mežā. Līdz mājām bija tālu.

– Nebrīnies, velc kurpes un braucam! Zinās, kā stundām ilgi dirst!

Ella neuzdrošinājās iebilst, pagriezās un paspēra pāris soļus līdz lielajam celmam. Rožu kleita, pakārta egles zarā, šupojās vieglajā vējā. Meitene apsēdās uz celma, uzvilka sandales un ilgi knibinājās ap sprādzēm.

Mamma nenāca.

Izvilkusi maciņu, viņa noliecās un ielika mammas korpē metāla rublīti. Uz monētas bija redzama galva, ko sauca par Ņeņinu. To dzimšanas dienā bija uzdāvinājusi Millijas tante. Dāvanā katru gadu bija rublītis un balta, liela krizantēma, kas smaržoja pēc rudens. Rublītis bija smags, ne tāds viegls kā papīra nauda. Vējš to neaizpūtīs. Drošības labad viņa uzlika rublītim lielu lapu un akmeni, lai neviens neierauga un nepaņem. Mamma atnāks, atradīs naudiņu un varēs tikt mājās. Dažreiz viņas uz ezeru brauca ar

autobusu, bet līdz lielajam ceļam un pieturai bija ilgi jāiet.

– Vari sēdēt priekšā, – tēvs teica.

Labvēlības zīme nesagādāja prieku. Priekšā vajadzēja sēdēt mammai. Koku un krūmu rokas grābājās gar stikliem, mašīnai traucoties pa likumoto grants ceļu. Krēsloja.

Mazā sirds bija smaga. Ella centās aizturēt asaras, taču tās kā silts vilnis kāpa kaklā. Šis bija slikts vakars. Tētis brauca pārāk ātri. Radio bija sabojājies. Mamma bija palikusi mežā. Viena pati. Ella saknieba lūpas. Tiecās izlauzties raudas. Ceļš izplūda, izspruka šņuksts, un sālās lāses bez skaņas slidēja pa vaigiem, krītot klēpī.

Tētis tūlīt kliegs. Viņa zināja.

– Ella! Kāda tu esi ņuņņa!

Vējš švikstēja gar logiem, mašīnai uz šosejas šķeļot vakara gaismu. Saule laidās uz rietu, krāsojot debesjumu rozā triepieniem. Tētis, nenovēršot skatu no ceļa, rakās pa *bardačoku*<sup>3</sup>, līdz no tā dzilēm izmakškerēja sakusušu ledeni, ko iesvieda viņai klēpī.

– Še, pasūkā. Beidz suļļāt!

Konfekte *bardačokā* bija ilgi mētājusies, pāriņš cieši pieķēpis un netīrs.

Viņi tuvojās mājām.

Slēdzenē pagriezās atslēga. Māja bija klusa. Smaržoja Brants. Ella zināja, ka ir mājas, kur dzīvo spoki, bet te valdīja sēne, kas visu ēda nost. Viņa apsēdās pie virtuves galda un raudzījās pa logu. Iela bija tumša, un prāts nemierīgs.

Tēvs atvēra ledusskapi un izņēma bļodu ar rasolu, ko viņas ar mammu bija gatavojušas. Iešķindējās šķīvji un dakšiņas, viņam tos raujot no trauku žāvējamā. Nogriezis biezus rupjmaizes riecienus, viņš ātrām kustībām uzlika salātus un pasniedza meitai. Tas bija nepareizais šķīvis. Bez kaķīšiem.

– Ēd! Māte drīz būs mājās. □

<sup>3</sup> krievu val.: automašīnas cimdu nodalījums

### Jānis Mintiks. *Janus*. 1971, keramika. 40 cm × 70cm × 20cm

Foto: Kārlis Kandrovskis





**Jānis Mintiks. *Nemo neprātība*. 2007, jauktā t., tērauds. 2.5 m × 2m × 250cm**

Foto: Kārlis Kanderovskis





Izstādē Cēsīs eksponēti deviņi skulpturāli objekti, septiņas grafikas un 4 gleznojumi.

Meklētāja nemierīgais gars iemiesots Jāņa Mintika grafikās un glezņojumos. Sausā adata, oforts, pašrocīgs papīra lējums, zīmulis, pastelis... Viņu interesējās domu ceļa pieaksts dažādās tehnikās. Savukārt glezniecība šķiet palīgs kustības analīzes ceļā un paša Ceļa simbolikas izpratnei.

Protams, radošā mantojuma spēcīgākā daļa ir tēlniecība, kur tad arī satiekas visi viņa meklējumi. No apdāvināta plastiķa, kāds mākslinieks atklājis savos agrīnajos darbos, Jānis Mintiks pakāpeniski pārtop par būvētālnieku. Šķiet, nopietns impulss ir bijis Pasauls Brīvo latviešu apvienības (PBLA) izsludinātais konkurss pieminekļa celtniecībai Tobago salā 1978. gadā, kuru Jānis Mintiks uzvarējis. Viņa darinātais objekts atrodas piekrastē vēl šodien, ļaujot būvelementu salikumā saskatīt gan kuģi, gan buras, gan lēnu pietuvošanos, gan nostabilizēšanos.

80. gadi Jānim Mintikam aizrit Norvēģijā, tad Francijā, būvējot mājas un kuģi, darinot interjera priekšmetus, piedaloties izstādēs, ceļojot un krājot viedumu. Šai laikā mākslinieks daudz strādā kokā, veidojot savdabīgas arhitektoniskas konstrukcijas. Šeit vietā būtu izcelt tēlnieka saudzīgo attieksmi pret dabas materiālu. Mintiks necērt ne koku, ne akmeni. Diemžēl šī dzīves perioda taustāmu liecību mūsu ekspozīcijā nav, tāpēc izstādē apskatāmas dažādas fotogrāfijas. Skatītājam ir iespējas apbrīnot mākslinieka pašrocīgi būvēto māju Bergenā, ekoloģisku un māksliniecisku, ieskatīties interjerā un novērtēt īpatnējos darbu nosaukumus, kas no vienas puses noraida, no otras, dod impulsu domai.

„Pēdējos divos gadu desmitos viss mans darbs ir vērsts uz skulptūras integrēšanu vidē un attiecībām ar vidi. Daži darbi ir projektēti īpaši izraudzītām vietām, citi vispārējai novietošanai pilsētu vai lauku ainavā. Lieļākajā daļā jaunāko darbu cenšos vienkāršot gan lejupejošos, gan augšupejošos apjomus, cerot sasniegt vizuālu līdzsvaru.

Mani interesē dzīvības un nāves cikls, attīstīšana un sairšana, jaunas sēklas, jauna augšne un jauna dzīve. Šī tēma ir izteikta tēlnieciskā stāstījumā, iekļaujot dzīves atjaunojtni pašā darbā.” [J. Mintiks]

Būvelementu vienkāršās, ģeometriski tīrās formas, atlietas metālā, papildinātas ar dabas materiālu (koku, akmeni) un rūdītā tērauda čaulu sfērām, sakārtotas apbrīnojami loģiskā tektoniskā kompozīcijā, kļūst par dabas spēku un procesu vizuāli uztveramu formulu. Savulaik eksponētas dabā kā monumentāli ceļveži uz mākslinieku māju, tās vairāk kontaktējas ar kosmosu nekā cilvēkiem. Nonākuši Cēsīs PLMC galerijā, tie tuvā kontaktā atklāj skatītājiem Jāņa Mintika „domāšanu lielās dimensijās” [N. Bulmanis] un aicina skatītāju līdzvērtīgai domāšanai.

Pirmais lielās dimensijas darbs, kas pirms pieciem gadiem atceļoja uz Cēsīm bija *Akmens kolona* (2005) [skat. 61. lpp]. Majestātiski tā glabāja savu noslēpumu, līdz kādu dienu, man strauji pietuvojoties kolonnai, metāla lokā iekārtais stieplu grozs ar Nūmeksiņas akmens oļu kārtojumu, sāka svārstīties... Un šķīta, ka mākslinieks man saka: „Vissvarīgākais ir līdzsvars. Gan cilvēka dzīvē, gan kosmiskajā kārtībā. Izjaukts līdzsvars ilgi neatjaunojas. Tas ir Likums. Vecs kā Pasauls. Bet cilvēks to saprot tikai tad, kad pats ir kritis...”

Kompozīcijas skarbie būvelementi – aprūsējusi metāla vertikāle, alumīnija stieplu pusloks, pelēko akmeņu krāvums – tik precīzi izskaitļots, kā aptiekā... un lokš, kas izaug no kolonnas un krīt pirms pacelšanās – skaidri un loģiski pauda savu vēstījumu. Toreiz es vēl nesaistīju loka motīvu ar Odina kausu un Mileša padomjiem...

Jāņa Mintika iecienītais loka elements skaidri parādās arī pārējos līdz mums nonākušajos darbos.

Instalācija *Savulaik varens uzskats* (2005) jau vairākus gadus rotā PLMC galerijas pagalmu, piesaista garāmgājēju skatienus, pirmkārt, jau ar krāsās vizuālojošo rūdītā tērauda lodi. Arī šeit kompozīcijas konstrukcijas pamatā metāla kolonna, lokš, svērtenis..., kam pievienotas paskaidrojošas detaļas – nagla, viļņveida pietuvošanās motīvs... Kompozīcija tik nesteidzīgi un pamatoti vada skatītāja uztveres procesu, ka gribas pieminēt ģenialitāti. Bet darba nosaukumā izaicinājums un aicinājums. Katrs var paņemt no mākslas darba bezgalības tik, cik pats spēj. Kāds tajā saskatīs Latvijas valsts vēsturi, cits cilvēka dzīvi, cits ziemassvētku bumbiņu..., bet cits ziepju burbuli...

Arī *Nemo neprātības* (2007) [skat. 38. lpp.] provokatīvais nosaukums mulšina skatītāju, bezmaz aicinot neuzticēties paša mākslinieka darbam un meklēt darba atslēgu literārā pirmavotā. Arī šeit izmantots mākslinieka iecienītais arsenāls. Metāla stabs, loks, svērtenis, spoža tērauda čaulas lode. Mainās elementu attiecības, proporcijas, detaļas... un vēstījums. Kāds skatītājs kompozīcijā saskatīja apdraudējumu mūsu planētai, cits mēness ceļu pa debess jumu... kāds cits varbūt Žila Verna Nemo dzīves ceļu... batiskafa ceļojumu pa zemūdens pasauli, bet, ja nu tā ir tā acs, ko Uliss izrāva cikloпам, uzdodoties par Nemo (Neko)...?

Savukārt *Augsta līdzenuma klaidonis* (2006) [skat. 61. lpp.] šķiet stāsts par celtniecības un paša celtnieka būtību. Tā ir celtniecības procesa formula. Varbūt arī autora dzīves CV?

Celt, velt, uzsliet, pārsegt un ... nepabeigt... Un vienlaicīgi atgādinājums saudzēt Dzīvības koku... Jo kamēr pastāvēs civilizācija, celtniecības un pasaules izziņas process nekad nebeigsies...

Tobago pieminekļa kompozīcijā izmantotie būvelementi ir pavadījuši mākslinieku visu viņa dzīvi. Tos var ieraudzīt Mintika būvēto māju un interjeru fotoattēlos un viņa grafikās. Bet visdīvainākais ir tas, ka tēlnieks, kurš savā daiļradē fiziski nav izmantojis akmeni, katrā savā kompozīcijā ir radījis akmens klātbūtnes sajūtu. Jāņa Mintika kompozīciju ārējā stabilitāte ietver un prasmīgi vada iekšējo kustību, kuru viņš ir meklējis visu mākslinieka mūžu. Notvert ūdens virpuļa, vēja, tornado būtību un iekodēt telpiskā formā... varbūt radīt jaunu simbolu valodu...

Bet varbūt viss jaunais ir labi aizmirsts vecais?

Jāņa Mintika dzīvesdraugam Sallijai Ginterei uz pleca ir tetovējums. Droši vien arī Jānim tāds bija. Tas ir abu Mākslinieku dzīves zīmogs. Triskele. Odina kausu krusts. Aicinājums. Ceļš. Piepildījums.

Mākslas zinātniece Baiba Magdalēna Eglīte ilgus gadus pasniegusi mākslas vēsturi J. Rozentāla Rīgas Mākslas skolā, Rīgas Dizaina un Mākslas vidusskolā un citās mākslas skolās. Lasa lekcijas par kultūras vēsturi, raksta recenzijas. Strādā Pasaules latviešu mākslas centrā Cēsīs.

Dace Lambergā

## EDVĪNS STRAUTMANIS UN CITI NUJORKIEŠI CĒSU FEŠTĪVĀLĀ

2019. gada Latvijas valsts simtgades ietvaros notiekošais nu jau 13. Cēsu mākslas festivāls veltīts diasporas mākslai un mūzikai, un viena no tā spilgtākajām lappusēm nenoliedzami ir vizuālās mākslas izstāde „Tuvplāns”. Topošajā Cēsu laikmetīgās mākslas centrā – ārēji robustā padomju laika rūpnieciskā celtnē, kuratores Daiga Rudzāte un Žanete Skarule spējušas radīt negaidīti spēcīgu iespaidu, ko veido dažādu paaudžu mākslinieki, kuri pārstāv glezniecību, grafiku, modi, kino un instalācijas.

Spilgtāko iespaidu, tādu, ka pirmajā mirklī pat aizraujas elpa, atstāj Edvīna Strautmaņa piecpadsmit audekli, kas brīvi „planē” baltajā, milzīgi plašajā zālē. Šaubos, vai kādā no Nujorkas galerijām viņa darbiem bijušas tādas iespējas izdzīvot savu izteiksmes spēku tik atbilstošā telpā. 50.-60. gados Manhetenā mutuļoja avangardiska kultūras dzīve un plauka abstraktais ekspresionisms, kas dzima kā opozīcija konstruktivismam. Tāpēc no vienas puses var piekrist Eleonoras Šturmas 1983. gadā žurnālā *Latvju Māksla* rakstītajam atzinumam, ka Strautmaņa „gleznas nepaliecina jaunus atklājumus; viņš drīzāk jāierindo mūsu laikmeta tradicionālistos, kas savu izvēlēto uzdevumu veic – pašu gleznošanas darbību izbaudīdami – ar izmaņu un pārlicību”. Tomēr mūsdienās, skatot Strautmaņa glezniecību oriģinālā, nenāk ne prātā, ka meistara maniere varētu likties hronoloģiski novēlota; viņa izteiksmes veids fascinē ar savu individuālo skatījumu, ar temperamentīgo brāzmainību. Uz grīdas gulošajiem lielformāta audekliem Strautmanis gleznoja platiem triepieniem ar milzu otām, biežāk pat ar slotām. Izstādē tie tiek eksponēti bez ķīlāmjiem un brīvi iekārti telpā. Platās diagonālās joslas fascinē ar enerģisko atvēzienu un vienlaikus milzīgo fiziskās un garīgās enerģijas koncentrāciju. Strautmanis radoši eksperimentēja ar akrila tehnoloģiju, un man neaizmirstams palicis mirklis, kad tālajos 80. gados Rīgā mākslas muzejā, stāstot par savas glezniecības tehnoloģiju, mākslinieks

demonstrēja kā saņurca apgleznotu audekla gabalu, bet tā elastīgais krāsas slānis saglabā neiedomājamu noturību. Cēsu izstādes daudzkrāsainie lielformāta gleznojumi, kuros dominē sarkanā, melnā, zaļā, zilā un baltā kontrasti, neatvairāmi pievelk ar tādu emocionālo brīvības sajūtu, kādu reti nācies piedzīvot mūsdienu mākslā.

Pirmais stāvs atvēlēts citiem esošiem vai bijušiem ņujorkiešiem, kuru saknes meklējamas Latvijā. Komentārus neprasa Vijas Celmiņas vārds, kura pārstāvēta ar kompaktu kamerakstura zvaigžņoto zīmējumu kolekciju. Toties pirmoreiz dzimtenē skatītāji iepazīst 60. gados ņujorkas galerijās atzinību guvušā Svena Lūkina krāsainus konstruktīvus cilņus, kurus var uztvert arī kā trīsdimensionālus gleznojumus, kā pretstatu tolaik populārajam abstraktajam ekspresionismam. Dzimtenē labi zināms animācijas filmu režisores un mākslinieces, ASV Kinoakadēmijas biedres Signes Baumanes vārds, bet Artūrs Virtmanis un Indriķis Ģelzis ar savām instalācijām apliecina jaunās latviešu paaudzes vēlmi iekļauties ņujorkas mākslas dzīvē. Savukārt Māris Bišofs jau vairāk nekā desmit gadus dzīvo atkal Rīgā un savus *facebook* draugus katru dienu iepazīstina ar jaunu, ironisku zīmējumu. Viņš izstādē pārstāvēts ar 80.-90. gadu darbiem, kad plūca laurus ar ilustrācijām prominentajiem amerikāņu žurnāliem *Time*, *Newsweek*, *The Washington Post*, *The Wall Street Journal*. Mākslinieku likteņi, sa-

sniegumi, iespējas un radošie rokraksti ir tik atšķirīgi, taču viņus visus vieno ņujorkas kā mūsdienu mākslas Mekas fascinējums.

Kad Daiga Rudzāte uzaicināja mani Cēsu koncertzāles trijos stāvos veidot „Tuvplāna” paralēlizstādi, nolēmām izvēlēties no Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kolekcijas tos Strautmaņa laikabiedrus, kurus var uzskatīt par spilgtām, redzamām personībām savās mītnes zemēs un kuru daiļradē apvienojas gan laikmetīgās, gan latviskās izjūtas. Turklāt interjers prasīja liela formāta darbus, lai māksla tā vienkārši nepaslidētu garām koncerta apmeklētāju uzmanībai. Tāpēc par ekspozīcijas galveno akcentu kļuva slavenā austrālieša Imanta Tillerā kompozīcija *Esības trauksme* (2013, Zuzānu kolekcija) – konceptuāls pašportets uz 25 kartoniem. Turpat blakus Reiņa Zustersa savvaļas dabas daudzkrāsainā savdabība (*Pamestā ferma*, 1994-1995). Dainas Dagnijas daiļrade (*Sniega lauki*, 1980) pauž ņujorkietes dziļo saikni ar Latviju, atainojoties fantāzijās par dzimtenes cilvēkiem un dabu, bet Ģirta Puriņa abstraktās vīzijas dzimušas ceļojot pa Amerikas dienvidu štatiem Arizonu, Jūtu, ņūmeksiku, pa kalnainajiem un akmeņainajiem tuksnešiem.

Otrā stāva vestibilā Raimonda Staprāna, Kalifornijā viena no vadošajiem māksliniekiem, krāsainās, kontrastainās ainavas, kurās dominē spilgtā dienvidu gaisma, veido kontrastu ar ziemeļzemē Zviedrijā pazīstamā

**Skats no Edvīna Strautmaņa izstādes ar gleznu *Bez nosaukuma* (80. gadi) topošajā Cēsu laikmetīgās mākslas centrā, Cēsu Mākslas festivāla ietvaros**

Foto: Dace Lamberga



gleznotāja Lara Strunkes skatījumu uz skar-  
bajām, pelēkajām klintīm, šērām un ūdens  
plūsmām (*Ceļš un līcis*, 1983). Turpat arī ņu-  
jorkietis Voldemārs Avens, kurš savos audek-  
los iemūžina latviešu etnogrāfiskās arhitek-  
tūras fragmentus (*Kompozīcija ar durvīm*,  
1989). Savukārt *Hard Edge* jeb cietās malas  
glezniecības virzienu pārstāv Haralds Noriša  
lakonisko, plakano laukumu kārtojums (*Die-  
vība*, 1984, *Atceroties*, 1988-1990). Laimo-  
ņa Mieriņa kompozīcijās apbrīnojama liekas  
spēja ar artistisku vieglumu uzšļakstīt akri-  
la krāsas līknes un virpuļus, bet Sigurda Vi-  
dzirkstes darbi fascinē ar monohroma, mel-  
ni pelēko virsmu, kā arī metāla pulvera izciļ-  
ņiem uz dzeltenīgā audekla, kas izkārtoti ar  
aprēķinu, lai radītu atbilstošu ritmiku. Dia-  
sporas māksla liek par sevi domāt, un sniedz  
plašas iespējas pētniecībai.

Mākslas zinātniece Dace Lamberga ir Latvijas Nacionālā  
mākslas muzeja izstāžu kuratore.

Linda Treija

## SKICE KĀ SARUNA. ILGA LEIMANIS

Mākslinieci Ilgu Leimani vienmēr ir interesē-  
jis mākslas darbu tapšanas process, kā arī vi-  
des, tēmas, objekta izpēte. Viņas radītais zī-  
mējums un skices parāda mākslinieka perso-  
nisko attieksmi, kā arī mijiedarbību ar apkār-  
tējo vidi, tās izzināšanu, izpratni. Skicēšana  
Ilgai ir gandrīz kā sarunas veids ar pilsētu un  
cilvēkiem.

Kopš 2007. gada māksliniece kopā ar amster-  
damieti Dorīnu Vitenbolu (Doreen Witten-  
bols) sastrādājas mākslas projektā „Ortelius  
Drew”, un kopš 2015. gada kopā ar arhi-  
tekti Bidišu Sinu (Bidisha Sinha) veido māks-  
las darbus projektam „Sarunu arhitektūra”  
(„Architecture of Conversation”). Vairāk  
nekā desmit gadus viņa vada zīmēšanas gru-  
pu „Zīmēts Londonā” („Drawn in London”).  
Interesentu grupa kopā ar mākslinieci do-  
das pilsētā skicēt, tādējādi iemūžinot uzme-  
tumos pilsētas objektus, vietas un notiku-  
mus. Jau gadiem viņa māca zīmēšanas ra-  
došā procesa klases inženieriem, arhitektiem

un citiem studentiem. Nemainīga paliek arī  
viņas interese par cilvēku psiholoģiju, ko va-  
rēja redzēt viņas veidotajā gleznu ciklā „Mī-  
ļākie un citi svešinieki” („Lovers and other  
Strangers”) (2001-2007), kā arī darbu sērijā  
„Profili” („Profiles”) (2006-2009), kurā viņa  
pievērsās portālā <draugiem.lv> virtuāli sa-  
stapto „draugu draugu” gleznošanai.

Nesen viņa vadīja zīmēšanas darbnīcu ar  
tēmu „Māksla parādīt personību – iepa-  
zīt tevi” („The Art of Identity – Getting to  
Know You”), kura darbojās pēc „speed da-  
ting” principa. Katrs interesents skicēja sve-  
šinieka portretu, kamēr viņš savukārt stāstīja  
par sevi. Darbnīcas noslēgumā klases dalīb-  
nieki devās mājās ar blociņiem pilniem jau-  
nām sejām, jauniem vārdiem un jauniem pa-  
ziņām. Lielais darbs zīmēšanas un radošā  
procesa mācīšanā ir devis māksliniecei pašai  
iespēju pilnveidoties un iedziļināties zīmēju-  
ma pasaulē.

No 1.-31. jūlijam Daličā (Dulwich), Dienvid-  
londonā, bija skatāma Ilgas zīmējumu izstā-  
de ar nosaukumu, kurā māksliniece „spē-  
lējas” ar vārdiem access / excess, – „Excess  
all Areas”. Darbos kā centrālie tēli ir daudz-  
šķautņaini, apaļi, ovāli objekti – trauki. Pār  
to malām vai daļām plūst līnijas, krāsu lau-  
kumi. Vietām tas viss tiek ierauts simbolis-  
kajos traukos un „izsplauts ārā” kā zāgētas  
skaidas. Saraustīto svītru, līniju virzieni un  
ritms rada enerģiskas straumes sajūtu. Glez-  
nieciskais pieskāriens parādās Ilgas ieklāta-  
jos bronzas, akvareliski izplūdušajos zaļajos,  
zilajos, sarkanajos laukumos. Kopumā iz-  
stādīti 26 zīmējumi, kas parāda interesantu,  
vienotu mākslas darbu ciklu.

Ilga ir respektablā mākslinieku sadarbības  
projekta „Five Years” biedre. Viņa vada darb-  
nīcas Mākslas Universitātē (the University of  
the Arts London – UAL – Academic Support  
department), Latvijas Mākslas akadēmijā  
LMA un ir docente Latvijas Universitātē. Ilga  
pedalās ar referātiem konferencēs un skicē-  
šanas, zīmēšanas apmācību grāmatu veido-  
šanā. Māksliniece ir izstādījusi Anglijā, Lat-  
vijā un citur Eiropā, kā arī Kanādā.

Jau piecpadsmit gadus Ilga Leimanis kopā  
ar savu ģimeni, vīru, dokumentālā kino reži-  
soru, Marku Saundersu (Mark Saunders), un  
desmitgadīgo dēlu dzīvo kultūras un māks-  
las dzīves mutuļojošajā Londonā.

Ilgas darbus un aktivitātes var apskatīt:  
<<https://www.instagram.com/ilgaleimanis/>>

Gunta Plostniece

## DIVI IESPAIDĪGI KONCERTI XV LATVIEŠU DZIESMU UN DEJU SVĒTKOS KANĀDĀ

Latviešu dziesmu svētku tradīcija ir bagāta. Ar to varam lepoties pasaules mērogā. Tā turpinās Latvijā, kā arī ārpus tās – zemēs, kur latvieši ir izveidojuši sev mājvietas. Būs grūti atrast kādu gadu, kurā nenotiek šie tautas iemīļotie svētki, kuri mūs vieno, kuri mūs savīlņo, kuros jūtam, ka esam daļa no šī dziesmotā brīnuma.

XV Latviešu dziesmu un deju svētki Kanādā risinājās no 3. līdz 7. jūlijam Toronto pilsētā. Tajos varējām baudīt piecus koncertus, tautas deju lieluzvedumu, jaundeju skati, kabare vakaru, mākslas izstādi, teātra uzvedumus, filmas, rakstnieku cēlienu, lekcijas, latviešu rakstaino cimdu izstādi un, protams, balles – viena katrā svētku vakarā. Šī bija krāšņa, daudzveidīga programma, kur katrs svētku viesis varēja izvēlēties to, kas viņam tuvāk pie sirds.

Katriem dziesmu svētkiem ir sava seja. Tie veidoti ar zināmu domu, izceļot reizēm atsevišķu kori vai solistus māksliniekus, komponistus, repertuāru, vai pasūtinot jaundarbus.

Nepārprotami šajos svētkos spožākā zvaigzne bija no Latvijas ieradies Valsts akadēmiskais koris „Latvija” ar viņa respektējamo diriģentu Māri Sirmo. Bija izdevība iepazīt šo mūsu izcilo kori un tā darbību meistarklasē Trinity-St. Paul baznīcā jau svētku pirmās dienas pēcpusdienā.

Piektdien, 5. jūlijā, varējām vēl tuvāk izbaidīt kora mākslu koncertā Karaliskās konservatorijas (The Royal Conservatory) Koerner zālē. Patīkami bija redzēt pilnu koncertzāli un blakus latviešu publikai arī kanādiešus. Koncerts bija viens no kora pirmās koncertturnejas Kanādas pilsētās.

Kora koncerta programma bija daudzpusīga, iekļaujot tajā šīs dienas nozīmīgus Latvijas komponistus – Pēteri Vasku, Ēriku Ešenvaldu un Rihardu Dubru. Kanādas latviešu

komponistus pārstāvēja Imanta Ramaņa, Tālivalda Ķeniņa un Jāņa Kalniņa kora dziesmas. Ejot ārpus latviešu mūzikas, plašākā mūzikas lokā, koris mums sniedza igauņu izcilo komponistu Arvo Part un Veljo Tormis kora dziesmas un kanādietes Eleonor Daley un amerikāņu pazīstamo komponistu Eric Whitacre un Morten Lauridsen darbus. Darbi bija ņemti no vislabākajiem kora mūzikas paraugiem.

Apskaužams bija kora Latvija šo dažādo darbu slavējamais tīri vokālais sniegums, kā arī diriģenta Māra Sirmā muzikāli zinīgā dziesmu interpretācija. Katrā dziesmā koris un diriģents bija atraduši piemērotu skaņu un teksta smalku gleznojumu. No latviešu komponistu dziesmu klāsta īpaši imponēja abi izcilie Ramaņa darbi – *Ave verum corpus* un *Ubi caritas*, Vaska mirdzošā *Māte saule* un Dubras intriģējošā *Tu skaistō Dīva dōrza rūze*. Dramatisks bija koncerta pēdējais sniegums – Tormis *Dzelzs apvārdošana*. Alegoriskais teksts uzburts ar spēcīgu, krāsainu mūziku, kuras atskaņojumā arī iesaistītas primitīvas bungas – gan bundzinieka rokās, gan paša diriģenta autoritatīvās, šoreiz pat valdonīgās rokās.

Šajos svētkos uzmanība bija vērsta uz latviešu Kanādas komponistiem un mūziķiem izpildītājiem. Svētki godināja komponistu Tālivaldi Ķeniņu, kura devums latviešu mūzikā ir cildens. Pelnītu ievēribu guva komponisti Jānis Kalniņš un Imants Ramaņš. Varējām baudīt šo komponistu respektējamo daļradi visos svētku koncertos. Arvīda Purva dziesmas koncertos atgādināja par viņa devumu dziesmu svētku organizēšanā un svētku garīgo koncertu atjaunošanā un garīgo kora darbu pūra bagātināšanā. Citi komponisti, kuri ierindojās šīnī sarakstā, bija Jānis Norvilis, Juris Ķeniņš, Jānis Beloglāzovs un Ērika Joste (Yost).

Uzmanība arī bija vērsta uz mūsu instrumentālo kameramūziku un simfonisko mūziku. To dzirdēt ir reta izdevība, jo ārpus Latvijas būs grūti atrast latviešu akadēmiskās mūzikas vienības vai orķestrus, kuru repertuārā būtu galvenokārt latviešu komponistu darbi. Jāapsveic svētku mūzikas komiteju par uzņēmību sniegt mums šo maz dzirdēto mūziku.

Tādēļ ievērojams bija kameramūzikas un orķestra koncerts. Tas izskanēja 5. jūlijā tanī



Inguna Daukste-Silasproģe

## KĀRĻA SKALBES DZĪVES MIRKĻI UN RAKSTU (1952-1955, ZVIEDRIJA) TAPŠANA

2019. gada 7. novembrī rakstniekam Kārlim Skalbem (1879-1945) svinama 140. dzimšanas diena. Tas ir laiks, kad katrs varam pārdomāt – cik daudz un ko par rakstnieku zinām, kādi literārie darbi nāk prātā vai bijuši un vēl joprojām ir būtiski mūsu lasīšanas procesā, kas paver kādus apvēršņus, rosina domāt un, manuprāt, mudina arī neaizmirst. Kārlis Skalbe vieniem saistās ar pasakām, citiem ar dzejas skanējumu, vēl kādiem ar viņa domām par Latviju. Savā mūžā viņš pieredzēja daudz – arī svešumu, turklāt ne vienu reizi vien, mūža nogalē no jaunā nācās pārsāpēt Latvijas zaudējumu.

Publikācijā nedaudz pakavēšos Kārļa Skalbes svešuma gaitās Otrā pasaules kara norišu kontekstā, kā arī ieskicēšu Kārļa Skalbes *Rakstu* tapšanas vēsturi, balstoties arhīva materiālos un citās dokumentālās liecībās – no tulkotājas Lizetes Skalbes ieceres līdz pirmajam apjomīgajam apgāda „Daugava” vairāksējumu izdevumam trimdas situācijā Stokholmā (1952-1955). Četru gadu garumā. 21. gs. lasītājam nereti grūtāk iedomāties, kā bēgļu un trimdas laikā pēc Otrā pasaules kara dažādās pasaules malās tapa un tika izdotas grāmatas latviešu valodā. Darbojoties ar latviešu bēgļu un trimdas laika literārās dzīves un literatūras izpēti jau kopš 20. gs. 90. gadiem, mani bieži nodarbinājis jautājums, cik bieži lasītājs, paņemot rokā vienu vai otru grāmatu, aizdomājas par tās tapšanas vēsturi vai gaitu, un / vai grāmatām ir savi ‘stāsti’? Šis nav vien grāmatniecības (vēstures) jautājums, pieticīgos (papīra iegāde, grāmatu izdošanas atļauju sagādāšana, finanšu resursi, tipogrāfijas un arī latviešu burtu – šrifta nodrošinājums – izdotas fototehnikā, kserokopētas utt.) apstākļos izdotās grāmatas ir arī laikmeta liecība, kā arī iezīmē to, cik būtiska un nepieciešama bija grāmata dzimtajā valodā (un kādas bija tās funkcijas) svešuma apstākļos. Īpaši ir stāsti

par rakstnieku un dzejnieku *Rakstu* izdošanu, enciklopēdisku un apjomīgu monogrāfisku pētījumu izdošanu.

### Svešuma ceļā

1944. gada 16. augustā no Vecpiebalgas „Saulrietiem” aizsākās Kārļa Skalbes bēgļu gaitas. Projām zirgu pajūgā devās Kārlis Skalbe, Lizete Skalbe, meita Ilze Skalbe-Legzdiņa, znots Roberts Legzdiņš un mazdēls Andrejs. Bēgļa ceļu, vēl Latvijā esot, Kārlis Skalbe poētiski iekrāsojis dzejoļa rindās:

Man acis bij aklas no putekļiem,  
Kas gāzās pār Vidzemes lielceļiem  
No dzimtenes projām braucot.

Man ausis bij kurlas no rēcieniem,  
No auto sirēnu brēcieniem,  
Kas garām skrēja mums kaucot,  
Uz lielceļiem putekļus jaucot.

Bet garām skriedams man stāstīja vējš Par  
tālām svešām salām.  
Es aiznesu dzimtenes putekļus  
Uz savas platmales malām.

(Kārlis Skalbe. *Ceļā*)<sup>1</sup>

Apmēram mēnesi pavadījis Vidrižos, izbraucis cauri Rīgai, kuru nostalgiski skatījis beidzamo reizi, kā atvadoties, Kārlis Skalbe ar ģimeni nonāca Kurzemē. Vasaras mētelī un platmali nācās nomainīt pret ziemas mētelī un ausaini, jo, pienākot rudens salnām, nakšņot Kurzemes piekrastes šķūņos un kūtsaugšās kļuva salti. Gaidot laivu, Kurzemē Kārlis Skalbe nosvinēja savu 65. dzimšanas dienu. 1944. gada vēlā rudenī viņš vairākas reizes mēroja pajūgā ceļu uz krastmalu, līdz beidzot trešajā gājiena reizē laivā atradās vieta arī Kārlim Skalbem ar ģimeni. 1944. gada 11. novembrī, kad kopš „Saulrietu” atstāšanas bija aizritējuši gandrīz trīs mēneši, Kārlis Skalbe kāpa bēgļu laivā, pārciedzams dramatisko un bīstamo braucienā. Roberts Legzdiņš atminas: „Tālāk braucot, jūra kļuva nemierīgāka, un reizēm mūsu laivu arī vilņi panēsāja. Augšup celties bija patīkami, bet kritiens uz leju rāva vai iekšas ārā. Zem klāja, laivas dibenā, vairums cīnījās smagās mokās. Grūti bija arī Skalbem. Par laimi mugursomā mums bija paņēmieši līdzi vārāmais katliņš. Tas noderēja daudzām vajadzībām. Nakts vilkāš lēnām, likās pārāk

<sup>1</sup> *Latvju Ziņas*, 1944, 7. dec.



gaŗa. Bet katra stundas nesa mūs tuvāk brīvībai.”<sup>2</sup> Nakts pārdzīvojumi iegūluŗi Kārļa Skalbes dzejas rindās: „Nakti jūrā trako viļņi, / Augstu ceļas bangu ciņi. // Vētra plosa zvejas buru, / Kas var nomierināt jūru?”<sup>3</sup> Roberts Legzdiņš stāstījis: „Viņš pārbrauca Lāčplēŗa dienā, 11. novembrī. Kā pasakā, kā veļu laivā, viņš pārbrauca Baltijas jūru un 12. novembrī ieradās Gotlandē.”<sup>4</sup> Laiva piestāja Foresundā (*Färösund*), kur nodzīvoja apmēram nedēļu (karantīnas laiku), tad kopā ar bēgļu grupu tika pārvests uz Visbiju. Pēc tam pārcēlās uz Zviedrijas cietzemi – kur divus mēneŗus Kārlis Skalbe nodzīvoja bēgļu nometnē Vallā (*Valla*). No Vallas Kārlis Skalbe vienu reiz aizbraucis uz Stokholmu satikties ar turienes latvieŗiem un aprunāties, ko iesākt. Viņš negribēja sēdēt dīkā, bet ko darīt. Šai laikā parādījās pirmajās, stencilētajās „Latvju Ziņās” viens otrs Kārļa Skalbes dzejolis. Pēc apmēram 2 mēneŗiem, kas nodzīvoti Vallā, Skalbe ar ģimeni un vēl daļu bēgļu pārcēlās uz bēgļu nometni *Visingsē* (*Vissingsö*), lielajā Veterna ezerā. Tur bija ģpata daba, vairāk brī-

vības, bet arī neērtības – Skalbem ŗeit nebija savas darba istabas. Tur viņš mēdzis daudz staigāt, priecājies par lielajiem ozoliem. Beidzot Visingsē, ticis savrup, ārsta pieņemamā istabā, Skalbe rakstījis – te radās daŗi dzejoļi, pāris „mazās piezīmes”, pasaka par Gaigalu. Tikai pavisam neilgi Kārlis Skalbe nodzīvoja Stokholmā. Bēgļu laiks saasināja agrākās vainas, viņš sasirga. Pirmais emocionāli un garīgi sāpīgākais trieciens pēc neilgas dzīves Zviedrijā bēgļiem no Latvijas bija dzejnieka Kārļa Skalbes nāve 1945. gada 16. aprīlī. Ar viņu noslēdzās arī nozīmīgs laiks Latvijas vēsturē – Kārlis Skalbe bija pieredzējis Latvijas tapŗanu, viņam vārds Latvija nebija tikai zemes nosaukums, „bet reliģiskā pārdzīvojumā pacelts visas latviskās pasaules apzīmējums. [...] Skalbe kļūst tautai par ceļa rādītāju, par vedēju uz lielo mērķi,”<sup>5</sup> vēlāk rakstīja Jānis Andrupis. Jānis Grīns atminējās: „Droŗš un nākotnes cerību pilns viņš devās emigrācijā uz Zviedriju, kaut, dzimtenē paliekot, varēja droŗi vien dabūt ordeņus, titulus, varbūt pat milzu prēmiju, ja vien klusētu un neliegtu savu vārdu okupantu aģitācijai. Dienas un nedēļas viņš pacietīgi vadīja ŗķūņos un meŗos, jo krūts gribēja elpot brīvu gaisu un roka rakstīt brīvu vārdu. Kārlim Skalbem bija

<sup>2</sup> Legzdiņš, Roberts. No Vecpiebalgas līdz Stokholmam. *Apceres par Kārli Skalbi. Vēstules un runas*. Stokholma: Daugava, 1957, 123. lpp.

<sup>3</sup> Dzejolis „Mēness nomierina jūru. Vecpiebalgas muzeju apvienība „Orisāre, Kārļa Skalbes muzeja „Saulrieti” kolekcija, K. Sk. 2424; rokrakstā; publicēts laikrakstā „Latviju Ziņas” 1945. gada 11. janv.

<sup>4</sup> Legzdiņš, Roberts. ģpaŗa jubileja. *Latvju Ziņas*, 1947, 8. nov.

<sup>5</sup> No Jāņa Andrupa runas valsts svētku un Skalbes simtgades sarīkojumā Stokholmā, 11. 11. 1979. gada 11. novembrī. – Vecpiebalgas muzeju apvienība „Orisāre”, Kārļa Skalbes muzeja „Saulrieti” kolekcija; K. Sk. R1/30, K. Sk. 2738.



lemts nomirt Zviedrijā, savas tautas bēgļu pudura vidū, kur daba ir radniecīga dzimtenes dabai. Te ir svešums, daudz granīta klinšu, bet brīvi vēji, kas dažreiz atnes pār jūru arī dzimtenes āru smaržu. Skalbem bija bijis jāizšķiras par alternatīvu – dzimteni vai brīvību? Lielais dzejnieks tik ļoti mīlēja tās abas, bet bija jāaiziet no šīs saules – ar vienu vien.”<sup>6</sup> Jau drīz pēc Kārļa Skalbes aiziešanas mūžībā 1945. gada beigās tika dibināts Kārļa Skalbes piemiņas fonds. Būtiski bija saglabāt Kārļa Skalbes literāro mantojumu, kaut arī tieši Zviedrijas īsajā laikposmā viņš bija sarakstījis salīdzinoši maz. Taču lasītāji gaidīja, kad varēs lasīt latviešu dzejnieku un rakstnieku darbus. Piemēram, Arturs Bērziņš vēstulē Kārlim Skalbem 1944. gada 22. decembrī atklāj: „Lasīju Tavus dzejoļus par dzimteni. Mana sieva ir paņēmusi no Latvijas līdzīgu Tavu dzejoļu krājumu, ko lasa vakara stundās. Abi priecājamies arī par pēdējiem.”<sup>7</sup> Savukārt 1944. gada 30. novembra vēstulē Jānis Kārklīšs Kārlim Skalbem raksta: „... paladies par skaisto *Pārslīņu*, ko atradu „LZ” otrajā numurā. Tā savā būtībā un ceļojumā pasaules vējos man vispirms atgādina Tevi pašu, tikai uz šīs laipnās zemes karaļa purpura Tev pēc svešniecības pirmās asaras savas zemes un tautas labā atkal nāksies kristalizēties – kļūt cietam un savā skaidrībā saglabāties laikam, kad liels darbs mūs visus aicinās mājup.”<sup>8</sup>

Lidoja, lidoja pārslīņa  
Vēja nesta bez stājas  
Projām no mīļās Kurzemes –  
Viņai nebija mājas.

Lidoja, lidoja pārslīņa  
Pāri purviem un dangām,  
Pāri mežiem un pakalniem,  
Jūras vētrainām bangām.

Brīvā un laimīgā Zviedrijā  
Viņa nonāca steidzot  
Un uz karaļa purpura  
Krita kā asara beidzot.

(Kārlis Skalbe. *Pārslīņa*)<sup>9</sup>

Jāatzīmē, ka gan Zviedrijas latviešu laikrakstos *Latvju Ziņas* un *Latvju Vārds*, gan pirmajā atjaunotā mēnešraksta *Daugava* numurā

<sup>6</sup> Grīns, Jānis. Skalbes mūža vakars. *Mūsu Domas*, 1951, 1. jūn.

<sup>7</sup> Vecpiebalgas muzeju apvienība „Orisāre”, Kārļa Skalbes muzeja „Saulrieti” kolekcija, K. Sk. 1368.

<sup>8</sup> Turpat, K. Sk. 1360.

<sup>9</sup> *Latvju Ziņas*, 1944, 7. dec.

bija publicēti Kārļa Skalbes jaundarbi. Drīz pēc Kārļa Skalbes aiziešanas mūžībā – 1946. gadā – jaušams ievērojams Kārļa Skalbes agrāko darbu, īpaši pasaku izdevumu skaita pieaugums Vācijā, Jāņa Rudziša sakārtotajā ar nosaukumu *Zelta lāpa* izdota Kārļa Skalbes arī pēdējo darbu izlase. Pieminēšanas vērts ir mazāk zināms fakts, ka jau 1946. gadā Vācijā apgāds „Auseklis” Štutgartē uzsāka Kārļa Skalbes *Kopotu rakstu* izdošanu, par pamatu ņemot savulaik uz dzejnieka 60. dzimšanas dienu Jāņa Rozes apgādā izdotos *Kopotos rakstu* 10 sējumus. Tiesa, izdots tikai viens sējums. Vērojot latviešu grāmatniecību bēgļu posmā, Ēriks Raisters rakstīja: „Daudz kas izdots trimdā, bet ar mūsu literatūras meistardarbiem esam kavējušies. Pasāktā Kārļa Skalbes kopoto rakstu izdošana apstājusies, nav Blaumaņa, Poruka, Akurateira, Kārļa Zariņa, Ed. Virzas, izņemot dažas gadījuma rakstura un šaura apmēra izlases. Plānveidīgi kārtojot grāmatu izdošanu, droši vien būtu katram meistaram sava krietna un vispusīga izlase, bet nokavēto vairs laikam jaunajos saimnieciskajos apstākļos nevarēs atgūt. Tāpēc jārēķinās ar to, kas ir un ko vēl pāris gados varētu paspēt.”<sup>10</sup>

## Bez Skalbes. Bet ceļā uz *Rakstiem*

Dodoties bēgļu gaitās, latvieši līdz paņēma arī kādu grāmatu. Taču, domājot par braucējiem uz Zviedriju, jāņem vērā, cik daudz ko vispār varēja paņemt līdz neziņas pilnajā bēgļu ceļā un cik daudz rūpīgi pakotu saiņu, koferu, nastu nonāca Baltijas jūras dzīlēs, jo drošības apsvērumu dēļ tika pārņemtas pāri bortam vai tām pārskalojās pāri bangojoši vilņi. Tas savā ziņā arī noteica Kārļa Skalbes *Rakstu* izdošanas gaitu.

1951. gada pavasarī tulkotāja Lizete Skalbe rosināja ideju par Kārļa Skalbes rakstu izdošanu. 1951. gada 28. jūnijā laikrakstā *Latvju Ziņas* publicēts neliels informatīvs raksts, kurā rodama ziņa, ka uzsākti priekšdarbi Kārļa Skalbes kopoto rakstu izdošanai 3 sējumos: pasakas, dzeja un „Mazās piezīmes”. Turpat lasāms, ka „[b]ēgot no Latvijas, ne rakstniekam pašam, ne viņa piederīgiem nebija iespējams paņemt līdz visus Skalbes darbus, bet ar atsevišķu tautiešu un organizāciju palīdzību ir jau izdevies sakomplektēt lielu daļu no Skalbes darbiem. Skalbes kundze tagad griežas ar lūgumu pie tiem tautie-

<sup>10</sup> Raisters, Ēriks. Kas vēl jāizdod. *Tēvzeme*, 1948, 25. sept.

šiem, kam būtu Rozes<sup>11</sup> izdoto Skalbes kopoto rakstu 3., 4., 5., 6. un 8. sējums, aizdot tos pret atlīdzību vai arī pārdot. Ja neizdotos dabūt visus sējumus, kopotos rakstus varētu atjaunot arī pēc atsevišķajām Latvijā iznākušajām grāmatām. No Skalbes dzejām trūkst vēl vienīgi šādi sējumi: 1) *Pēclaiķā*, 2) *Vakara ugunis*, 3) *Zāles dvaša*.<sup>12</sup> Latvieši, kuriem būtu minētie Kārļa Skalbes darbu sējumi vai kuri zinātu, kur tos meklēt, tika lūgti atsaukties un rakstīt tulkotājam Lizetei Skalbei.

Lizetei Skalbei atsaucās daudzi, tostarp rakstnieka krustmeita Mudīte Austrīņa, kura meklēja trūkstošos izdevumus ASV. 1951. gada 28. jūnijā Lizete Skalbe saņēma vēstuli no valodnieka Kārļa Draviņa Lundā:

„Ļoti cienījamā Skalbes kundze!

Dzīves divainajā audumā iezības kādreiz arī pa mirdzošais svītra; tā šodien man ir gandrīz prieks, ka varu atbildēt Jums, kad tiek taujāts pēc mirušā dzejnieka darbiem. Esmu visu mūžu bijis nenovērsīgs viņa nesalīdzināmi smalkās dzejas cienītājs, un tā 1944. gadā, pamezdams sarakstītus darbus un sakrātus materiālus, es esmu kabatā ienēsājis un pāri jūrai atvedis līdz „Vakara ugunis”. Krājums, protams, ir Jūsu rīcībā, līdz ko Jūs to vēlēsities.”<sup>13</sup>

1951. gada 17. augustā sekoja nākamā vēstule no Kārļa Draviņa:

„Ļoti cienījamā Skalbes kundze!

Apliecinādams Jums savu pateicību par Jūsu vēstuli, varu pasacīt, ka esmu aizrakstījis vēl uz ASV, cerēdams, ka mans draugs Bičolis (pazīstamais literatūrzinātnieks) varētu būt paņēmis „Zāles dvašu” līdz: viņam uz Ameriku līdzī paņemts turpat vesels vezums latviešu grāmatu, atvestu vēl no dzimtenes. Ceru, ka atbilde (vai nu man, vai tieši Jums) nesekos pēc pārāk ilga laika. „Vakara ugunis” nosūtu Jums ar prieku un reizē ar šo

vēstuli. Man ļoti patīkami, ka mazliet esmu varējis Jums palīdzēt.”<sup>14</sup>

Tiesa, Jānim Bičolim, kā izrādīsies, šī grāmata nebūs, taču Kārlis Draviņš sola Lizetei Skalbei turpināt dzejas krājuma meklēšanu.

Kārļa Skalbes dažādu izdevumu meklējumos, acīmredzot saņēmis trūkstošo grāmatu sarakstu, iesaistījās arī dzejnieks Pēteris Ērmanis Vācijā. 1951. gada 19. augustā viņš vēstulē Lizetei Skalbei raksta: „Ko nu šis saraksts līdz, ja man nav nevienas no šē minētām grāmatām un žurnālu burtnīcu. Jānis Rudzītis, kad bija Lībekā un brauca uz Vircburgu ciemā, gan, ja pareizi atceros, stāstīja: šiem tur esot Poruka un Skalbes rakstu komplekti. Kas zina, kur tie palikuši. Jādomā, Skalbes komplekts būs tam izdevējam, kas Vācijā izlaida (fotokopēšanas ceļā) Skalbes Rozes izdevuma 1. sējumu. (Neatceros izdevēja vārdu). Uznāca valūtas reforma, Skalbes raksti tālāk par 1. sējumu netika.”<sup>15</sup>

1951. gada 18. oktobrī laikrakstā „Latvju Ziņas” publicētā ziņa liecina, ka teju visus trūkstošos izdevumus no atsaucīgiem latviešu lasītājiem ir izdevies sakopot. Savukārt 1951. gada 1. novembra publikācija liecina, ka Kārļa Skalbes kopotu rakstu atjaunošanai trūkst vairs tikai savulaik Rozes izdoto kopoto rakstu VI. sējums.

Kad kopš Lizetes Skalbes ieceres par Kārļa Skalbes rakstu izdošanu bija pagājis apmēram pusgads, laikrakstā „Latvju Ziņas” 1951. gada 22. novembrī publicēts raksts, kurā atklāts, ja apmēram pusgada laikā ir izdevies pa visos kontinentos izkaisīto latviešu trimdu savākt kādreiz Latvijā izdotos Kārļa Skalbes rakstus. „Paša dzejnieka ceļš no Latvijas bija dramatisks, [...] viņa raksti, viss mūža darbs bija palicis aiz dzelzs priekšvara, kas nolaidās starp Latviju un brīvo pasauli. Šo rakstu trūkums kļuva sevišķi jūtams tad, kad latviešu tautai zuda arī pats dzejnieks, kas mira trimdā Zviedrijā, 1945. g. aprīlī. [...] Jā dod šoreiz gods latviešu trimdiniekiem, kas no dzimtenes izveduši tik daudz latviešu kultūras mantojuma, bieži pametot ceļa malā drēbju, pārtikas un citu nepieciešamu lietu saiņus. Brīnīšķās trimdinieku ceļa somas, kas, atveroties uz katru izstādi ir devušas vecus tautas tērpus, Vidzemes strīpotās un

<sup>11</sup> Der atgādināt, ka Kārļa Skalbes 60. dzimšanas dienā – 1939. gada novembrī Latvijā bija noslēgusies Kārļa Skalbes Kopotu rakstu iznākšana 10 sējumos (1937-1939) J. Rozes apgādā Pētera Ērmana redakcijā ar Rūdolfa Egles analītisku Kārļa Skalbes dzejas raksturojumu. Pēteris Ērmanis rakstus kārtojis pēc satūra un izdošanas secībā. 10 sējumos bija apvienots gandrīz viss, ko dzejnieks līdz tam laikam sarakstījis – dzejoļi, pasakas, stāsti, tēlojumi, recenzijas, piezīmes.

<sup>12</sup> B. a. Skalbe aizliegts – atjaunosim Skalbes darbus. *Latvju Ziņas*, 1951, 28. jūn.

<sup>13</sup> Vecpiebalgas muzeju apvienība „Orisāre”, Kārļa Skalbes muzeja „Saulrieti” kolekcija, K. Sk. 1654.

<sup>14</sup> Turpat, K. Sk. 2342.

<sup>15</sup> Turpat, K. Sk. 2264.

Zemgales zvaigžņotās segas, zaļās Latgales krūkas un Kurzemes dzintara pakariņus, no kuriem tagad motīvus ņem latviešu daiļamatnieki. Šīs ceļa somas ir latviešu tautai tagad atdevušas arī Kārļa Skalbes rakstus. Apgādā „Daugava” izdotajiem Rakstiem par pamatu ņemti Rozes apgādā izdotie kopoto rakstu 10 sējumi, tie papildināti ar vēlākajiem darbiem – 1943. gadā iznākušo dzejoļu krājumu „Klusuma meldijas”. No 1941. g. VAPPa apgādā izdotā Skalbes pasaku krājuma nāk divas agrāk nepublicētas pasakas – *Ziemeļmeitas vēdekļis un Sēņotājs*. Tāpat izdevies savākt visus vācu okupācijas laikā *Latvju Mēnešrakstā* iespiestos dzejoļus, kā arī vēl trimdā Zviedrijā rakstītos pēdējos darbus: dzejoļus un mazās piezīmes. No visa plašā Skalbes darbu klāsta, cik šobrīd iespējams pateikt, trūkst tikai divas *Latvju Mēnešrakstā* publicētas pasakas: *Meža feja* un *Jūrnieks Gaigals*. Cerams, ka līdz kopoto rakstu attiecīgo sējumu iznākšanai atsauksies arī vēl trimdinieki, kam būtu līdz visas *Latvju Mēnešraksta* burtnīcas. Rakstu savākšanu, sarakstoties ar visām trimdas malām, veikusi dzejnieka dzīves biedre Lizete Skalbe. Paldies tiem latviešiem, kas ir atsaukušies, norakstījuši atsevišķus darbus bibliotēkās, aizdevuši savus sējumus, ko bieži veduši līdz, no Latvijas cauri Vācijas nometnēm, tranzītnometņu un pārbraucienu jūklim līdz citam okeāna krastam.”<sup>16</sup> Un 1952. gadā apgādā „Daugava” Stokholmā iznāk pirmais Kārļa Skalbes *Rakstu* sējums.

1952. gada 9. janvārī Arnolds Akmentiņš laikrakstā *Laiks* ieskicē Amerikas latviešu iesaistīšanos Kārļa Skalbes darbu meklējumos, īpaši 1938.-1939. gada Kopoto rakstu meklējumos. 1952. gadā faktiski visi sējumi ir at-rasti, vien aktuāls ir jautājums, vai izdosies atrast visus Kārļa Skalbes rediģētos *Latvju Mēnešraksta* numurus. „ASV Skalbes rakstu apzināšanā rosīgi talcinieki bijuši māc. Edg. Ķīpļoks un L. Aistare, kas piesūtījusi izrakstus no Čikāgas publiskās bibliotēkas. Mudīte Austriņā meklējusi Skalbes rakstus Ņujorkas bibliotēkās, bet šo rindiņu rakstītājs tos nesekmīgi meklējis Stanforda Universitātes Hūvera institūtā un Kongresa bibliotēkā.”<sup>17</sup>

<sup>16</sup> B. a. Savākti Kārļa Skalbes raksti. *Latvju Ziņas*, 1951, 22. nov.

<sup>17</sup> Akmentiņš, Arnolds. Ceļā uz K. Skalbes kopoto rakstu jauniem izdevumiem. *Laiks*, 1952. 9. janv.

Kārļa Skalbes *Raksti* iznāca piecos sējumos, tie noslēdzās ar dzejas sējumu, kas aptvēra 13 dzejoļu krājumus, ārpus krājumiem atstātās dzejas, satīrisko pasaku „Patagonijas prinča piedzīvojumi”, kādu 1944. gada rakstu Ziemassvētkos, Lizetes Skalbes īsu dzejnieka biogrāfiju un Ilzes Legzdiņas atceres par tēvu. Saņemot šo sējumu, dzejniece Veronika Strēlerte rakstīja: „Ir labi un pieska-nīgi, ka šī visintīmākā Skalbes darba daļa noslēdzas ar viņa tuvinieku rakstītiem vārdiem, kuros nav nekā oficiāla un pretencioza tāpat kā Skalbes dzejā. Nedomāju, ka šobrīd būtu vajadzīgs rakstīt „recenziju” par Kārļa Skalbes dzeju. Šo recenziju jau sen ir uzrakstījusi latvju tauta ar savu milestību, un gadu gaitā tur nav daudz kas mainījies. Bet neviens mūs nekavē pakļējot šai savdabīgajai savvaļas dārzā, noliekties pie kāda līdz šim neievēro-ta zieda un brītiņu apstāties lielā patiesības koka pavēnī. Velti mēs te meklēsim kultivētus mauriņus, glīti izcirptus krūmus un mākslīgi ierīkotus ceļus, velti taujāsim, kādā dzejas „skolā” Skalbe mācījies. Gluži pretēji – viņa dzejas novadā mūs aņņem tīrs un sva-bads gaiss, liela vaļība un liela atklātība. [...] Skalbes lirikā turpretim nav samanāmi nekā-di laikmeta modes žņaugi, nekādi dzejnieka kompleksi. Viņš ir bijis bērnišķīgi jūsmīgs un naivs, noskumis un līdz nāvei bēdīgs, ne-kaunēdamies ne savu smieklu, ne asaru, jo viss cilvēka dvēselē patiesais ir skaists. Šī izjūtu patiesība, iekšējā brīvība ir tā, kas atļauj viņam tuvoties lietām un pasaulei ar lielu vienkāršību un tiešumu, bez „vārdu meliem”. Izsekojot Skalbes dzejas attīstībai, no sākumiem līdz pēdējam laikam, redzam, ka tā būtībā maz mainījiesies.”<sup>18</sup> Veronika Strēlerte kopā ar Andreju Eglīti, Andreju Johansonu, Uldi Ģērmani un vēl citiem Kurze-mi atstāja 1945. gada 8. maijā, ar vienu no pēdējām laivām no Liepājas. Kārlis Skalbe tolaik jau bija miris. Prombraucot no Latvijas, daudzi bija lūguši nodot labasdienas dzej-niekam Kārlim Skalbem. Veronika Strēlerte varēja vien aizstaigāt līdz kapsētai, kur tolaik atdusējās iemiļotais dzejnieks un rakstnieks. Arī šie notikumi atklāj lasītāju un autora bū-tisko sasaisti.

<sup>18</sup> Strēlerte, Veronika. Patiesības koks. Skalbes kopotu rakstu V sējums. Dzeja. Daugavas apgāds Stokholmā. *Latvju Ziņas*, 1953, 17. dec.

## Ko nozīmēja Kārļa Skalbes *Rakstu* iznākšana?

Pēc pirmo trīs Kārļa Skalbes rakstu sējumu iznākšanas Pēteris Ērmanis rakstīja: „No dažiem pēdējā laika liela stila izdevumiem trimdā Skalbes viens no vērtīgākajiem un arī ārēji skaistākajiem. Daugavas apgāds ar to veicis lielu kultūras darbu. Skalbes rakstu kārtošana un pārraudzīšana ir īstajās rokās – dzejnieka dzīves biedrenes rokās, šis izdevums rādās būt arī viens no pilnīgākajiem, jo ārpusē maz kas paliks,“<sup>19</sup> piebilstot, ka ir patiesi jauki, ka svešumā var iznākt lielā dzejnieka un lielā patriota rakstu kopojums.

Kad bija izdoti jau pieci Kārļa Skalbes *Rakstu* sējumi, rakstnieks Jānis Veselis atzina, ka „par šo Skalbes rakstu izdevumu varētu priecāties arī, ja mēs būtu brīvā Latvijā, ar tās nesalīdzināmi lielākām iespējām nekā mums ir bēgūlībā. Tas ir viens no pilnīgākajiem, glītākajiem kopotu rakstu izdevumiem, kādi jebkad mums bijuši. Apgāds nav žēlojis līdzekļus. Dzejnieka raksti savākti no tautiešiem pa visu pasauli, kā to liecina apgāda paziņojumi ik sējuma ievadā, šos rakstus sastādot, atkal lieku reizi ir bijis jāpārlicinās, cik jauni, ka nekur brīvajā pasaulē nav daudz maz pilnīgas latviešu grāmatu krātuves, kur varētu atrast ieskatam un norakstiem agrāk un Latvijas laikā iznākušās grāmatas. Tā daudzas mūsu rakstniecības vērtības iet mums zudumā varbūt uz visiem laikiem. Skalbe nu ir savāktis pilnīgi. [...] Skalbes raksti nedrīkst trūkt neviena bēgļa grāmatu plauktā.“<sup>20</sup> Arī Jāņa Vesēļa teiktais apliecina grāmatas nozīmi svešumā.

Īpašs bija *Rakstu* 6. sējums (iznāca 1955. gada oktobrī), rediģēja Andrejs Johansons un kurā uzņemta virkne pazīstamāko rakstnieku, kritiķu, laikabiedru nepublicētas, speciāli šim sējumam rakstītas apceres un atmiņas par lielā dzejnieka mūžu un darbu, kā arī Kārļa Skalbes korespondence un runas.

Trimdā vairāksējumu (un ne tikai) izdošanā tika praktizēta abonentu sistēma, kas ļāva izdevējam tomēr rēķināties ar zināmu interesentu loku, ļāva iegūt kādus finanšu

līdzekļus – šādā gadījumā nebija piesaistes vienai mītnes zemei; jo ikdienā grāmatas trimdā varēja nopirkt entuziastu izveidotās un uzturētās latviešu grāmatnīcās (kur līdzās tika tirgotas daļamatniecības lietas, kancelejas preces utt), dažādos lielākos literāros un kultūras pasākumos darbojās grāmatu galdi, nereti grāmatveikali darbojās pie Daugavas Vanagu nodaļām, pie latviešu biedrībām. Bet pamatos tomēr jaunāko grāmatu iegāde notika caur abonentu un pasūtīšanas sistēmu vai aģentiem / pārstāvjiem. Arī saistībā ar Kārļa Skalbes rakstu izdošanu latviešu trimdas periodikā rodami rosinājumi, sludinājumi, aicinājumi, pasteigties pieteikt Kārļa Skalbes rakstu abonementu. Sestajā sējumā (1955), kurā apkopotas Kārļa Skalbes vēstules, runas un citi raksti, pievienots arī plašs abonentu saraksts – ASV vairāk par 800, Kanādā ap 200, Austrālijā 134, Zviedrijā 90, Anglijā 37, Vācijā 21, Argentīnā 3, Beļģijā 3, Brazīlijā 2, Dānijā 1 un Dienvidāfrikā 1; kopumā abonentu skaits bija ap 1200. Tā laikrakstā *Laiks* 1953. gada 1. jūlijā publicēts aicinājums: „Tiem latviešiem, kas grib nodrošināt sev visus Kārļa Skalbes rakstu sējumus, ieteicam pasteigties, jo jau tagad daži Skalbes rakstu sējumi pamazām izzūd no latviešu grāmatnīcu plauktiem. Vēl neilgu laiku iespējams izmantot Skalbes rakstu lētās abonementa likmes: iemaksājot uzreiz par visiem 5 sējumiem, Jūs tos iegūstat par \$19,- (\$ 4.50 lētāk nekā pārēkot atsevišķus eksemplārus). Pieteicot abonentu uz visiem 5, bet maksājot par atsevišķiem sējumiem, katrs no tiem maksā \$ 4,- (jāiemaksā vismaz par 2 sējumiem). Abonentus pieņem latviešu grāmatnīcās, kā arī apgāds DAUGAVA Garvagatan 11, Stockholm.“

Kārļa Skalbes *Rakstu* iznākšana bija notikums – gaidīts un nozīmīgs. „Kad piesēžos rakstammašīnai, lai recenzētu Kārļa Skalbes rakstu sestā sējuma saturu, ir sasnidzis sniegs turpat vienpadsmit gadu pēc lielā dzejnieka aiziešanas veļu valstī. Pelēcīgi balta Stokholmas debess sijā sniegpārslas, un priedes nosirmojušas Ziemeļmeitas dzirnu putekļos. [...] Šis sējums nes emigrācijas trūcības iezīmes. Tas, ko Skalbes rakstu pētītāji visvairāk vēlētos, būtu nevis apceres un darbu interpretācijas, kas visas ir vairāk vai mazāk subjektīvas, bet gan iespējami plašu rakstnieka biogrāfiju, sarakstītu, balstoties

<sup>19</sup> Ērmanis, Pēteris. Kārļa Skalbes Raksti. *Ceļa Zīmes*, 1953, Nr. 12, 60. lpp.

<sup>20</sup> Veselis, Jānis. Kārļis Skalbe – Raksti 1–5. Daugavas apgāds, Stokholmā, Zviedrijā. *Latvija Amerikā*, 1954, 27. marts.

uz vēsturiski dokumentāru liecību sniegta pamata. Taču šāds darbs emigrācijas apstākļos nav iespējams. Neviena bibliotēka, institūta arhīvs vai muzejs rietumos neglabā tik daudz dokumentu par Skalbes dzīvi, lai biogrāfija patiešām iznāktu zinātniski kvalitatīva. [...] Ar šo noslēgušies Kārļa Skalbes kopotie raksti, iznākuši emigrācijā, laikā, kad sniegi grib aizsegt senas pēdas un viņpus Baltijas jūras ir atkal dzīvi „cietumnieka sapņi”. Katru dzejnieku vērtē un pārvērtē, bet viņa īstenā nozīme tverama tikai tad, kad reizē skatām laikmeta situāciju, prasības un apstākļus. Cauri šā sējuma daudzām lappusēm vijas rūgtais pavediens, pārestība, ko Skalbēm nodarīja latvieši tad, kad tie teicās esam vislatviskākie. Bet laikmeti aiziet, dzeja paliek, paliek degsme un idejas,<sup>21</sup> rakstija jaunais dzejnieks Andrejs Irbe.

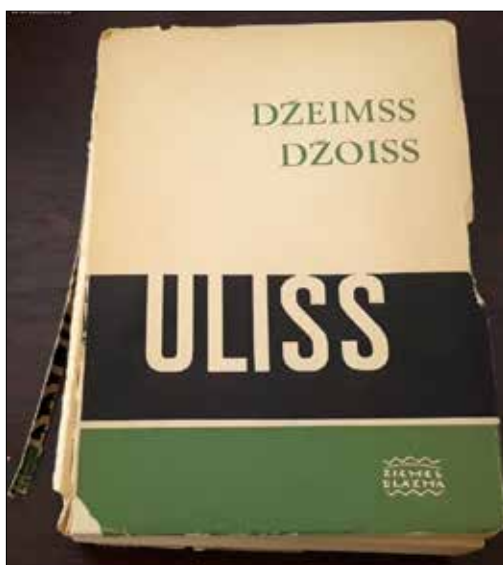
### Noslēgums

Kārļa Skalbes *Kopoti raksti* bija šāda veida un apjoma lielākais apgāda „Daugava” izdevums, kam sekoja kapitāldarbi atsevišķos vēstures posmos utt. Latviešu literatūra un grāmatniecība trimdā veido būtisku latviešu trimdas kultūras daļu. Tai bija sava nozīme nacionālās identitātes uzturēšanai, dažādās mītnes zemēs dzīvojot, turklāt te nebija izšķirīgas nozīmes zemei, kurā mita latvietis, jo grāmatas ‘ceļoja’ pāri jūrām, okeāniem, sasniedzot savu lasītāju. Tā tas notika arī ar Kārļa Skalbes darbiem, kuriem bija būtiska nozīme svešuma apstākļos. Būtiska nozīme to izdošanā bija Dagnijai un Jurim (Georgam) Šleieriem un apgādam „Daugava” Stokholmā, kas uzņēmās šo izdošanas un koordinēšanas darbu.

Kārļa Skalbes *Rakstu* izdošana trimdā veido latviešu trimdas literāro vēsturi, grāmatniecības vēsturi, kultūras vēsturi un reizē raksturo arī laikmetu un nacionālas literatūras attīstību (iespējas, grūtības un uzņēmību reizē) ārpus Latvijas, svešumā.

Inguna Daukste-Silasproģe, Dr. philol., Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta vadošā pētniece.

<sup>21</sup> Irbe, Andrejs. Pieminēšana. Kārļa Skalbes Raksti. VI. Apceres, vēstules un runas. *Latvija*, 1956, 3. marts.



Atis Lejiņš

## VIENDIENĪTE DZINTARĀ – LEOPOLDA BLŪMA IESPAIDS PASAULĒ

Vēl salīdzinoši nesen arī Latvijā – ar svinīgu Īrijas vēstnieka Džima Henesija pieņemšanu, kuru ar savu klātbūtni pagodināja arī Īrijas pašvaldību un vēlēšanu reformu valsts ministrs Džons Pols Felans – norisinājās nu jau par tradīciju arī pie mums kļuvusi Svētā Patrika dienas atzīmēšana.

Taču izrādās, ka Īrijā ir vēl vieni ļoti interesanti ikgadējie svētki, kuri manai sirdij varētu būt sevišķi tuvi – tā saucamā Blūma diena, kas veltīta pasaulslavenā literāta Džeimsa Džoisa romāna *Uliss* piemiņai (kas Dzintara Soduma tulkojumā viesā Latvijā izpratni par „apziņas plūsmu” kā rakstības stilu) un nodēvēta šī romāna galvenā varoņa vārdā. Šie svētki ietver plašu karnevālu ar pārgērbšanas vēsturiskos kostīmos un gājieniem ielās. Pamatīgus Blūma dienas dārza svētkus 16. jūnijā ik gadu rīko arī Īrijas prezidents Maikls D. Higinss ar kundzi Sabīnu Higinssu, un tā esot tradīcija jau no iepriekšējo prezidentu termiņiem. Pasākums sastāv no 8 daļām un to ar ielūgumiem apmeklē 4000 viesu.

Sācies gan viss esot privātā kārtā 1954. gadā, romānā aprakstīto notikumu piecdesmitgades dienā kā neliels ielu karnevāls Dublinā – publiski, tomēr uzmanīgs, jo katoliski konservatīvajā Īrijā, pateicoties grāmatas „netikumīgajam saturam” toreiz šo varēja iztulkot pat kā valsts iekārtu graujošu pasākumu

(pirmās ziņas par jēlķādu Džoisas piemiņas nosacītu atzīmēšanu esot fiksētas jau 1924. gadā). Arī Latvijā *Uliss* bija aizliegts kā trimdas izdevums (tulkojumā latviešu valodā tas iznāca Zviedrijā 1960. gadā). Protams, šo grāmatu tāpat pa druciņai vien iepludināja Latvijā, un eksemplārus deva no rokas rokā ar teju neiespējamu uzdevumu – izlasīt vienā naktī, lai varētu nogādāt tālāk nākamajam interesentam. Patiesībā valdija arī uzskats, ka pilnīgi neiespējams uzdevums ir šī darba pārceļšana uz latviešu valodu, tomēr Dzintars Sodums ar šo darbu ir, manuprāt, ticis galā teicami.

Arī man ar grāmatas lasīšanu gāja diezgan interesanti. Sāku to lasīt 1969. gadā Ņujorkā, taču drīz aizdevu trimdas latviešu aktīvistei Dagmārai Vallenai. Un likteņa dažādās gaitās atpakaļ šī grāmata pie manis nonāca tikai 2008. gadā Latvijā, kad nu varēju no tās pašas vietas lasīt tālāk, kurā pirms turpat četriem desmitiem gadu beidzis.

Dzintaram Sodomam darbiņš ar *Ulisa* tekstu esot prasījis turpat 10 gadus, cauriem vakariem strādājot ar sarežģīto tekstu. Pats ilgus gadus nodzīvojis trimdā Zviedrijā un ASV, jo 1943. gadā iesaukts SS Latviešu leģionā, no

kura drīz dezertējis, nelegāli uzturējies Kurzemē un 1945. gadā ar laivu nokļuvis Gotlandē.

Pēc sievas nāves Sodums 2006. gadā pārcēlās uz Latviju un te divus gadus nodzīvojis rakstnieces Noras Ikstenas mājās Ikšķilē. Dažus gadus vēlāk izdota Noras Ikstenas simboliska grāmata par abu draudzību – „Vīrs zilajā lietusmēteliņī”; lieliska grāmata, kuru tāpat iesaku izlasīt.

Domāju, arī pie mums būtu ļoti interesanti iedibināt kādu plašāku festivālu par godu kādam mūsu pašu senākam literātam. Protams, ir jau Raiņa diena un vispār Dzejas dienas, taču tās vairāk izpaužas ar dzejas priekšlasījumiem, vēl dzīvo dzejnieku satikšanu un jauno apbalvošanu. Bet iedomājieties tādu kārtīgu ielu karnevālu, kurā cilvēki var pārģērbties vēsturiska laikmeta tērpos, kādus nu katrs tos iedomājas, manuprāt, tā būtu lieliska izklaide un atpūta no ikdienas rūpēm.

Atis Lejiņš ir Latvijas politiķis, bijušais Latvijas Ārpolitikas institūta vadītājs. Bijis vairāku Saeimas sasaukumu deputāts, šobrīd darbojas 13. Saeimā, „Jaunās Vienotības” Saeimas frakcijā.

### Jānis Mintiks pie Tobago pieminekļa 1978. g.

skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 39. lpp.



Otto Ozols

## KĀ RĪGĀ PULCĒJĀS „AUKSTĀ KARA 2.0” ZAUDĒTĀJI

„Dažās valstīs ir izveidojusies īpaša akadēmisko prusaku kategorija, kas tekalē no vienas politiskās virtuves uz otru un atkārtoti tekstus, kuros, labākajā gadījumā, ir izmainīts tikai valsts nosaukums. Viņi iztērē vairāk naudas nekā ANO miera spēki, viņi savā starpā ir izveidojuši efektīvu riņķa aizsardzību, viņu metavaloda ir ietilpīga, taču vienkāršajam mirstīgajam netulkojama.” Tā 1995. gadā Šveicē oficiālā uzrunā teica bijušais Igaunijas prezidents Lenarts Meri.

Šie vārdi ir aktuāli arī mūsdienās, kad no jauna ir uzliesmojis „Aukstais karš”, kuru daudzi dēvē par „Auksto karu 2.0”. Tie, kuri ir lasījuši vai paši piedzīvojuši iepriekšējo „Auksto karu”, iespējams, saredz daudz līdzību ar pašreizējo situāciju. Nereti rodas jautājums, vai šobrīd Krievija to faktiski nav turpinājusi pēc īsa vājuma mirkļa? Un pats galvenais jautājums – kāda ir situācija nosacītajā frontē, kuram pieder iniciatīva, kurš uzvar un kādas ir nākotnes perspektīvas? Īpaši jau Latvijai, kas ģeogrāfiski atrodas tiešā frontes līnijas tuvumā. Ir jautājums, vai patiesībā jau neesam šī kara, par laimi, nosacītajā, bet tomēr ugunsliņijā? Izvērtējot rūpīgāk situāciju, redzētais nav nomierinošs. Ir pamats domāt, ka viss ir daudz nopietnāk, nekā paviršam vērotājam varētu šķist.

Te ir laiks atgriezties pie Lenarta Meri asajiem, bet trāpīgajiem vārdiem. Rīgā regulāri notiek dažādas plaša mēroga Eiropas drošības konferences. Visredzamākā ir ikgadēja augsta līmeņa drošības un aizsardzības forums „Rīgas konference”, kas 2018. gadā pulcēja gandrīz 800 dalībniekus no visas pasaules. Kā rakstīja Latvijas Sabiedriskais medijs (LSM) – „Rīgas konference vienmēr ir būvēta, skatoties no divām lielām perspektīvām. Viena ir tas, kas katru gadu atkārtojas – lielie drošības temati, ekonomika, mūsu kaimiņi. Un tad ir atsevišķi sarunu bloki, kas ir veltīti šibrīža aktualitātēm.”<sup>1</sup>

<sup>1</sup> LSM – Rīgas konferences fokusā šogad arī ES un NATO nākotne. <<https://tinyurl.com/rigaskonfokuss>>

Kopš 2014. gada Ukrainas krīzes īpaša uzmanība, protams, tiek pievērsta Krievijas ārpolitikas agresijas pieaugumam un tiek aktīvi spriests par „Aukstā kara” apdraudējumiem. Tiek meklēti risinājumi un idejas, kā tos novērst. Pēc formas tā ir nopietna līmeņa domnīca, forums, kur pulcējas teju visi atbildīgie un iesaistītie ekspertu un augstāko politiķu līmenī.

Protams, labi, ka šādi nopietni pasākumi notiek un neapšaubāmi gudri, ietekmīgi ļaudis satiekas, dalās pieredzē, veido kontaktus un šķīļ jaunās idejas. Izklusās skaisti un pareizi! Un, iespējams, tikai ķeceris un nelga varētu pajautāt – smalkās dāmas un kungi, sanācāt kopā, pačalojāt, apmainījāties ar vizitkartēm, uzsitāt viens otram uz pleca, izdzērāt cisternas ar kafiju, apmēram tikpat daudz vīna, bet kāda jēga no tā visa? Jeb kā Latvijā mēdz teikt – kāds ir sausais atlikums? To visu nodrošina strādīgi ļaudis, kuri maksā nodokļus un pamatoti vēlas uzzināt, kas tieši ir mainījies uz labo pusi? „Aukstais karš” ir mazinājies, stabilizējies, agresīvais un nekaunīgais Putina režīms ir pienācīgi nolikts pie vietas? Tiešām? Kopš pēdējās īpaši smagās Ukrainas krīzes sākuma 2014. gadā ir pagājuši krietni pieci gadi. Ir laiks mēģināt apkopot bilanci – kurš patiesībā šajā konfrontācijā uzvar un kurš zaudē?

Šī „Rīgas konference” tiek rīkota jau desmit gadus un nodokļu maksātājiem izmaksā bārgu naudu. Aptuvenas aplēses ir, ka katrs šāds pasākums izmaksā vismaz 300 000 eiro. Tā ir summa, par kuru varētu krietni stiprināt, piemēram, kāda zemessardzes bataljona kaujas spējas. Tomēr ekspertiem nav pieticis ar „Rīgas konferenci” un 2019. gada jūnijā tika sarīkots līdzīgs pasākums – NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centra (NATO „StratCom”) konference, kurā eksperti apsprieda Krievijas aktivitātes informācijas telpā. Būtībā – tieši „Aukstajam karam 2.0” veltīts pasākums. Simboliski, ka piedalījās arī ievērojamais britu žurnālists, analītiķis, Austrumeiropas un Baltijas valstu eksperts Edvards Lūkass (Edward Lucas). Viņš 2008. gadā izdeva praviētisko grāmatu *Jaunais Aukstais karš: kā Kremlis apdraud Krieviju un Rietumus*.<sup>2</sup> Lūkass bija viens no pirmajiem, kurš formu-

<sup>2</sup> *Rīgas Laiks*, Edvards Lūkass „Jaunais Aukstais karš: kā Kremlis apdraud Krieviju un Rietumus” <<https://tinyurl.com/jaunaisaukstais>>



lēja domu, ka sācies jauns „Aukstais karš”. Jau krietnus sešus gadus pirms Ukrainas krīzes viņš brīdināja par gaidāmajiem apdraudējumiem.

Interesanti, ko viņš teiktu par pašreizējo situāciju un kā viņš jūtas kaut mazliet izpētot reālo situāciju ne tikai Eiropā, bet burtiski turpat konferences tuvākajā apkārtnē Rīgā? Visdrīzākais, ka jau savā viesnīcas numuriņā viņš konstatētu, ka Latvijas informatīvajā telpā, kabeļtelevīzijas tīklos plaši tiek piedāvāti Kremļa kontrolētie TV propagandas kanāli. Tos izplata pat Latvijas valdībai daļēji piederošais, lielākais valsts kabeļa TV operators „Tet” (agrāk – Lattelecom).

Lūkasam nebūtu jāiet īpaši tālu, lai atrastu vēl vienu Krievijas propagandas tīklojumu. Krievu grāmatu veikalu tīkls „Polaris”, piemēram, Centrālās stacijas veikalā plaši piedāvā tīrākās raudzes propagandas izstrādājumus – grāmatas ar tādiem nosaukumiem, kā *Polija – Austrumeiropas hiēna*, *Somija – valsts no cariskās valsts mēģenes*, *Latviešu meža brāļi un vācu specdienesti 1941-1956* [skat. foto attēlus]. Grāmatu saturs ir 100% „Aukstā kara” produkts – apzināti falsificēta vēsture, Krievijas imperiālistu domāšanas un pasaules uztveres smadzeņu skalošanas piemēri. Protams, tas būtu civilizētas sabiedrības necienīgi, ja valsts iestādes sāktu kontro-

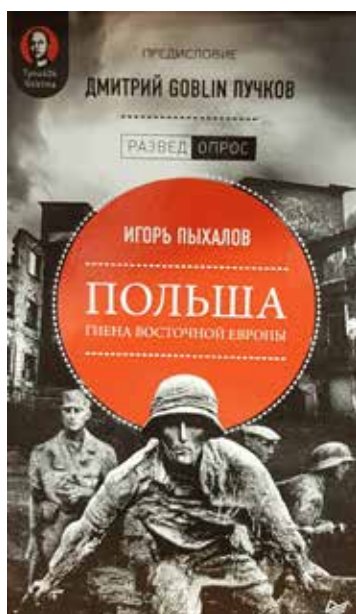
lēt grāmatnīcu saturu, bet tas tikai kārtējais piemērs, kā Krievijas propagandas dienesti vairo savu ideoloģiju un ietekmi.

Protams, ka Latvijas informatīvajā telpā tikpat brīvi jūtas arī Kremļa tieši vai netieši kontrolēti plašsaziņas mediji – radio, laikraksti, interneta portāli. Bet Kremļa izdomai un apetītei nav robežu. Nesen atklājās, ka Rīgas Dome, kuru jau desmit gadus kontrolē Kremlim draudzīgā partija „Saskaņa”, ir ar plašu vērienu „barojusi” lielākos Latvijas plašsaziņas līdzekļus. Kā ziņo mediji, tad Saskaņas pārstāvju līdz šim cieši kontrolētais Rīgas domes nodibinājums Riga.lv laika posmā no 2015. līdz 2018. gadam par „informācijas izvietojšanu” izmaksājis milzīgas summas sev pietuvinātiem „medijiem” un vairākiem ietekmīgiem Latvijas „lielajiem” medijiem. Tā, piemēram, ziņu portāls DELFI no Riga.lv saņēmis gandrīz 200 000 eiro, bet viens no lielākajiem TV kanāliem Latvijā – TV3 (All Media Latvia) 258 000 eiro.<sup>3</sup>

Protams, nav ļoti redzamu pierādījumu, ka šie ietekmīgie mediji būtu tiešā veidā kalpojuši Ušakova un Kremļa propagandas uzdevumiem. Tomēr jāatceras divas svarīgas lietas – lielāki interneta ziņu portāli, un DELFI

<sup>3</sup> Pietiek.com, „Delfi” un TV3 saņēmuši simtus tūkstošu eiro par pakalpojumiem „Saskaņas” ruporam Riga.lv <<https://tinyurl.com/saskanaruporam>>

### *Polija - Austrumeiropas hiēna*



### *Somija - valsts no cariskās valsts mēģenes*



### *Latviešu meža brāļi un vācu specdienesti 1941-1956*



Latvijā tāds noteikti ir, tāpat, kā TV kanāli ir būtiskākie un svarīgākie instrumenti sabiedrības domas veidošanai. Tāpat ir skaidrs, ka Ušakova kontrolētās iestādes tādas milzīgas naudas summas par skaistām acīm vien nedala. Šo un citu līdzīgi piebaroto mediju īpašnieki bez vārda runas zina, kas un kā jādara, lai saglabātu šos nozīmīgos finansējuma avotus. Netiek sagaidīts, ka tiešā veidā tiktu slavēta Krievija, Putins, Ušakovs un viņa partija „Saskaņa”. No viņiem tiek sagaidīts, ka Kremlim draudzīgi politiķi pietiekami bieži parādītos šajos medijos un lai ar kritiku netiktu pārāk pārspilēts. To visu var izdarīt gana neuzkrītoši un korekti. Politiķiem ir nepieciešama publicitāte un atpazīstamība. Gan, bieži gozējoties šajos ietekmīgajos medijos, tas nodrošināts ar uzviju. Ņemot vērā, ka viņi ir oficiāli Rīgas vadītāji, tad šiem medijiem formāli neko arī īsti pārņemst nevar. Bet ...

Te vērts atcerēties pazīstamā latviešu kino un teātra kritiķa, nu jau mirušā Normunda Naumaņa 2008. gadā rakstīto „...nekādas pasacīņas par sabojātiem taimkodiem Latvijā vispār nebūs vajadzīgas, jo ar svešas kaimiņvalsts Krievijas atklāti nacionālšovinistiskajiem kultūras produktiem mūs apdāvina tik dāsni, ka Putins ar bandu Kremli, kā arī viņu pakaļas laizītāji Latvijā var būt mierīgi – Latvijā piektās kolonnas ideoloģiskās apmācības noris sekmīgi!”<sup>4</sup>

Un patiesi – rezultāti neizpaliek arī šobrīd – vienpadsmit gadus vēlāk – 2019. gadā. Šī gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās Kremlim draudzīgie kandidāti no Latvijas triumfēja – viņi ieguva maksimumu no sev reāli iespējamā. Uz Briseli Latviju pārstāvēt dodas trīs prokremliskie pārstāvji – jau iepriekšminētais Nils Ušakovs, viņa uzticamais līdzgaitnieks Andris Ameriks. Vienu vietu ieguva arī atklātā putiniste, Latvijas Krievu savienības lidere – Tatjana Ždanoka.

Vārds triumfēja šoreiz ir ļoti atbilstošs – abi prokremliskie spēki kopš iepriekšējām EP vēlēšanām būtiski palielinājuši savu atbalstītāju skaitu – Ždanokas LKS atbalsts pieauga salīdzinoši nedaudz no 6,24% 2014. gadā uz 6,38% 2019. gadā, savukārt „Saskaņai” no

13,4% uz 17,45 %. Atšķirībā no iepriekšējām vēlēšanām viņus EP tagad kopā pārstāv nevis divi, bet trīs eirodeputāti. No pašvaldības budžeta izsmeltie līdzekļi ir atmaksājušies ar uzviju. Un tas viss noticis gadiem ilgi, visu iespējamo drošības dienestu, info kara speciālistu armijas deguna galā. Interesanti, patiešām brīnumaina sagādīšanās, kā viņi to tik ilgi nespēja pamanīt un saprast.

Latvijā noticis precīzi tas, par ko martā brīdināja Igaunijas Ārējās izlūkošanas dienests savā publiskajā paziņojumā – „Krievija, visticamāk, mēģinās iejaukties Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanās, lai nodrošinātu pēc iespējas vairāk vietu prokrieviskajiem vai eiroskeptiskajiem politiskajiem spēkiem.”<sup>5</sup>

To apstiprina arī Eiropas Savienības eksperti jau pēc vēlēšanām. Kā raksta laikraksts *Financial Times* – „Briseles eksperti uzskata, ka Krievijas avoti ir veikuši ‘ilgstošus un mērķtiecīgus’ dezinformācijas mēģinājumus, lai mazinātu vēlēšanu aktivitāti un ietekmēt vēlēšanu izvēles.” Precīzi to varēja konstatēt tieši Latvijā, kur vēlēšanu aktivitāte bija viena no zemākajām visā ES, kas Latvijas gadījumā bija izdevīgi tieši prokremliskajiem spēkiem. Kāpēc un kā Krievijai tieši Latvijā bija tādas sekmes, ir jautājums uz kuru jāmeklē nopietnas atbildes, bet, izskatās, ka neviens to īj negrasās darīt. Kremļa „Aukstā kara 2.0” darboņi Latvijas informatīvajā telpā burtiski dejo pa galdu un teju vai skaļi smeļ par nopietnām ikgadējām drošības konferencēm. Viņus tās netraucē itin nemaz. Savu viņi, kā redzējām, panāk tik un tā.

Nākošais Kremļa ārpolitikas triumfs jau notika visas Eiropas mērogā. Augsne acīmredzami tika veidota tikpat mērķtiecīgi un apjomīgi, līdzīgi kā to redzējām Latvijas gadījumā. Mēnesi pēc EP vēlēšanām Krievijas diplomātija svinēja apdullinošu uzvaru – Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja (EPPA) atjaunoja Krievijas balsstiesības, kuras tika apturētas, reaģējot uz Ukrainai piederošās Krimas pussalas aneksiju 2014. gadā. Te gan jāatceras, ka Eiropas Padome nav Eiropas Savienības (ES) organizācija. Strasbūrā bāzētā Eiropas Padome ir dibināta 1949. gadā, un tā ir vecākā politiskā organizācija Eiropā, kas apvieno 47 Eiropas valstis. Eiropas Padomes

<sup>4</sup> Normunds Naumanis, „Patriotisma stundas”, *Diena*, 2008. gada 28. februārī.  
<<https://www.diena.lv/raksts/kd/zinas/patriotisma-stundas-37391>>

<sup>5</sup> „Delfi”, „Krievija mēģinās iejaukties EP vēlēšanās, uzskata Igaunijas Ārējās izlūkošanas dienests”  
<<https://tinyurl.com/krievijameginas>>

mērķis ir veidot kopēju demokrātisku un tiesisku telpu Eiropā, nodrošinot tās pamatvērtību – cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma – ievērošanu un aizsardzību. Eiropas Padome atbild par tiesnešu ievēlēšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesā.<sup>6</sup>

Neskatoties uz Ukrainas spēcīgo pretestību, 118 EPPA locekļi nobalsoja par balsstiesību atjaunošanu Krievijas delegācijai, pret balsoja 62, bet desmit no balsošanas atturējās. Ukrainas delegācijas vadītājs norādīja, ka ar balsstiesību atjaunošanu Eiropa būtībā pavēstīja Kremlim sekojošo: „Dariet, ko gribat, anektējiet citas valsts teritoriju, nogaliniet tur cilvēkus, un jūs vienalga tiksit cauri sveikā.”

Augstākminētie ir tikai daži piemēri no kopējās ainas, kas liecina Putina Krievijas ārpolitika „Aukstajā karā 2.0” gūst panākumus. To nevar vairs īsti dēvēt par „Auksto”, jo Ukrainas un citos konfliktos ir nogalināti tūkstošiem cilvēku, notriektas lidmašīnas, okupētas reālas teritorijas. Rietumu reakcija parasti ir novēlota, vāja un Putins ar laiku savu panāk tik un tā.

Atgriežoties pie konferencēm Rīgā un „Jaunā Aukstā kara” pravieša Edvarda Lūkasa. Viņa grāmata, kas pareģoja Krievijas agresijas pieaugumu tika publicēta 2008. gadā. Paskatīsimies, kas tieši ir mainījies, kopš tā laika? Lūkass brīdināja, ka Krievija centīsies palielināt Eiropas ekonomisko un enerģētisko atkarību ar gāzes cauruļvada „Nord Stream” jeb „Ziemeļu straumes” palīdzību. 2011. gadā Krievija sekmīgi pabeidza šī cauruļvada būvniecību un Eiropa jāvēs palielināt savu atkarību no Krievijas resursiem. Vēl vairāk – šobrīd sekmīgi uz priekšu virzās minētā cauruļvada turpinājums – paplašinājums „Nord Stream 2”. Izskatās, ka Krievija atkal panāks savu, jo šim projektam piekrišanu devušas Vācijas, Zviedrijas un Somijas valdības.<sup>7</sup>

Putina režīms ar naudu Eiropā spēja panākt pat agrāk it kā neiespējamās lietas. Ja kādreiz izcēlās milzīgs skandāls, ka Francija iedomājās pārdot Krievijai divus helikopterus

<sup>6</sup> Diena, „Atjaunotas Krievijas balsstiesības Eiropas Padomes Parlamentārajā asamblejā”  
<<https://tinyurl.com/balstiesibas>>

<sup>7</sup> LSM, „Zviedrija atļauj tās teritorijā būvēt Nord Stream 2 gāzes vadu”  
<<https://tinyurl.com/2gazesvadu>>

bāzes kuģus „Mistral”, tad pēdējos gados eiropieši nolēmuši kolektīvi aizvērt acis uz Spānijas sadarbību ar Krievijas kara floti. Spānija jau gadiem ilgi uzņēma savās ostās Krievijas kara flotes kuģus un zemūdenes, kas devās uz Siriju palīgā Putina stratēģiskajām partnerim diktatoram Bašāram al Asadam. Spānija kļuva par Krievijas bruņoto spēku galveno bāzes punktu Vidusjūrā, piegādājot viņu kuģiem degvielu, ūdeni un pārtiku. Protams, krietni nopelnot šajos darījumos. Der atcerēties, ka Spānija ir arī NATO dalībvalsts. ASV, Lielbritānija ik pa brīdi kaut ko protestē, Spānija tad kādu brīdi mazliet atturas, bet drīz vien atkal atver savas ostas Krievijas kara flotei.

Pēc Krimas okupācijas tapa skaidra Krievijas stratēģija – viņi pragmatiski aprēķināja, ka sākotnēji notiks spieģšana, kliegšana un cepšanās. Tā ir arī notika. Bet tad Krievijas stratēģi teju atklāti paņirdza – viss, kā krievi saka – „rassosat'sja” (рассосаться), kas nozīmē problēma izšķīdis, uzsūksies, ar laiku izgaisīs. Proti, eiropieši un pasaule ar laiku samierināsies, pieņems situāciju. Protams, ka Krievijai tas vidējā termiņā kaut ko maksās, bet ilgtermiņā tas viņus neuztrauc. Īpaši jau Putina eliti, kura trūkumu nepazīst. Nav šaubu, ka dēļ agresijas pret Ukrainu un citiem pārkāpumiem noteiktās sankcijas pret Krieviju ir to nopietni ekonomiski vājinājušas. Tomēr nav ne mazāko pazīmju, ka Krievijas ekonomika būtu novesta līdz sabrukumam vai izmisumam. Ir zināma sociāla nervozitāte un daži no oligarhiem ir cietuši, bet Krievijas elite kopumā izskatās kļuvusi monolitāka un vairāk mobilizējusies. Protams, ka Krievijai ir zināmas grūtības tikt pie noteiktām tehnoloģijām. Bet jāšaubās, ka pieredzējušo čekistu Putinu un viņa biedrus tas īpaši satrauktu. Krievijas spēcīgie PSRS laikos bija slaveni arī ar ekonomisko spieģošanu un kārtīgam čekistam tehnoloģiju, kuru nevar nopirkt, nav lielu problēmu nozagt.

Tāpat Putina režīms gluži saprātīgi ir aplēsis, ka sankcijas darbojas abos virzienos un agri vai vēlu radīs nopietnas problēmas pašai Eiropas Savienībai. Īpaši situācijā, kad ES ekonomika sākusi zaudēt savu konkurētspēju un agrāko spozmi. Eiropas daļa pasaules kopējā IKP samazinās ar katru gadu. No pasaules bagātākajām megakompānijām vairs tikai divas trīs ir Eiropā. Šajā situācija pla-

šais Krievijas tirgus Eiropas biznesam ir pārāk iekārojams, lai to pazaudētu. Viens no ietekmīgākajiem un lielākajiem Vācijas biznesa laikrakstiem „Handelsblatt” norāda, ka uzņēmēji ir ārkārtīgi neapmierināti ar sankcijām, viņi lēš savus zaudējumus „divciparu miljardu” apmērā.<sup>8</sup> Tas nozīmē, ka Vācijas valdībai kļūs aizvien grūtāk atbalstīt ASV ar sankcijām pret Krieviju. ASV laikraksts *The Washington Post* plašākā materiālā norādīja, ka pieaudzis arī politiskais spiediens. Pavisam nesen Saksijas federālās zemes ministru prezidents Mihaels Krečmers, kancleres Merkeles ietekmīgs partijas biedrs pēc tikšanās ar Putinu pieprasījis atcelt sankcijas. Merkele gan žigli noraidījusi šo ideju un piekritusi to pagarinājumam.<sup>9</sup> Ķīles pasaules ekonomikas institūts (IfW – „Institut für Weltwirtschaft”) lēš, ka sankciju dēļ Eiropa un Ziemeļamerika laika posmā no 2014. līdz 2015. gadam vien ir zaudējusi 114 miljardus ASV dolāru. Tas viss, protams, nav noslēpums Kremlim, un viņi pamatoti cer, ka Rietumi varētu piekāpties. Ekonomiskā un politiskā spriedze Vācijā un citās valstīs viņus iedrošina. Iepriekšminētas Eiropas Padomes (EPPA) balsojums ir brīdinošs vēstījums, ka ES drīzumā varētu piekāpties un atteikties no sankcijām.

Otrs Rietumu pasaules ekspertu solītais Krievijas satricinājums izrādījies pilnīgi nepamatots un iluzors. Daudzi, iespējams, atceras nesen mirušā senatora Džona Makkeina 2014. gadā nievājošo apgalvojumu, ka „Krievija ir benzīntanks, kurš izliekas par valsti”. Viņš norādīja, ka Krievijas stabilitāte ir atkarīga no dabas resursiem. Proti, līdzīgi kā iepriekšējā „Aukstajā karā”, arī šajā – krītot naftas cenām, Krievijas ekonomika varētu sabrukt, līdzīgi, kā tas notika ar PSRS. Un patiesi, 2014. gada otrajā pusē naftas cenas saruka par 70%, sasniedzot zemāko punktu jeb 29 ASV dolārus barelā.<sup>10</sup> Tās turpināja būt zemas vēl pāris gadus. Daudzi progno-

<sup>8</sup> Deutsche Wirtschaft in Russland beklagt Milliardenverluste durch US-Sanktionen

Deutsche Unternehmen spüren die Russland-Sanktionen der USA. Angesichts zweistelliger Milliardenverluste fordern sie mehr Engagement der Kanzlerin.

<<https://tinyurl.com/miliardenverluste>>

<sup>9</sup> *The Washington Post*, „The downing of MH17 rallied the West against Russia. Now, not so much.”

<<https://tinyurl.com/againstrussia>>

<sup>10</sup> Krista Kalnbērziņa, Latvijas Bankas ekonomiste, „Kurp virzās naftas cenas?”

<<https://tinyurl.com/naftascenas>>

zēja, ka Krievijas ekonomika sašķobīsies, jo tā ir ļoti atkarīga no naftas cenas. Tas daudzus rosināja domāt, ka Putins kļūs pielaidīgāks un piekāpsies. Jā, Krievijas uzkrātās rezerves strauji tukšojās, un zināmas problēmas bija redzamas. Tomēr atkal, atšķirībā no PSRS, Krievija šo laiku pārlaida salīdzinoši mierīgi. Zināma spriedze Kremlim bija, bet Putina režīms neapjuka. Viņi steidzīgi sāka diplomātiski un militāri manevrēt Tuvajos Austrumos, aktīvi iesaistoties Sirijas konfliktā. To vai citu iemeslu dēļ naftas cena atkal sāka kāpt un šobrīd tā ir pieaugusi līdz pat 60 un vairāk dolāriem par barelu. Aģentūra „Bloomberg” prognozē, ka pārskatāmā laika posmā tā varētu atkal sasniegt 100 dolārus par barelu.<sup>11</sup> Protams, tās visas atkal ir labas ziņas Krievijai.

Kopumā mēs redzam, ka visās „Aukstā kara 2.0” frontes līnijās Putina režīms izrādījies stabilāks, reizēm veiksmīgāks un izturīgāks nekā bija PSRS. Krievija ir ekonomiski satricināta, bet par kaut kādu sabrukumu nav pamata runāt. Putins ir veiksmīgi izvairījies no uzbrukumiem un, izskatās, mierīgi nogaida, ka Rietumiem apņiks ciest zaudējumus. Tā vietā viņš ar savu ietekmes cilvēku, propagandas palīdzību mērķtiecīgi palielina politisko atbalstu Eiropas politiskajās struktūrās, pērk, šķeļ un apvārdo Rietumu politiķus. Un gūst acīmredzamas sekmes. Protams, nevar noliegt, ka zināmas izmaiņas notikušas arī Rietumu pusē – sabiedrības tādās valstīs, kā Gruzijā, Ukrainā, Polijā, Igaunijā, Lietuvā, Latvijā un citās ir nopietni mobilizējušās, pārskatījušas savas aizsardzības stratēģijas un aktīvi investē bruņotajos spēkos.

Tāpat Rietumvalstis ir investējušas informatīvajos pasākumos, kas nodrošina Putina režīmam alternatīvus ziņu avotus krievu valodā. Lēnām, bet pieaug demokrātiskā opozīcija Putina režīmam. Tiesa, grūti izmērīt, cik tas ir efektīvi. Latvijas piemērs liecina, ka investīcijas sabiedrisko mediju krievu redakcijās izrādījušās neefektīvas. Par spīti milzīgiem Ušakova un „Saskaņas” korupcijas skandāliem, acīmredzamām saitēm ar Kremli, krievvalodīgie Latvijas sabiedrisko mediju informāciju par to visu būtībā ir ignorējuši. To spilgti apliecina krietni pieaugušais atbalsts

<sup>11</sup> TVNET, „Ko pasaules ekonomikai nozīmēs naftas cena 100 dolāri par barelu?”

<<https://tinyurl.com/100parbarelu>>

prokremliskiem politiķiem nesenajās Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Patiesībā efekts ir izrādījies pilnīgi pretējs – krievu valodas telpa, vismaz Latvijā, turpinājusi būt pašpietiekama un līdz ar to bremsējoša šķeļošanai integrācijai. Krievija ir panākusi, ka Latvijā krievu valodai ir piešķirts ekskluzīvs, de facto teju vai otrās valsts valodas statuss. Protams, tas vietējiem krieviņiem nekādi nepalīdz ātrāk un labāk apgūt valsts valodu.

Noslēgumā varētu jautāt – kādi ir Putina režīma mērķi „Aukstajā karā 2.0”? Precīzi to noteikti zina vai varbūt tikai nojauš viņš pats. Šobrīd izskatās, ka Putins mēģina vismaz daļēji atjaunot veco Krievijas impēriju, nokožot gabalu pa gabalam, kur vien tas iespējams. Viņš lieliski saprot, ka frontāla, militāra sadursme ar Rietumiem mūsdienās nav iespējama. Tādēļ viņš pacietīgi cenšas destabilizēt Eiropu un kaimiņvalstis, novājināt, kur vien tas ir iespējams, un tad nogaida krīzes mirkli, kad žigli var nokost kādu gabalu. Krievija ir gatava dēļ šiem ieguvumiem vidējā termiņā paciest ekonomiskus zaudējumus, bet apzinās, ka, agri vai vēlu, Rietumi ekonomisko interešu dēļ „krupi norīs”. Tā tas notika Gruzijā, izskatās, ka tā tas varētu notikt arī ar Ukrainu. Putina režīms improvizē, reizēm rīkojas impulsīvi, bet virziens ir skaidrs – Krievijas impēriskās varenības restaurācija.

Putina režīms arī labi redz, ka klimata pārmaiņu dēļ nākamajās desmitgadēs Eiropa piedzīvos smagus izaicinājumus – karstuma viļņi tikai pieaugs, bēgļu skaits dēļ ūdens un pārtikas trūkuma no Āfrikas būs nevis pāris, bet desmiti un pat simti miljoni. Tikmēr Krievijā plašās, neapdzīvotās Sibīrijas teritorijas, pieaugot globālai gaisa temperatūrai, kļūs aizvien apdzīvojamākas un cilvēkiem draudzīgākas. Šo un citu iemeslu dēļ eiropiešiem teju vai spiestā kārtā būs jāmeklē palīdzība Krievijas virzienā.

Tomēr vislielākās briesmas „Aukstajā karā 2.0” slēpjas kur citur. Putins mērķtiecīgi diskreditē, grauj vērtību politiku un piespiež pārējos atkal nolaisties līdz tā dēvētajam reālpolitikas līmenim. Iespējams, daudzi nezina, ka Putins izstājās no čekas tieši 1991. gada puča dienās. Viņš uzrakstīja iesniegumu un pameta čeku tieši šajās izšķirošajās dienās, lai nostātos demokrātiskās opozīcijas pusē. Šobrīd viņš ir vai nu vilies demo-

krātijā, vai nav to izpratis vai arī vienkārši ar savu čekista prātu nav spējis pieņemt. Acīmredzams ir viens – viņš vērtību politiku – demokrātiju cenšas ar visiem spēkiem diskreditēt un pilnībā pievērsies pragmatiskai, ciniskai tā dēvētajai reālpolitikai, kur visu nosaka tikai intereses, cinisks aprēķins, viltus, nauda un agresija. Un Rietumu pasaule reaģējot, tieši vai netieši, sāk nolaisties uz to pašu līmeni. Arī Eiropā parādījušies politišlodzītē, trimdā aizdzīti demokrātiski ievēlēti politiķi, mākslinieki. Cinisks aprēķins sāk dominēt pār vērtībām, principiem, starptautiskajām tiesībām. Un tās ir vislielākās „Aukstā kara 2.0” lamatas.

Jo brīdī, kad mēs sākam pievērt acis uz uzbrukumiem demokrātijai, mēs atveram durvis uz katastrofu. Tieši tā notika Eiropā pagājušā gadsimta 30. gados. Tas viss sākās pamazām ar vienu piekāpšanos, pēc tam ar nākošo. Iluzoras stabilitātes vārdā lielvalstis pievēra acis uz aizvien lielākiem un lielākiem noziegumiem. Līdz sāka iztirgot tautu un valstu likteņus. Un beigās tas izraisīja katastrofu. Civilizācijas vēsturē lielāko.

Otto Ozols ir literārais pseidonīms rakstniekam, politiķim Mārtiņam Barkovskim.





**Jānis Mintiks. *Augstā līdzenuma klaidoņi*. 2006, jauktā t., tērauds, koks. 3 m × 2 m × 2 m**  
**Attālāk redzama *Akmens kolonna*. 2005, jauktā t., tērauds, Jaunmeksikas akmeņi.**  
**2 m × 0,5 m × 0,5 m**

Skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 39. lpp.

Foto: Kārlis Kanderovskis

## GLEZNOTS SVIESTĀ

Oskars Vizbulis. *Pēcējēzus vecuma sviests*. Mansards, 2019

Ar apgalvojumu, ka īsā stāsta žanrs latviešu oriģinālliteratūrā pēdējo gadu laikā ļoti spārīgi izrāpies no tās aizmirstības bedres, kurā to bija ieslodzījušas pirmās neatkarības desmitgades, nu jau laikam nevienu vairs nepārsteigt. Stāsta žanrā jau vairākus gadus roku ar panākumiem iemēģina gan paaudzēs aprobēti prozaīki, gan debitanti, krājumi gūst atzinību literāro apbalvojumu kategorijās, pamazām uzplaukst mēģinājumi arī konkrētu žanru stāstu tapināšanā – vārdu sakot, viss notiek.

Pie šīgada īsprozas debitantiem tagad jāpiešķaita arī Oskars Vizbulis, kura daiļradē gan saskaņā ar publiski pieejamo informāciju iestājusies savdabīgi kurioza situācija – klajā nākusī stāstu grāmata *Pēcējēzus vecuma sviests* hronoloģiski esot autora otrs darbs, taču, kamēr pirmais – romāns – apgādā vēl tiekot rediģēts un pieslīpēts, pirmie dienasgaismu ieraudzījuši tieši stāsti.

Kā jau daždien, ar krājuma nosaukumu autors zināmā mērā piesaka toņkārtu, kurā šie teksti lasāmi. Tiesa, tas nenozīmē, ka Vizbuļa stāsti būtu „sviests” lielākā mērā nekā Viļa Lāciša krājumā *Sekss un vardarbība* lasāmie teksti attiektos tikai uz šīm divām parādībām, vai TR Notāra krājumam *Belašs* būtu kāds sakars ar ātro uzskodu biznesu. Taču ne jau velti pieminu tieši šos divus autorus, kuru stila tradīciju Oskars Vizbulis, šķiet, savos stāstos apņēmis turpināt, par tekstu varoņiem izvēloties pavisam nevaronīgus „pēcējēzus vecuma” (saskaņā ar neapstiprinātu legendu tāpat vecumā pēc 33) viriešu kārtas personāžus, kuru dzīves epizodes – kam viena, kam – kā pieci krājumā ietvertie stāsti ar apakšvirsrakstu „No cikla ‘Friča Maluma dzīves brīži’” – vairākas, šie teksti tāpat tiecas portretēt un portretēt tieši ar grāmatas nosaukumā rodamo vērtējošo apzīmējumu.

Starp citu, ja kādu interesē, pēdējos gados populārais skaidrojums vārdam „sviests” (tam, kas nav pārtikas produkts) nu atrodams arī tiešsaistes latviešu valodas vārdnīcā *tezaurs.lv*, kur vārda otrā nozīme dota šādi:

„Sviests (žarg.) – Kas neveiksmīgs, nekvalitatīvs, nesakārtots. Saiet sviestā — (a) sabojāties; (b) neizdoties; (c) sajukt prātā”. Vizbuļa tēloto personāžu dzīves tāpat būtu vai nu neizdevušās, vai nesakārtotas, paši personāži – ja ne gluži sajukuši, tad uz jukšanas robežas? Jā un nē. Vispirms jau jāteic, ka (un te pamatota ir paralēle ar Lāciša un Notāra tekstiem) autors savus „kadrus” nudien izvēlas, kā šķiet, pēc principa – maksimāli neievērojams, dzīvē nerealizējies, nevaronīgs „varonis”. No otras puses, rakstnieka tendence visumā reālistiskajā stāstījumā iepludināt savdabīgas sapņu, viziju un pat uz maģiskā reālisma robežas balansējošu norišu epizodes šo drūmā sadzīvīskuma auru padara patīkami neviennozīmīgu un pat intriģējošu, liekot atkārtoti apjaust banālo patiesību, ka aiz katra līdzcilvēka necilās ārienes var slēpties kas neparasts, dīvains, reizumis pat dziļi traģisks. Autora lieliskās novērošanas spējas stāstus teju līdz plīšanai piesātinājušas ar faktiem, vietumis pat visai šokējošām detaļām un trāpīgi sulīgiem izteikumiem, kas lasītājam ļauj gandrīz pilnībā – līdz jau pieminēto ārpusrealitātes norišu robežai – iejusties aprakstītajā un noticēt, ka, jā, Fricis pie galda saka garu un nesakarīgu tostu, Hungārs ar motorzāģi noņņāpj mazo pirkstiņu un krenķējas par šo faktu vairāk nekā par savulaik izdarīto slepkavību, bet vārdā nenosauktais pirmā stāsta vēstītājs stiepj mājās grozāmo klaviersoliņu, ar kura palīdzību cer uz gultas palikušajai mīlotajai atklāt jaunu pasauli. Te gan jāpiemin, ka šī triumfālā ticamība ilgst tieši vienpadsmit stāstus no divpadsmit – jo tekstā „Devītais Vilnis”, kurā vienīgajā no visiem autors mēģinājis runāt no sievietes perspektīvas, tas diemžēl nav izdevies: vēstītāja balss tik un tā pieder vīrietim, bet dabiski plūstošajai maskulinajai domu gaitai un teksta stilistikai ar varu uztipt mēģinātais femīnais slānis atgādina to pašu vienā no stāstiem zārkam pārklāto liķautu – kad no tā apakšas, nesējam neveikli sakustinot mūžamāju, nelaiķei sprūk laukā pēdējā dzīves laikā ievilkta elpa, pa visiem gaisiem aiziet ne tikai pārbiedētais fiktīvais nesējs, bet arī „Devītajam Vilnim” knapi pārsteiptā sievietes perspektīva, kuru veido, kā šķiet, no glancētiem dāmu žurnāliem uzlasītas klišejas, kas specifiski disonē ar vīrišķīgo izteiksmes veidu, nevis reāla pazišanās ar pretējā dzimuma domāšanu.



Var teikt, ka Vizbuļa, tāpat kā Ērika Ādamsona varoņiem, piemīt „smalkās kaites” – tieša, tās nav trīsdesmito gadu dendiju estētiski piegludinātās likstas, bet gan mūsdienīga, ne sevišķi izsmalcināta „mužika” prāta virāžas, kuras personāžam liek te katru vakaru nostāties uz mēnesgaismas iezīmēta četrstūra grīdas vidū, jo, nenospiežot šo „miega pedāli”, viņš nevarēs aizmigt, te, pamanot divus vīrus ratiņkrēslos, kuri zaudējuši attiecīgi kreiso un labo kāju, sākt savā prātā no šiem cilvēkiem būvēt vienu fiziski pilnvērtīgu eksemplāru, tieša, aizdomājoties, ko šādā situācijā iesākt ar liekajām rokām un galvām... Vārdu sakot, rakstnieks meistarīgi atspoguļo katram lasītājam labi pazīstamas, kaut gan parasti neverbalizētas spocīgas iztēles gleznas, turklāt apvijot tās ar lērumu gan īpatni poētisku, gan (pa lielākajai daļai) grotesku detaļu, kuru reālistiskais zīmējums tomēr rada košu un pārliecinošu kopainu. Kā vēsta intervijas, autora ilggadējais darbs žurnālistikas lauciņā ļāvis laivas tiesu šo vērojumu patiesi smelties no dzīves, pārējo papildinot ar iztēli.

Taču tieši detaļu sakarā jāmin kāda krājuma problēma. Proti, autors teju katrā stāstā centīgi pin un tamborē citu pie cita daudzos trā-

pīgi tvertos īstenības uzplaiksnījumus, taču no tiem īsti neveidojas kompakts grīdceliņš, ko varētu nosaukt par prozas kodolu. Sīkāk un plašākas vārdiskās ilustrācijas katra ir savā vietā, taču kā vietām sajaukti bilžu miklas gabaliņi tie reti kurā stāstā savijas vienotā attēlā. Personāži katrā tekstā izdzīvo kādu epizodi, kurai bieži nav ne īsta iesākuma, ne kulminācijas, ne beigu – it kā rakstnieks būtu iespīdinājis jaudīgu luksturīti krāmu un putekļu pilnā pašobelē; pēc brīža gaisma apdzies un lasītājs paliek ar acs tīklenē iespiedušos māksliniecisku nekārtību, talantīgi uzgleznotu „klusu dabu ar visu iespējamo”, ar kuru īsti nevar saprast, kas darāms tālāk. Iespējams, detaļu spilgtums vairākos stāstos gluži vienkārši „noēd” galveno personāžu kopā ar visu vēstījuma pamatdomu, bet tikpat iespējams arī, ka rakstniekam prātā nemaz nav bijis šādu pamatdomu paust – vien radīt sava veida cilvēktēlojumus, kurus sižetiskā atslābuma dēļ īsti nevarētu nodēvēt par novelēm, taču žanra terminoloģijas ietilpības dēļ, protams, visnotaļ iespējams nosaukt par stāstiem. Tāpēc lai nu paliekam pie šī apzīmējuma – Oskara Vizbuļa debijas stāstu krājums nav nekāds nosaukumā minētais idiomātiskais piena produkts, bet gan potenciāli talantīga vārdgleznotāja veikums, un pat tad, ja rezultāts brīžiem atgādina raibraibu otu slaukāmo paleti – kāda vaina, mēs taču jūsmojam arī par abstrakto mākslu.

## Bārbala Simsone

Bārbala Simsone (1978) ir filoloģijas doktore, literatūrzinātniece, kritiķe. Viņas specialitāte ir fantāzijas, fantastikas un šausmu literatūra. Ikdienā strādā grāmatu izdošanā. Regulāri publicē jaunāko grāmatu recenzijas Latvijas kultūras presē. [[satori.lv](mailto:satori.lv)]



# NEPĀREJOŠO SĀPJU VIEGLUMS

Inese Dreimane. *Vēstule ar pielikumu*.  
Rīga: Zvaigzne ABC, 2019

... es stāvēšu brīnīdamās cik sāpes pieminēt  
viegli

Bārbala Simsone

Sagadišanās vai labvēlīgs zvaigžņu stāvoklis? Drīzāk abi, jo dzidotajam šā gada 14. jūnija liepziedu rītam labpatikās mani aizvedināt uz gleznotājas Daces Lielās skaisto dabas mistēriju galerijā Daugava, pulksten 13.00 sirds nepieciešamība aicināja būt pie Brīvības pieminekļa (komunistiskā genocīda upuru piemiņas brīdis), vakarā Roberta Rubīna un Ineses Zanderes „sīkstas mīlestības pret savu tautu un zemi” sarūpētais *Zemgales gredzens* Dailes teātrī un pēc tam LTV1 *Melānijas hronika*, bet nakts dziesnas un rītausmas mijā pabeidzu lasīt vēsturnieces un Latvijas okupācijas muzeja pētnieces Ineses Dreimanes (1972) debijas romānu *Vēstule ar pielikumu*.

Nu es te taustos apkārt pēc vārdiem, kas spētu izteikt to, cik cieši šīs piesātinātās dienas iespaidu spilgtā vizualitāte un emocionalitāte, sēru lentei plīvojot pie Latvijas karogiem un ozollapu vainagam nežēlīgi atgādinot par 1941. un 1949. gadā nelikumīgi un varmācīgi aizvesto Latvijas iedzīvotāju skaitu, manā izjūtu pasaulē sakausējās ar I. Dreimanes darba visnotaļ spēcīgo vēsti ārpusai.

Romāna sižets ir veidots gan kā stāstījuma personas iekšējais monologs, gan kā viņas tiešā vai imaginārā saruna ar saviem laikabiedriem. Vēstītājas vārds ir viņas „mātes Magdalēnas mazā kaprīze, jo viņa ir vienīgais bērns, kas izdzīvoja” (11. lpp.). Lai neizgaisinātu šā vārda noslēpumainību, skaidrības labad stāstnieci saukšu par VIŅU, kas sižetā parādās vispirms kā pirmās brīvvalsts studente, tad kā muzeja līdzstrādniece, bet otrās krievu okupācijas laikā, kad pārdrošos un pašai izdzīvos sava čekas aizvestā līgavaiņa meklējumos bija „izdeldētas varas gaiterņu grīdas, izbristas kapu smiltis un izgaudots gan gods, gan prāts un sirdsapziņa” (8. lpp.),

– kā darbiniece čekas pārraudzītajā milicijā. Līgavaini saukšu par VIŅU. 20.-30. gadu Latvijā VIŅŠ, šķiet esam gara aristokrātu ģimēnē audzis un pilnveidojies jauns vīrietis, kas „prata valodas un strādāja ārlietu resorā par tulku” (17. lpp.). Šo „pagaro, izskatīgo” cilvēku VIŅA sastapa Angļu klubā deju vakarā. „Viņš pastiepa roku, es savējo pretī, nezinu, kas tad īsti notika. Tumši zilās acis. Patīkams, stingrs satvēriens. Silta plauksta. It kā nekas sevišķs, bet bija tāda sajūta, ka pasaulē viss nostājies savās vietās un tieši tā arī jābūt. Divas rokas viena otrā. Bez jautājumiem vai šaubām” (17. lpp.). Abu liktenis – kārtējais mūsu tautas simboliski vispārinātais *via dolorosa*.

Tūlīt pat jājautā, ar ko gan jau ekspozīcijā rakstniece panākusi to satraucošo kontrasta sajūtu starp Latvijas brīvvalsts laika atmosfēru un tās iznīcināšanas varbūtību, kas, šķiet, zaļoksņējai laimei jau no sākta gala karājas pāri kā Dāmokla zobens? – Tā ir rakstnieces leksikas maģiskā burvība; darbības tagadnes laikam mainoties un krustojoties ar pagātnes retrospektīvu apceri un sajaucoties ar nākotnes vīzijām, lasītājs gluži nemanot tiek sagatavots apokaliptisku priekšnojautu mentālai uztverei. „Es” stāstnieces atturīgi



aprautais, pat šķietami lietišķais stils, it kā ārpusnieka vērotāja pozīcija – personīgo pārdzīvojumu intimitātes absolūta tabulizācija, sensāciju raisošu epizožu un lētu efektu nepieļaujamība – sasniedz dziļas un nopietnas mīlestības – „bez nosacījumiem, pieprasīšanas vai ego demonstrācijām” (20. lpp.) – ticamības pievilcību un skaistumu. Tās pamats – dvēseļu gara radniecība: „Pasaule izrādījās vienkārša un tīra, ja mēs tajā varējām būt kopā. Viens otram” (20. lpp.).

Liktenis VIŅAI un VIŅAM diemžēl bija atvēlējis vien gadu un piecus mēnešus. Krievu armijai okupējot Latviju, VIŅŠ bija zaudējis darbu, jo visi, kam bija Latvijas pase, sūtniecībās tika atlaisti. Kā spoki apkārt klīda baissas runas par VIŅA bijušo darbabiedru izvešanām. – Norisēja taču Latvijas brīvvalsts iznīcināšana! Tad pienāca 1940. gada 20. augusta nakts, kad ar mājas sētnieka Zaula kangarisko centību arī šā pāra dzīvoklī iebrauka okupācijas rupjās, brutālās varas patvaļnieki un ciniski un varmācīgi sabradāja viņu vēl nemaz īsti nedzīvoto dzīvi. Pēc tam Zauls tur bez sirdsapziņas pārmetumiem nekautrēsies „vandīties pa skapjiem, grābt un zagt! Iztirgot un atdāvināt...” (96. lpp.). Līdz abu kāzām nebija vairs atlicis daudz laika... Pēc kara gados VIŅA no „tumšzilo acu” lēģera biedra Arvīda uzzinās, ka ieganssts šai kliezdzošajai netaisnībai bijusi prātam neapstverama negēlība – VIŅA kādreizējais dienesta biedrs Harijs Markovičs nebija izrādījis gatavību nokārtot savu naudas parādu! Un šā štukāča meliem noticeja un nobendēja cilvēku, kas visai pasaulei „būtu varējis izdarīt tik daudz laba, vērtīga, paliekoša!” (212. lpp.)

Kad gaisa uzlidojumi apdraudēja Varšavu, kur uz dzīvi bija pārcēlušies tante, karš nu tieši skāra arī VIŅU un VIŅAS ģimeni. „Tad sekoja nākamais neprāta recidīvs – šoreiz te pat Latvijā. Tas izrādījās masveida... Jā, es runāju par vāciešu prombraukšanu” (20. lpp.). „Tumšzilo acu” vecāmāte no tēva puses bija Kuldiģas vāciete; tēvs „pēkšņi sajuties kā folksdoičs, un visai ģimenei nu jākrāmē koferi” (20.-21. lpp.). VIŅŠ bija kategoriski atteicies doties prom, jo „sevi uzskatīja par latvieti”, nevēlējās dzīvot bez VIŅAS; bija arī citi svarīgi iemesli: „Es dienesta laikā zvēru uzticību Latvijai, viņš teica, un, ja būs nepieciešams par to cīnīties, to arī darišu. Viņš negribēja atkāpties no savas pārliecības un

lauzt zvērestu, negribēja arī karot par reihu un fireru, jo neloloja ilūzijas par drīzām kara beigām. Kļūstot par Vācijas pilsoni, nāktos pakļauties arī visiem likumiem, to skaitā karaklausībai. Viņš neticēja arī apsolījumiem, ka repatriētos armijā neiesauks” (26. lpp.).

Romāna tekstā viscaur sajūtamas arī I. Dreimanis, vēstures pētnieces, priekšrocības. – Tas vispirms ir autore talants iedvest lasītājā pārliecību par vēsturisko faktu precizitāti, kas savukārt motivē arī personāža likteņgaitu cēlonisko virzību. Tādējādi lasītājam ir dota iespēja ar seismogrāfisku precizitāti nojaust traģisko notikumu nenovēršamību. „Tumšzilo acu” fatālo lēmumu palikt Latvijā VIŅA neuztvēra kā komplimentu, bet gan kā „smagu atbildību”. VIŅA nevēlējās, ka viņas dēļ varētu izcelties ģimenes naidis un ka šī izšķiršanās pēcāk varētu vērsties pārmetumos pret viņu pašu.

*Vēstules...* sižeta centrālā ass un vienlaikus arī tā kulminācija ir notikumi un personas, kas saistīti ar VIŅAS izmisīgi riskantajiem meklējumiem sadzīt mīlotā cilvēka pēdas. Šī darbības joma mudžēt mudž gan no pašmāju bezmugurkaulniekiem, kas laiku griežos izveicīgi pārtaisījušies par kolaboracionistiem un nodevīgiem ar izrūnītu sirdsapziņu, gan rūdītiem čekas maitām. Okupācijas laika ideoloģiskajā pūznī pavid tādi kolorīti konformisti, kā, piemēram, „kustīgais, pļāpīgais, dikti draudzīgais” ložņa Vilis Smilga vai Nabas Milda (īstajā vārdā Milda Silazieds no Nabes pagasta), kas studentes statusā vilka savu eksistenci „ar knapiem trijniekiem un mūžīgiem pēceksāmeniem”, un tas „pateicoties regulārai priekšā teikšanai un profesoru žēlastībai” (14. lpp.). Tomēr par visu vairāk „riebās latviešu – no ministriem līdz kurinātājiem – pārkrāsošanās un lišana uz vēdera komunistu priekšā. (..) Apmelošanas, nodevības, izsekošanas nekur nepazuda – tas viss turpinājās un tikai vērtās plašumā” (161. lpp.). Šaušalīga un balsa savā izsmalcinātajā zemiskumā ir „Dieva valdītās” padomijas mesijas – čekista Afanasjeva – upura novārdzināšanai pielietotā „kaķa spēle ar peli”. Kad stūra mājas pagrabā gandrīz līdz nāvei sasistais mīlotais cilvēks neparko negribējis atzīties neeksistējošu noziegumu veikšanā, Afanasjevs izkalkulējis velnišķu plānu, lai gūtu gandarijumu par spītnieces „neatlaidību, iesniegumiem, lūgumrakstiem”

(210. lpp.). „Piedraudēja, ka turpmākas spītēšanās gadījumā noorganizēs satikšanos: VIŅU arestēs un daudzīs tieši tāpat. Un ne tikai to”, jo, redz, „konvoja zaldātiem pārāk bieži meitās aiziet nesanāk”, tad jau varēšot papriecāties „viņa acu priekšā” (210. lpp.). „Tad viņš piekritis atzīties, lai to nepieļautu. Parakstījis visu.” Savu vienvienīgo glābdams, „apmeloja sevi... Cilvēku salauza, izmantojot viņa mīlestību” (210. lpp.). Lēģerī VIŅŠ „nomicina no bada un asins saindēšanās... Apsaldējuma brūces čūloja, nedzija, tajās iekļuva infekcija” (212. lpp.). VIŅAI tika „mūža ieslodzījums bez tiesībām uz apžēlošanu” (214. lpp.), „absolūts tukšums sirdī, vienaldzība pret pasauli, cilvēkiem, notiekošo. – Ja esi bijis saulē, redzējis to, jutis siltumu un gaismu, tad ar atspulgu peļķē vairs nepietiek” (215. lpp.). Un tomēr. Mūžu mūžos VIŅAI sirdī paliks „mazā, apbružātā rūtiņu papīra lapiņa” ar tik dārgajiem vārdiem: „Mana mīlā, vienīgā. Es nezinu, vai mums būs lemts vēl satikties. Liktenis nav bijis pārāk labvēlīgs. Varbūt Dievs palīdzēs... Piedod man un neskumsti. Es Tevi vienmēr mīlēšu, arī tad, ja nekad vairs neredzēšu” (207. lpp.).

Dievs palīdzēja izglābt ticību VIŅU mīlestībai! Pāri laiku lokiem, pāri gadu gredzeniem Ineses Dreimanes *Vēstule...* sasaucas arī ar 1919. gadā kritušā latviešu strēlnieka sacīto savai meitenei *Zemgales gredzenā*. Šie vārdi ir nākuši cauri mūžībai, tāpēc „klusī, nedaudz aizsmakuši un ļoti ļoti noguruši” (207. lpp.). Tikai ar savu roku tos pierakstījis kāds cits –, kam laimējās atgriezties. Viņa vārds ir Knuts Skujenieks: ... „Es tev atdošu sevi visu / un neprasišu nenieka / man nevajag / dzīvošu tālāk / no tavām skumjām un prieka”.

Noteikti jāatzīmē vēl tas, ka *Vēstulē ar pielikumu*, kā reti kur citur šādas tematikas darbos, konsekventi pārstāvēta autora/vēstītāja pozīcija. „Es” vēstītāja to skaidri un nepāprotami definē šādi: „Mani ienaidnieki bija sarkanie. (...) Komunisti, čekisti un visi viņu pakalpiņi. Nevis ebreji vai krievi, vai sazin kas vēl. Elvīne [ebreji] bija viena no manām labākajām studiju laika draudzenēm. Juris [paties draugs, 'ar kura palīdzību vajadzības gadījumā varēja rēķināties'. – (19. lpp.) bija pa pusei ukraiņis. (...) Ja sakritības dēļ kāds izrādījās čekists un maita, tad – pats vainīgs. Es nevienu neienīdu tikai pases ieraksta dēļ. Tāpēc, lūdzu, aiztaupi man polīt-



Foto: Aivars Liepiņš, DIENA

### Inese Dreimane

roku blēņas par latviešu fašistiem” (94. lpp.). Bet okupācijas varas ievazātā, uzspiestā un kultivētā – latviešu tautai naidīgā – ideoloģija ir absolūti nepieņemama un nediskutējama: „Komunisti bija iecerējuši mainīt mūsu prātus līdz tādām līmenim, ka ikviens būtu gatavs nodot savu māti vai bērnus, ja tie vēl izrādītu kādas domājoša cilvēka pazīmes” (118.-119. lpp.). Šāds skatījums apspriežamā konteksta ietvaros pelna visaugstāko atzinību un visdziļāko cieņu.

*Vēstule ar pielikumu* ir godprātīgi un dvēseliski uzrakstīta rokasgrāmata ikviena latvieša ikdienai. Ja dabisku un neviltotu patriotismu un dzimtenes mīlestību viņš sevi izjūt kā iedzimtu, jeb, autores vārdiem runājot, ja tie viņam „ir sirdī iekšā” (11. lpp.). Tā būs viena no bagātinoša lasāmviela ikvienam citam cilvēkam, kas Latviju par savu mājvietu izvēlējies ar sapratni un cieņu. Tāds arī savas paša tautas dārgumus tad ieraudzīs aizvien citādām acīm.

### Gundega Zēhauza

Dr. philol. Gundega Zēhauza (Seehaus) publicējusi virkni rakstu par latviešu literatūru Rostokas U. publikācijās, *Latvijas ZA Vēstis*, *Karogā*, *Kultūras Forumā*, humanitāro zinātņu žurnālā *Letonica* (37/2018), *Kentaurs XXI* (51/2010), *JG172*(1989), *JG278*(2014), *JG285*(2016). Ir sastādījusi un priekšvārda autore bilingvālajai latviešu dzejas izlasei *Rīga ūdenī / Riga im Wasser*, Rīga: Tapals, 2004.

# „ŠKIEDROJIES, STUMBROJIES”

Māris Salējs. *Tuvošanās. Zvaigzne ABC*, 2018, 66. lpp.

Māra Salēja dzeja ir viens no retajiem, bet interesantākajiem vairs ne gluži jaunā gadsimta vārda mākslas sasniegumiem. Tā pierāda, ka iepriekšējā latviešu dzejas pieredze ir pārāk bagātīga, lai pašpasludināta laikmetīguma vārdā to augstprātīgi noraidītu.

20. gadsimta otrās puses dzejas nepārejošos sniegumus pārliciecinot pārstāv metaforiska un/vai metonīmiska tēlainība paralēli klasiskam, emocionāli dzidram lirismam, tādēļ diemžēl zemstrāvā vienojot meditātīvo un intīmi lirisko tematiku. Makrokontrastā šādi realizējās modernisms latviešu dzejā. Postmodernisma nelielais piensums visai pieticīgi visa pārmaiņas – esamība bez robežām vārda mākslā retajam izrādījās pa spēkam, toties kā palu laikā uzskaloja virspusē desmitiem pašpietiekamu dažādu žanru tekstradītāju. Māris Salējs pretrunu putekļu vētrās izvēlas talanta savrupību.

Jau pirmajos Māra Salēja dzejas krājumos *Māmiņ, es redzēju dziesmu* (1999) un *Mana*

Māris Salējs

Foto: Kaspars Mauriņš



*politika* (2001) skaidri nojaušams, ka dzejas tēla „pasaule nav sākusies vakar”. Taču remniscenses Aleksandra Čaka, Māra Čaklā, Līnarda Laicena un pat Kārļa Štrāla dzejā applicina tik vien kā instrumenta kopību, nevis spēles veida, stila vai melodijas atveidi – pat jauneklīga temperamenta bangojumos dzejas tēls ir tikai un vienīgi pats, pielīdzināms savas pasaules šķautnēs. Bezpersoniskuma vilinājumu biežnā dzejas tēlam tas ir ieguvums. Patības kopšanā un estētisko noteiksmju izvēlē Mārim Salējam svarīga 20. gadsimta sākuma simbolistu pieredze, kas, dabiski attīstoties jaunromantismā, pilnskanīgi realizējas grāmatās *Nedaudz vairāk* (2013) un *Kā pirms pērkona* (2016). Jaunā grāmatā liecina, ka divpadsmit starpgadi, kas šķir otro un trešo krājumu, bijuši auglīgu meklējumu un atradumu gadi – būtiski dzejnieka un viņa dzejas tēla satvaru apjaušanai.

Simbolisms ir īsti iederīga atslēga, ieejot Māra Salēja dzejas pasaulē. No šī apcirkņa suverēnas personības arhetipiskie pirmsākumi, to intuitīva apjēgsme. Klātpievienojot šaubas par ideāla sasniedzamību un nenoskārstas ilgas no jaunromantisma mantojuma un nedaudz futūrisma nākotnības iegūstam apmēram 10 % no piedāvātā kokteiļa pamatsastāva. Talanta un darba samērs un daudzums paliek neizzināms, bet tādēļ jo vērtīgāks poētiskās dvēseles pašizpaušmei. Dzejas tēla individualizējumā būtiska vientulības prasme, savdabīga vienatne ar sevi, kurā visauglīgāk raisās harmonijas meklējumi. Tā ir emocionāla izzināšana, gribas brīvība, kas disonē reālo apstākļu dotumiem. Rezultāts ir pieredze, kura nav nododama citiem, simpātiska savā nenobeigtībā. Zīmīgi, ka dzejas tēlam tuvākais sabiedrotais ir daba – tehnoloģiju gadsimta gan mistikas, gan emocionalitātes avots. No šejienes ticība jūtu ilgtspējai un īpaši vērtīgā ilgu smelze – gauži rets putns latviešu dzejas dārzos, kas robustuma krājumos atgādina, ka ir arī cita pasaule – mīlestības pasaule, kuru bezjēdzīgi devalvēt.

Mūsai e-pastošanas un īsziņošanas pārņemtibā ne bez pārsteiguma jākonstatē, ka Māra Salēja dzeja var pastāvēt ne tikai elektroniskā formātā, bet ir arī skandējama. To nodrošina gan ierastie, gan starppantu atskaņojumi, gan jamba un daktila pantmēru pēdu variācijas vārsmas ritmiski intonatīvajā

veidojumā. Skaniskuma veiksmē ir arī aliterācija „viegli viegli virināt un prasīt”. Šajā poētiskajā līmenī tad arī rodas snieguma fenomēns, kas rada nebijušo. To pauž arī poētismi „astes indes dzelis” vai „plaisains koks”, metaforas „dadžu raibenis”, „pienu dvesoša neesība” vai „driksna visuma ziedā”. Līdzās tām – noteikta tuvošanās stingrajām strofiskajām formām – sonetam un trioletam, ar kurām jaunlaiku dzejnieki lasītājus vis nelutina. Kopumā šie „amata sikumi” apliecina atzīstamu dzejas kultūras līmeni – krietni virs populārā vidusmēra.

Krājuma virsraksts gan varēja būt rūpīgāk izvēlēts – *Tuvošanās* ir saturiska variācija par abu iepriekšējo grāmatu nosaukumiem. taču pastarpinātā variativitāte nav maģistrāli nozīmīga. Dzejnieka talanta izvērsumā svarīgi visi posmi, dažkārt arī tie, kas pašam liekas rakstāmgalda atvilknes cienīgi. Sakārtotāja un redaktore Zane Daugule darbu veikusi ar pietāti pret radošu personību, tādēļ ne gluži motivēts ir dzejoļa „saule met jau rudenīgas cilpas” atkārtots publicējums krājuma sākuma un beigu daļā. Savukārt grāmatas mākslinieci pārmērīgi ietekmējis Ilmāra Blumberga veidotais Gunta Bereļa *Latviešu literatūras vēstures* noformējums.

Māra Salēja dzejas poētika ir dinamiska, tā saglabā un attīsta dzejas apvārsnīgumu. Sasniegtais aktualizējis krievu dzejnieka Valērija Brjusova atzinumu: „Doma – mūžīgais Ahasvērs, tā nedrīkst apstāties, tās ceļiem nevar būt mērķa, jo mērķis – pats ceļš.”

## Andrejs Grāpis

Literatūrvēsturnieks Andrejs Grāpis ir monogrāfijas *Augusts Dombrovskis. Mūžs un veikums* (2006) autors. Sakārtojis un sarakstījis pēcvārdus atmiņu krājumam par Voldemāru Kalpiņu *Stāja* (2011), Elzas Ķezberes dzejas izlasei *Gliemežvāks dzied* (2011), Jāņa Medeņa dzejas kopojumam *Dieva dārzis* (2014), izlasēm *Pērs un Solveiga* (1996) un *Bezrūpju kauss* (2010), fotoalbumam *Jānis Greste* (2017). Izglītības vajadzībām sarakstījis grāmatas *Pieci soļi. Literatūrteorija pamatskolām* (1996) un *Literatūrteorija vidusskolām* (2001). 2008. gadā sarakstījis priekšvārdu latviešu 20. gs. dzejas antoloģijai, kas izdota Bulgārijā. Publicējas Latvijas presē.

## RAKSTNIEKS PAR RAKSTNIEKIEM, RAKSTNIEKU SAVIENĪBU UN CITIEM „JOKIEM”

Valdis Rūmnieks. *No Raiņa līdz Čakam. Atmiņas, piedzīvojumi un pārdzīvojumi 1980-2018*, Zvaigzne ABC, 2019., 232 lpp.

Rakstnieka un dramaturga Valda Rūmnieka jaunākās grāmatas nosaukums, kurā minēti divu latviešu literatūras klasiķu vārdi, potenciālo lasītāju varētu nedaudz pat mulsināt, taču, kā atklājas, grāmatu izlasot, tam nav ne mazākā pamata. Darbs nekādā ziņā nav literatūrzinātniskas ievirzes sacerējums par Raini un Čaku, viņu dzīvesgājumu vai daiļradi, kaut arī abiem talantiem vēstījumā ierādīta svarīga loma. Patiesā grāmatas būtība precīzi raksturota tās apakšvirsrakstā: autors dalījies atmiņās, piedzīvojumos un pārdzīvojumos, par atskaites punktu izvēlēdamies turpat 40 gadu garu laiku periodu. Ir tikai loģiski, ka cilvēkam, kurš nozīmīgu savas dzīves daļu veltījis literatūrai – ne tikai rakstniecībai, bet arī zinātniskai izpētei, rakstot paša atmiņu stāstus, distancēties no sava sirds darba nav iespējams. Vēl, piesakot šo grāmatu, piebilstams, ka tā tematiski turpina iepriekšējā V. Rūmnieka darba *Starp Mežaparku un Murjāņiem* vēstījumu, taču, ja minētais izdevums nav lasīts, tas ne nieka ne traucēs izbaudīt rakstnieka jaunāko darbu *No Raiņa līdz Čakam*.

Pamatots būtu jautājums – par ko īsti ir vēstīts jaunākajā V. Rūmnieka grāmatā? Atbilžu varētu būt vairākas, jo autora skarto tematu loks ir plašs. Viņš atspoguļojis gan ilggadējo, rezultatīvo sadarbību ar režisoru, dramaturgu un rakstnieku Andreju Miglu, kā rezultātā tapušas lugas un romāni, kas guvuši lasītāju atzinību un augstus apbalvojumus, gan ļāvis ieskatīties savās darba gaitās dažādu prestižu Latvijas kultūras iestāžu vadībā, gan arī piedāvājis pa kādam dzīves izspēlētām jokam, neparastam atgadījumam. Lai sniegtu vēl plašāku ieskatu kādā no aplūkojamiem tematiem, autors vairākkārt citējis paša

radītos literāros darbus (daudz ir fragmentu no bērnu literatūras darbiem), kā arī šad un tad atklājis pa kādam mazāk zināmam faktam attiecībā uz A. Čaka daiļradi. Izdevuma ievadvārdos V. Rūmnieks mazliet nenopietni, taču precīzi to raksturojis šādiem vārdiem: „Galū galā – lai drūmi noskaņoti vēsturnieki, neapmierinātas jaunkundzes un kompleksu mākti vecpuiši meklē pasaules jaunuma sakni un izgaršo to, man tīk puķes, kuras dzīvi dara interesantu, skaistu un, protams, jautru” (5. lpp.).

Daudz lappušu veltīts Latvijas Rakstnieku savienībai (LRS) un tās pārstāvjiem. Pieļaujams, ka ikvienam, kurš ar minēto institūciju ir saistīts, būs īsta *medus maize* uzzināt tik daudz faktu, notikumu, arī piedzīvojumu un pārdzīvojumu, kas ar to saistīti. Tie ir gan jautri, humora pilni, kas tikai likumsakarīgi, jo radoši ļaudis citādi izpausties neprot, gan skumji, arī nostalgiju raisoši (atvadas no telpām Barona ielā 12; Dubultu nama jeb augstceltnes pārdošana). Kolorīti un precīzi raksturoti vairāki no LRS pārstāvjiem, pārsvarā valdes locekļiem, piemēram: „Jānis ir patiesā LRS dvēsele” (220. lpp.). Runa ir par dramaturgu Jāni Jurkānu, ar kuru, šķiet, saņācis kontaktēties ikvienam, kurš vēris organizācijas durvis. Attiecībā uz dramaturgu

autora uzskatam var pievienoties par visiem simts procentiem, jo nāktos krietni nopūlēties, ja vajadzētu nosaukt otru tik cilvēcisku, atvērtu un izpalīdzīgu cilvēku, kāds ir J. Jurkāns. Tieši tādēļ cienījamais dramaturgs arī kļuvis par biedrības dvēseli un LRS biedru godātu kolēģi. Taču ne visiem LRS pārstāvjiem grāmatā veltīti tik atzinīgi vārdi, dažs saņēmis arī pa kritiskai piezīmei. Iespējams – pelnīti, bet to var spriest vien tas, kurš konkrēto individu ir pazinis vai pazīst personīgi. V. Rūmnieks atklāj: „[...] nekad neesmu nožēlojis atrašanos rakstnieku vidū, to izjūtu par savu, ar visām kaislībām, ciešanām un pārpratumiem” (55. lpp.). Pieļaujams, ka gandrīz ikviens, kurš saistīts ar Latvijas Rakstnieku savienību, tai skaitā šo rindu autore, par spīti visām ar viņas uzņemšanu saistītajām peripetijām, liekot roku uz sirds, vārds vārdā varētu apgalvot tieši to pašu.

Taisnības labad jāprecizē, ka attiecībā uz Rakstnieku savienību autoram ne tikai nebēdnīgi joki un patīkamas atmiņas vien prātā. Darba lappusēs uzmanība veltīta arī kādam mūsdienās ļoti aktuālam, pat *sasāpējušam* jautājumam. Problēma ir nopietna; to piesakot, rodas nepieciešamība plašāk, nekā parasti recenzijās pieņemts, citēt grāmatas tekstu: „Mēs dzīvojam demokrātijas laikmetā. Katrs var izvilkt telefonu, nofotografēt un „publicēt” – respektīvi, ielikt sociālajos tīklos. Katrs var „izstāstīt stāstu”, uzņemt video, ar datoru izveidot savu privāto mākslu, protams, ar savu „es” centrā; galū galā ar finansiālu piešprici nodrukāt grāmatas formātā velns viņu zina kādas muļķības. Bet kur ir robeža starp profesionālismu un diletantismu? **Vai tiešām rakstnieki ir vienīgie, kuri uzskata, ka diletantisms ir nīdējams kā psihiska slimība?** (izcēlums mans – L.G.)” (220. lpp.). Autors šo mūsu laikmeta iezīmi atainojis precīzi. Ikviens, kurš vien to vēlas, 21. gadsimtā bez jebkādām problēmām var rakstīt un izdot grāmatas, sevi lepni dēvējot par rakstnieku vai dzejnieku. Simtreiz pārbaudītā patiesība, ka literāta darbs ir atbildīgs, nopietns un prasa nemitīgu skološanos, arī pašdisciplīnu, jaunajam censonim neienāk pat prātā. „Varbūt LRS ir palikusi pēdējā no radošajām savienībām, kura augstu tur profesionālisma karogu,” jautā rakstnieks (220.lpp.). Gribētos ticēt, ka tik slikti vēl nav; turklāt pastāv liela iespējamība, ka citu Lat-



vijas radošo organizāciju pārstāvji par šādu apgalvojumu varētu pat apvainoties.

Rakstnieku savienībai un tās biedriem veltītos aprakstus nevar uztvert par organizācijas vēstures apkopojumu, taču, ja kāds reiz šādu darbu uzņemtos, šis izdevums būtu labs „atspēriena punkts” ieceres realizācijai.

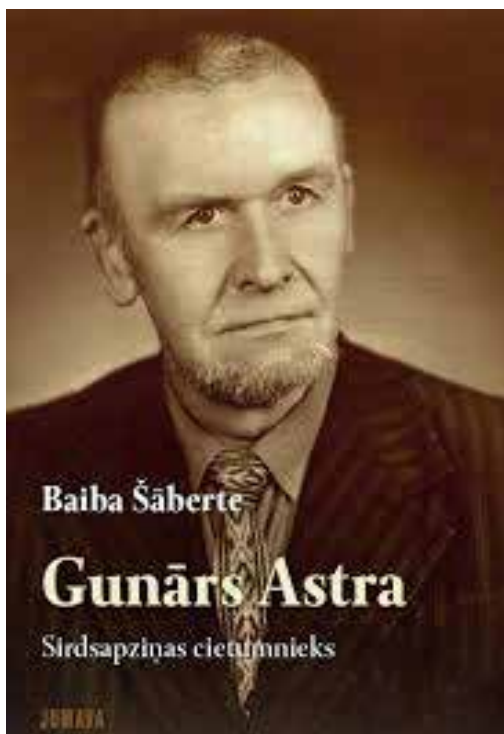
Otra iestāde, kam V. Rūmnieks darba lappuses pievērsis pastiprinātu uzmanību, ir Rīgas Latviešu biedrība.

Kaut arī grāmatā plaši atspoguļota autora sadarbība ar vairākām spilgtām, Latvijas kultūrā nozīmīgām personībām, to skaitā režisoru Pēteri Pētersonu un citām, īpaši vēlētos izcelt viņa vēstīto par panākumiem literatūras jomā, kas kaldināti kopā ar Andreju Miglu. Tas, ka daiļliteratūras darbs tapis divu autoru radošās sadarbības rezultātā, latviešu literatūrā ir noticis vairākkārt, sākot ar Matīsu un Reini Kaudzītēm, Valdi Grēviņu un Jāni Grīnu (*Latvijas karalis jeb cilvēks, kam visi parādā*, 1928), turpinot ar Anatolu Imermani un Gunāru Cīruli, kurus pat uzskata par detektīvžanra aizsācējiem, un visbeidzot ar Imantu un Rimantu Ziedoņiem (*Leišmalīte*, 2013). Savukārt V. Rūmnieka sadarbība ar A. Miglu, šķiet, ir visproduktīvākā un visilgstošākā, ja salīdzinām ar iepriekš minētajiem literātiem. Iespējams, arī šī iemesla dēļ tai grāmatā veltītas daudzas lappuses. Abus dramaturģus un rakstniekus var uzskatīt par īstiem laimes lutekļiem ne tikai panākumu, ko nesuši kopā sarakstītie romāni, vien, bet arī vērtīgās prasmes sastrādāties dēļ. Perfektas sadarbības formulu V. Rūmnieks neatklāj, taču samērā plaši vēstī par procesu, kā šie apjomīgie darbi tapuši. Atliek vien vēlēties, kaut vairāk mūsu literatūrā būtu tik saskatnīgu tandēmu, varbūt tas spētu nodrošināt dzejas, prozas vai dramaturģijas žanra uzplaukumu.

Rezumējot secināms, ka V. Rūmnieka jaunākā grāmata aplūkoto tematu ziņā ir ļoti daudzveidīga. Tā šķitīs saistoša gan tādām lasītājam, kuru interesē literatūrzinātne (arī profesionālā līmenī), gan arī cilvēkam, kam patīk labi joki un humors.

### **Lāsma Gaitniece**

Rakstniece Lāsma Gaitniece ir JG redakcijas kolēģijas locekle.



## **KURŠ AIZSĒJIS TEMĪDAI ACIS?**

Baiba Šāberte *Gunārs Astra*. *Sirdsapziņas cietumnieks*, Jumava 2018., 327 lpp.

Tā mēdz gadīties ļoti reti, ja vispār... Lasot žurnālistes Baibas Šābertes darbu, dažkārt radās sirreāla izjūta, it kā tajā būtu atspoguļots nevis kāds konkrēts laikposms ar sākumu un noslēgumu, bet gan nebeidzama notikumu ķēdīte, kas turpinās vēl joprojām, iesaistot arvien jaunus upurus. Ļoti nelāga sagādīšanās: laikā, kad grāmatu lasīja tās recenzente, savās mājās Talsu pusē tika nogalināts Gunāra Astras vecākais brālis Harijs un viņa dzīvesbiedre Marta. Šoks visiem Latvijas iedzīvotājiem. Neilgi pēc tam sekoja jauna ziņa: trīsdesmit gadus pēc nāves Gunārs Astra pēkšņi kļuvis par Viestura ordeņa lielkrusta komandieri. Atkal šoks... Un neatbildēts jautājums, kāpēc tik vēlu? Savāda aritmētika – vispirms Valsts augstākais apbalvojums piešķirts lielai daļai komunistu un tikai tagad... cīnītājam par mūsu valsts brīvību Gunāram Astram. Kādā no savām vēstulēm, kas tapusi otrā apcietinājuma laikā Kučino (Urālos), grāmatas galvenais varonis rezumē: „Dīvainā laikā mēs dzīvojam” (297. lpp.). Vai, pamatojoties uz iepriekš minēto, par mūsdienām (tiesa gan – citos aspektos) nevarētu sacīt to pašu?

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas, tātad relatīvi īsā laika posmā, ir uzrakstītas vairākas grāmatas par PSRS okupācijas laika disidentu Astru un viņa dzīvi. Rakstītāji dažādi, līdz ar to arī skatupunkti atšķiras. Var, protams, jautāt, vai tik daudz sacerējumu par vienu cilvēku un viņa dzīvesstāstu nepieciešams? Atbilde šoreiz būs viennozīmīga – jā, ir, un kā vēl, jo ļaudīm tik sasodīti īsa atmiņa. Un tieši tāpēc šādi atgādinājumi, kaut grāmatas formā, ir nepieciešami.

Izdevums *Gunārs Astra. Sirdsapziņas ciemtnieks* veidots hronoloģiski, sākot ar grāmatas galvenā varoņa obligāto dienestu Sovetskā (Tilzītē) pagājušā gadsimta 50. gadu vidū un beidzot ar viņa pāragro nāvi Kirova vārdā nosauktajā Kara medicīnas akadēmijas hospitālī Ļeņingradā (tagad – Sanktpēterburga), kuras cēlonis precīzi nav noskaidrots līdz šai dienai, un bērēm II Meža kapos Rīgā. Tam visam pa vidu milzīga pazemojumu lavīna: divas aizturēšanas 1961. un 1983. gadā, pratināšanas VDK ēkā, absurdas apsūdzības, divi tiesas procesi, kas rezultējas ar apcietinājumu padomju soda nometnēs jeb *gulagā* daudzu gadu garumā. Tālāk, protams, necilvēcīgi dzīves apstākļi un verga darbs, gadiem ilga atrautība no vistuvākajiem cilvēkiem un totāla neziņa, kas notiek tā sauktajā lielajā zonā (pretstats mazajai zonai jeb soda nometnei), un daudz citu pazemojumu. Rodas jautājums, kā viens cilvēks spēj izturēt tik daudz ļaunuma, morāli nesalūstot? Tas grāmatas lasīšanas laikā paliek neatbildēts jautājums. Kā atgādinājums mums visiem skarbi skan autores paustais: „To, kurš tric un dreb par lieku gaļas krimsliņi plānās balandas blōdelē, nometnes vadībai nav grūti pakārt aiz pautiem: viens, divi un dzenis aizrautīgi sāk klaudzināt gan par vakarējo draugu, gan nedraugu. Tiklīdz varai no cilvēka apziņas ir izdevies izravēt izpratni par godu, pašcienību un brīvību, cilvēks pārstāj būt cilvēks: viņš pārvēršas divkāju būtnē. Visu pazaudēto var cerēt atgūt. Visu. Izņemot godu” (68. lpp.). Minētā atziņa līdz kaulu smadzenēm bija zināma gan Gunāram Astram, gan citiem latviešu mocekļiem (politkriminālnoziedzniekiem!), ar kuriem grāmatas varonim liktenis lēmis tikties. Tie bija Ernests Laumanis, Gunārs Stefans, Agris Šēfers, Knuts Skujenieks un citi. Grāmatas lappusēs ieskicēti arī šo cilvēku „grēki” un apstākļi, kādos viņiem jāizcieš padomju „humānās” tiesas piespriestais sods. Viens gan nav saprotams, kurš Temīdu padarījis tik aklu?

Par apcietinājumā pavadītajiem gadiem lasītājs galvenokārt uzzina ar Astras vēstuli, no kurām lielākā daļa sūtīta brālim Harijam un Livijai Vagalei, starpniecību. Lasot tās citu pēc citas, nebeidz pārsteigt šī daudz cietušā, nepamatoti notiesātā cilvēka optimisms, spēja nekurnēt par skarbiem dzīves apstākļiem, arī viņa pašpārliecinātība un ticība labajam. Optimisma Astram pietiek pat tik daudz, lai ar vēstuli palīdzību to spētu nodot arī saviem tuvākajiem. Līdz ar to pavisam droši apgalvojams, ka par spīti visiem padomju represīvo iestāžu pārstāvju centieniem Gunāra Astras garu tā arī neizdevās salauzt. Varbūt tas arī bija īstais iemesls, lai viņu nogalinātu...

Svarīga nozīme vēstījumā ir autores komentāriem un piezīmēm. Viņa sniegusi skaidrojumus vai nu par kādiem notikumiem, to laiku raksturojošām sadzīves situācijām vai arī saistībā ar Astras vēstulēs pausto. Vēstijot par pirmo izvīzīto apsūdzību 1961. gadā, B. Šāberte paskaidro: „Uzrunāt ārzemnieku un vēl jo vairāk – uzaicināt viņu ciemos – ir visnotaļ riskants, pat pretvalstisks pasākums. Taču, ja vēl izrādās, ka abi ārzemnieki – Ričards Harmstouns (*Richard C. Harmstone*) un Edvards Killhems (*Edward L. Killham*) ir Maskavā strādājoši ASV diplomāti, vispareizāk būtu, krustu nemetušam, steigšus par savu pretvalstisko vieglprātību informēt tos, kuriem visvairāk interesē „spiegu būšanas” (arī tad, ja no tām – ne mīņas)” (29. lpp.). Gunārs Astra, protams, nevienu neinformē, taču pietiek ar „redzīgām acīm” un „dzirdīgām ausīm”, kas labi zina, ko ar šādu informāciju darīt. Vietumis gan B. Šābertes piezīmes jeb komentāri izvērsas pārlietu emocionāli.

Kā pozitīvs aspekts minami autores centieni, vēstijot par viena cilvēka likteni, pēc iespējas pilnīgāk attēlot laikmetu, kurā viņš dzīvojis. Tas darīts gan tiešā, gan netiešā veidā, piemēram, Astra, kurš paralēli vēstulēm no mājām saņem arī periodiskos izdevumus, pauž sašutumu par tajos publicētajām ziņām, savā privātajā sarakstē dažkārt citējot tās. Īpaši lielu pārdzīvojumu viņā rada latviešu valodas noniecināšanas un pat iznīdēšanas centieni.

Lai kā arī būtu, Latvijas neatkarības atjaunošanu, pēc kā tik ļoti alka Gunārs Astra, esam sagaidījuši. Jautājums ir, vai protam to pienācīgi novērtēt?

**Lāsma Gaitniece**



## IN MEMORIAM

(A. L.) (J. Š.)

### Mārtiņš Štaubers 1927.13.VI - 2019.24.V

Montreālā pēc ražena mūža acis slēdzis Ziemeļamerikas latviešu Jaunatnes dziesmu svētku tēvs – to idejas autors un pieckārtējs izvedējs (1975-1987). Jaunatnes dziesmu svētki, kas dziļi un vienlaicīgi iesaistīja 3 paudzes, tomēr ir tikai maza (kaut daudzu atmiņā tā spožākā) daļa no šī nenogurstošā tautas darbinieka devuma. Jau kā audzēknis Memingenas latviešu bēgļu ģimnāzijā Vācijā, Mārtiņš ir skautu vadītājs, korists un skolas žurnāla līdzstrādnieks. Vēlāk Kanādā apgūst pārtikas zinības universitātēs Vinipegā un Montreālā, un ieņem vadošus amatus šīs nozares profesionālās organizācijās. Līdztekus nepārtraukti darbojas trimdas latviešu jaunatnes darbā un kultūras pasākumos, ilggadīgs latviešu skolas pārzinis, jaunatnes žurnāla *Celīnieks*, un vēlāk *Montreālas Ziņotāja* redaktors. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni, Raistera fonda balvu, Latviešu Preses biedrības un LNAK un PBLA goda diplomiem un atzinības rakstiem.<sup>1</sup> Savas meitas Daces vārdiem – viņas enerģiskais tēvs „dzīvoja savu ‘dzīvības brīnumu’ katru dienu.”

### Vaira Paegle 1942.6.VII - 2019.14.VI

Dzimusi Zervīņa, Vaira atstāj dzimto Rīgu un dzimteni 2 gadu vecumā, nonāk ASV, iegūst maģistra grādu vēsturē, uzsāk sabiedriski politisku karjeru – vispirms ASV, tad Latvijā. Kā PBLA priekšsēde 1995. gādā apceļo Sibīrijas latviešu novietnes, panāk Krievijas Latviešu kongresa iekļaušanos PBLA. Vēlāk Saeimas deputāte, arī valsts prezidenta kandidāte. Starp vairākiem apbalvojumiem Daugavas Vanagu zelta nozīme. 2010. gadā atgriežas ASV, lai būtu tuvāk ģimenei un strādātu pie sava memuāra – *The Thorns of Freedom / An Exile's Return to Latvia (Brīvības ērkšķi / Trimdinieces atgriešanās Latvijā)*,<sup>2</sup> ko viņas alma mater Nuhempširas universitāte ierindojusi starp šī gada 7 obligāti lasāmajām grāmatām. Darbīgais mūžs aprimst ASV pilsētā Hartfordā. Ģimene Vairas pelnus guldīs latviešu Brāļu kapos Ņujorkas Katskilu kalnos

<sup>1</sup> Pelnīti pilnīgākam ieskatam šī dižā vīra devumā iesakām viņa meitas Daces Aperānes sirsniņo atstātu laikrakstos Laiks (2019.20.-26.VII) un Latvija Amerikā (2019.20.VII).

<sup>2</sup> Wellesley (ASV): Branden Books, 2018; Rīga: Vesta LK, 2019.

### Pāvils Vasariņš 1928.25.IV - 2019.21.VI

Pēc profesijas ārsts-dermatologs, strādājis Kanādā un Latvijā. Līdztekus literāts, daudz publicējies *Jaunā Gaitā* un citos preses izdevumos, rīkojis literārus vakarus, rediģējis un izdevis savas dzīvesbiedres Ainas Zemdegas kopotos rakstus. Pāvila paša recenzijas, apceres un reportāžas sakopotas grāmatā *Vaivāksnes spēks*. 2011. gadā saņēma Ērika Raistera piemiņas fonda balvu par izcilu devumu latviešu žurnālistikā.

## GRĀMATAS

(V. G.)

### BALVAS

Rakstnieka un tulkotāja Dzintara Soduma balva par novatorismu literatūrā 2019. gadā piešķirta **Andrim Akmentiņam** par romānu *Skolotāji*, igauņu dzejniekam **Contram (Margum Konnulam)** un tulkotājam **Guntaram Godiņam** par grāmatu *Tik grūti ir būt latvietim*, kā arī dzejniekam **Eināram Pelšam** par grāmatu *Rembo 2016*.

Jāņa Baltvilka balva bērnu literatūrā piešķirta **Aivaram Kļavim** par romānu triloģiju *Ceļš uz nezināmo zemi*. Baltvilka balvu bērnu un jauniešu grāmatu mākslā saņēmusi **Anete Melece** par ilustrācijām savai grāmatai *Kiosks*, kā arī atzīmēts viņas devums Laura Gundara grāmatas *Vaļa balss* vizuālajam tēlam. AS „Latvijas valsts meži” balvu „Jaunauzde” par debiju bērnu literatūrā un grāmatu mākslā saņēmis **Sergejs Timofejevs** par grāmatu *Pasāka par bruņinieku, kuram sāpēja zobi*. Lasītāju simpātiju balsojumā pirmajā vietā izvirzīta **Ilmāra Ziemeņa** grāmata *Pelķīte* ar **Anda Reinberga** ilustrācijām.

Baltvilka balvas starptautiskā laureāte šogad ir itāļu rakstniece **Andžela Naneti** par stāstu *Mans vectēvs bija ķiršu koks*.

### LATVIEŠI CITVALODĀS

**Zanes Zustas** grāmata *Ucipuci meklē mājas* ir pirmā latviešu bērnu oriģinālā literatūra, kas ir izdota un tulkota Ķīnā.

**Māras Zālītes** autobiogrāfiskais romāns *Pieci pirksti*, kas vēl arvien ir viens no atzītākajiem un pieprasītākajiem latviešu

mūsdienu prozas darbiem, piedzīvojis tulkojumu arī krievu valodā (tulk. Roalds Dobrovenskis).

## PAR LATVIEŠIEM CITVALODĀS

Torontietis **Viesturs Zariņš**, kas jau vairākus gadus pētījis vairāk nekā simts gadus seno latviešu imigrantu vēsturi Manitobas provincē, savus pētījumus sakopojis nopietnā, ar fotogrāfijām bagātīgā izdevumā *Latvian Pioneers, Socialists and Refugees in Manitoba – An illustrated journey through the history of Latvians in Manitoba*. Autors uzsver, ka „Manitobas latviešu stāsts, protams, ar savu akcentu, ir atkārtots daudzās latviešu kolonijās Kanādā un Amerikā. Neskatoties uz milzīgo progresu tehnoloģijā un komunikācijā kopš pirmie latvieši ieradās Manitobā, tas ir stāsts, kur saplūst laiku telpas, pagātne, tagadne un nākotne. Tas ir imigrantu stāsts, atstājot dzimteni grūtos laikos, ierodoties svešā zemē, tur izveidojot jaunu dzīvi, arī stāsts par asimilāciju. Tas ir ne tikai viņu stāsts bet arī mūsu”.

## DZEJA

XV Latviešu Dziesmu un Deju svētku Kanādā laikā Rakstnieku cēlienā divi dzejnieki ieradās ar jaunām dzejas grāmatām. **Lāris Krēsliņš** savus kodolīgos, asprātīgos un zīmīgos īsdejoļus sakārtojis krājumā *Kad tu brauksi prom*. Savukārt **Juris Zommers** pēdējo gadu dzejoļus sakopojis grāmatā *Vārdu sapnis*.

Dzejnieka **Jāņa Rokpeļņa** devītais dzejas krājums *Timeklītis* ir plaukstas vai kabatas, vai viedtālruna lieluma grāmatiņa un ar asķētisko *share* zīmi uz vāka mūsdienīgi aicina lasītāju dalīties jeb „kopīgot saturu” – gan ar tuvākajiem, gan varbūt ar visu globālo tīmekli.

Dzejas krājums *Klusuma forma* ir dzejnieka **Jāņa Vādonga** trešā grāmata, kurā iekļauti no 2014. līdz 2018. gadam sarakstītie dzejoļi.

Dzejnieka **Artūra Puntis** grāmata *Jērcēnu pagasta nezāļu herbārijs* radīta kā patstāvīgs mākslas objekts, kur teksts ir tikai viena no mākslas darba sastāvdaļām. To veido rāmis – herbārijs – mistifikācija. Vēsturiskus, tostarp pat 19. gadsimtā vāktus, herbārija taksonus piedāvāja LU Botānikas muzejs. Grāmatas tekstuālo daļu veido poēma *Ieceļotāji*, kā arī

trešā „grāmata” šajos pašos vākos – dzejas krājums, kas vienlaicīgi ir arī poēmas saturiskais paplašinājums.

Dzejnieces **Montas Kromas** (1919-1994) simtgadei izdota dzejas izlase *Trotuārs*.

**Anda Surgunta** krājumā *Skaistākā no aizmiršanās hipotēzēm* publicēta dzeja, kas tapusi laika posmā no 2003. līdz 2018. gadam.

## PROZA

**Gundegas Repšes** jaunā eseju grāmata *Skiču burtnīca*. Simts sniedz autores personisku ieskatu aizvadītajā Latvijas simtgades gadā, dienasgrāmatā tverot laika posmu no 2017. gada 18. novembra līdz 2018. gada 18. novembrim. „Līdzās Latvijas simtgades fanfāram un bagātīgajām svētku reportāžām gribējās saskatīt jubilejas gadu caur viena indivīda pieredzi. Ieraudzīt (vai neieraudzīt) valsti sevī. Žanrs – dokumentāla esejistika –,” jauno darbu komentē pati autore.

Romānā *Vilcene un atraitnis* dzejnieks, rakstnieks, literatūrzinātnieks, literatūrkritiķis, tulkotājs un atdzejojotājs **Leons Briedis** risina vientulības tēmu.

Finansista un rakstnieka **Toma Kreicberga** romānu *Havanas kaķu karalis* sākotnēji publicēja liela ASV izdevniecība *Katherine Tegen Books* (HarperCollins) un tas nu jau tulkots četrās valodās. Romāns skata Kubas komunisma spožumu un postu pirmās mīlestības skarta amerikāņu pusaudža acīm.

Rakstnieks **Arnolds Auziņš** grāmatā *Kā pliks pa nātrēm* dalās ar spilgtākajiem, humorīgākajiem notikumiem no savas dzīves un ir pateicīgs liktenim, ka ir bijusi laime satikties un iepazīties ar daudziem interesantiem cilvēkiem, ievērojamām personībām.

Iznācis un atvēršanu draugu pulkā piedzīvojis jaunās latviešu rakstnieces **Ligitas Paegles** pirmais stāstu krājums *Visas sēdvietas izpirktas*, dzīvīgs vērojums par mūsdienu cilvēka sarežģīti vienkāršo dabu.

**Vitālija Judina** grāmata *Torņi un vīns*. (Ne) rīdzinīka stāsti ir personisks, krāšņi ilustrēts stāstījums, kas ir drīzāk atmiņu, nevis arhitektūras rokasgrāmata un varbūt tikai daļēji ir labu vīnu karte, ko izveidojis diplomēts someljē. Torņi un vīns šai grāmatā pirmkārt

ir simboli un sabiedrotie. Grāmata izdota arī angļu un krievu valodā.

Grāmata *Sava ceļa gājējs Matīss Siliņš* vēsta par 19. gs. beigu un 20. gs. sākumā izcilu personību. Matīss Siliņš atstājis mantojumā darbus kartogrāfijā, etnogrāfijā, folkloristikā, literatūrā, bijis ilggadējs Rīgas Latviešu biedrības muzeja pārzinis, vēlāk Latvijas Nacionālā vēstures muzeja direktors. Mācējis daudzas svešvalodas, pirmais pārtulkojis *Livonijas Indriķa kroniku*.

Nemot par pamatu ārsta Jēkaba Nīmaņa ātrāitnes Skaidrītes Nīmanes vairāk nekā 275 priekšmetu, dokumentu, fotogrāfiju, mākslas darbu un citu lietu dāvinājumu Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam, antropoloģe, vēstures doktore **Rīta Grāvere** ir sarakstījusi grāmatu *Carpe diem! Satver dienu!* par izcilā bērnu ārsta dzīvi.

Lībiešu kultūras darbinieka Pētera Damberga (1909-1987) 110 gadu atcerei un filologa, lībiešu kultūras pētnieka Tenu Karmas (1924-2014) 95 gadu atcerei veltītajā izdevumā *Lībiešu tautas dziesmas* ievietoti raksti par lībiešu tautasdziesmu vākumiem, publikācijām, P. Damberga un T. Karmas dzīves gaitām. Grāmatā publicētas tautas dziesmas lībiešu un latviešu valodā, notis ar dziesmu vārdiem lībiešu valodā. Pievienots arī skaņu disks, kur lībiešu kultūras darbinieces un valodas mācītājas Zoja Sīle un Dagmāra Ziemele lasa grāmatā publicētās tautasdziesmas, Rīgas lībiešu dziesmu ansamblis „Līvlist” un Ventspils lībiešu dziesmu ansamblis „Rāndalist” izpilda dziesmas, kā arī skan senie folkloras krātuves ieraksti.

**Lilita Krūze**, kas ir viena no Latviešu Asociācijas Gērnijā dibinātājām un Latvijas Republikas goda konsule Gērnijā, grāmatā *Latvieši Gērnijā* ar 20 interviju palīdzību stāsta par latviešu dzīvi šajā salā.

Grāmatā *Kustīnu dzīvi* autors, ilggadējais žurnālists **Andris Grinbergs** caur savas personības prizmu vēsta par žurnālista spilgtākajām atklāsmēm laiku lokos, īpašu uzmanību veltot Sēlijai un tās iedzīvotājiem.

**Dace Judina** un **Arturs Nīmanis** ar romānu *Devītais*, ko paši dēvē par pasaku pieaugušajiem, aizsākuši jaunu grāmatu sēriju „Laika stāsti”, mēģinot atbildēt uz jautājumu, vai šodienas varā ir izlīdzināt pagātni, lai mainītu nākotni. Cilvēki, vara, likteņi, laiks – četri atskaites faktori, kā tie ietekmē cilvēku.

## TULKOJUMI

Klajā laists **Ulda Bērziņa** atdzejotais senspāņu varoņepos *Dziesma par manu Sidu (Cantar de Mio Cid)*, kas vēsta par 11. gadsimtā dzīvojuša kastīliešu bruņinieka, saukta Sida (*El Cid* arābu valodā – ‘mans kungs’), dzīvi un varoņdarbiem.

**Silvija Ģibiete** kopā ar otru tulci – **Anitu Muičnieci** – iztulkojušas starptautisku bestselleru vācu rakstnieka Normana Olera (**Norman Ohler**) romānu *Totālais skurbums: Narkotikas Trešajā Reihā (Der totale Rausch: Drogen im Dritten Reich)*.

Klajā laista poļu literatūras klasiķa **Jaroslava Ivaškeviča** (1894-1980) darbu izlase *Vilkumuižas jaunkundzes. Dzeja*, ko sastādījusi un tulkojusi Ingmāra Balode.

2017. gadā **Semjona Haņina** dzejoļus no krievu valodas tulkojuši 13 dzejnieki, tagad gandrīz tos pašus dzejoļus atdzejojis Ilmārs Zvirgzds, un par šo atdzejojumu ir ļoti labas atsauksmes.

Somu žurnālista un triju grāmatu autora Marti Bakmana (**Martti Backman**) dokumentālā spiegu romānā *Spiegi (Vakoojat)* galvenā varone ir latviete Marija Emma Tiltiņa, kas 20. gs. 30. gados vadīja ievērojamu spiegošanas tīklu, piegādājot Padomju Savienībai Somijas militāros noslēpumus (tulk. Gunta Pāvola).

Amerikāņu vēsturnieka, Jeila Universitātes profesora Timotija Snaidera (**Timothy Snyder**) grāmatu *Melnā zeme. Holokausts kā vēsture un brīdinājums (Black Earth: The Holocaust as History and Warning)* tulkojusi Ieva Lešinska. Kā uzsver Valters Nollendorfs, „grāmatas galvenā tēze: pats svarīgākais priekšnoteikums ebreju iznīcināšanai bija Hitlera un Staļina praktizētā valstu un politisko nāciju suverenitātes iznīcināšana, kas radīja bezlikumīgu telpu, kurā tas — un ne tikai tas — varēja notikt”.

Kādreizējās otavietes, tagad Mainā, ASV dzīvojošās **Ilzes Bērziņas** pirmā grāmata *Happy Girl*, ko viņa sarakstīja 1997. gadā, tajā atklājot savu pieredzi Latvijā 1990. gados, ir iztulkota latviski un pieejama grāmatu veikalos Latvijā.

Pasaulē pazīstamās čehu rakstniece **Alenas Mornštainovas** romāns *Hana* ir tulkots jau 15 valodās, nu Jāņa Krastiņa tulkojumā tas iznācis arī latviski, caur meitenes Hanas likteņi vēstot par savstarpēju iepazīšanu, iecietību un izpratni.

## M Ā K S L A un M Ū Z I K A

(L. T.)

12. jūlijā Daugavpils Marka Rotko mākslas centrā ar publisku sarunu un koncertu, klātesot Marka Rotko meitai Keitai Rotko Prizelai, tika atklāta jauna ekspozīcija ar mākslinieka Marka Rotko oriģināldarbiem. Jaunajā mākslinieka darbu ekspozīcijā skatāmi līdz šim Latvijā neredzēti darbi no viņa mantinieku, meitas Keitas Rotko Prizelas un dēla Kristofera Rotko, kolekcijām, kas atspoguļo dažādus mākslinieka radošās attīstības periodus. Jauno ekspozīciju veido viena reālistiskā perioda kompozīcija, divas sirreālas perioda gleznas, viena starposma kompozīcija pārejā uz Rotko klasisko glezniecību un divas klasiskā perioda kompozīcijas.

Galerija Daugava, sadarbībā ar Valsts Tretjakova galeriju Maskavā, izdevusi albumu – katalogu *Latvijas māksla Valsts Tretjakova galerijā*. Galerijas kolekcija aizsākusies 19. gs. 60. gados, un tā tika nosaukta tās dibinātāju, Maskavas tirgotāja un tekstila fabrikanta Pāvela Tretjakova un viņa brāļa Sergeja Tretjakova vārdā. Šajā pasaules nozīmes muzeja krājumā atrodas vairāk kā pusstūkstotis Latvijas mākslas darbu, sākot no 19. gs. 2. p., profesionālās mākslas sākotnes – Kārļa Hūna, Jūlija Federa līdz 20. gs. 80. gadiem – Ilzes Avotiņas, Aijas Zariņas, Daces Lielās, Ievas Iltneres, Ģirta Muižnieka, Vijas Zariņas u.c. darbiem. Izdevumā iespējams aplūkot 240 mākslas darbu reprodukcijas, izstudēt kataloga ziņas, iepazīties ar Tretjakova galerijas zinātnu kandidātes Tatjanas Zelukiņas aperci par kolekciju trijās valodās, latviešu, krievu un angļu. Š.g. jūlija sākumā Maskavas Valsts Tretjakova galerijā notika svinīgs pasākums par godu mākslas albuma atklāšanai, kā arī svinīga ceremonija, kurā parakstīja Latvijas-Krievijas kultūras sadarbības programmu 2019.-2021. gadam.

Šīs vasaras **Cēsu Mākslas festivāla** (06.VII - 18.VIII) tēma bija nacionālā kultūra globālajā laikmetā. Vērienīgās vizuālās mākslas programmas centrālais notikums – multimedāla ekspozīcija „Close-up / Tuvplāns” topošajā Cēsu laikmetīgās mākslas centrā un koncertzālē „Cēsis”. Tajās tika izstādīti tādi mākslinieki kā Edvīns Strautmanis, Svens Lūkins, Vija Celmiņa, Signe Baumanē, Dovanna Pagovska (Pagowski), Artūrs Virtmanis, Indriķis Ģelzis, Voldemārs Avens, Daina Dagnija, Laimonis Mieriņš, Haralds Norītis, Ģirts Puriņš, Raimonds Staprāns, Laris Strunke, Imants Tillers, Sigurds Vīdzirkste, Reinis Zus-

ters. Cēsu pils klēti izstādījās LMA bakalaura un maģistra diplomandi. Festivālā izskanēja latviešu diasporas mūziķu veikumam veltīti koncerti. Tika atskaņoti tādu latviešu komponistu kā Ādolfa Ābeles, Haralda Berino, Jāņa Mediņa, Helmera Pavasara, Jāzepa Vītola, Volfganga Dārziņa, Alberta Jēruma, Tālvivalda Ķeniņa, Imanta Mežaraupa, Eduarda Šēnfeldā, Arnolda Šturma, Daces Aperānes u.c. darbi. Jānis Putniņš sagatavoja kino filmu programmu „Kalni”, savukārt koncertzālē „Cēsis” bija skatāmas sezonas labākās teātra izrādes. Festivāla lielais brīvdabas mūzikas notikums – Cēsu pils parka estrādē izcilā amerikāņu komponista Leonarda Bernsteina slavenākā mūzikla *Vestsaidas stāsts* uzvedums.

Šī gada 17. un 18. augustā netālu no rezidenču centra „Mustarinda” (Somija) notika komponistes Annas Ķirses brīvdabas operas *Koku opera. Vējgāzes* pasaules pirmatkaņojums. Operas, kas uzsver vērtīgo veco mežu aizsardzības nozīmi, veidošanā iesaistīts plašs Latvijas mākslinieku loks: jaunā komponiste Anna Ķirse, arhitekti Austris Mailītis un Roberta Fišere, mākslinieks Andris Eglītis, režisors Matīss Budovskis, libreto autors Andris Kalnozols, tērpu mākslinieki Mare Mastiņa-Pēterkopa un Rolands Pēterkops („MAREUNROL'S”), diriģents Artūrs Gailis, dziedātāji no Latvijas Radio kora grupas un kameramūzikas ansambļa mūziķi no Latvijas, kam pievienojas pasaulē viena no pazīstamākajām Petcolda flautas virtuozēm – Anna Petrini (Zviedrija). „Mēs ceram cilvēkos modināt pārdomas par cilvēka un dabas sarežģītajām lomām, pārjautājot cilvēka priekšstatus par to. Vai ideja, ka cilvēks ir pārāks par citām sugām, varētu kļūt par redzējumu, kurā mēs esam tikai daļa no visaptverošiem dabas procesiem?”, tā komponiste Anna Ķirse. Operas libreto iedvesmas pamatā ir vācu meža zinātnieka Pētera Volēbena (Peter Wohlleben) grāmata *Koku slepenā dzīve (Das geheime Leben der Bäume)*, kurā autors atklāj dažādus pārsteidzošus veidus un formas, kā mežs aug un attīstās, kā koku ansamblis savstarpēji sazinās. Operas norises vieta mežā tika papildināta ar arhitektoniskiem un scenogrāfiskiem elementiem, neizjaucot lietu dabisko kārtību. Tika veidota dabas koncertzāle, kura tur paliks vismaz 5 gadus pēc operas beigām. Kad cilvēki to vairs neizmanto, tā izaugs, sairs un pārtaps atkal par mežu, nepiesārņojot vidi.

## MŪZIKA un LAIKS – 70

(L. G.)

Saistībā ar „Jauniešu dienu 2019” profesionālās izglītības kompetences centra „Rīgas Valsts tehnikums” Mācību centrā izskanēja koncertuzvedums ar aktrises **Anitas Grūbes** (dzejas un prozas lasījums), baritona **Naura Indzera**, basbaritona **Imanta Erdmana** un komponista **Māra Lasmaņa** (klavierpavadījums) piedalīšanos. Koncertā tika atskaņotas mīlas dziesmas ar latviešu literatūras klasiķu Friča Bārdas, Kaudzītes Matīsa, Pāvila Roziša, Augusta Saulieša un Viļa Plūdoņa dzēju, ko izjusti izpildīja Nauris Indzeris. Savukārt Anita Grūbe klausītājus iepazīstināja ar pirmo latviešu dziedāšanas svētku, kas notika 1864. gadā Diķļos, organizētāja, skolotāja, rakstnieka un luterāņu mācītāja Jura Neikena (1826-1868) daiļradi.

Par godu Latvijā iecienītās dziedātājas, soprāna **Endijas Rezgales** dzimšanas dienai Rīgas Latviešu biedrības Zelta zālē izskanēja koncerts „No barokam līdz mūsdienām”. Uzvedumā kopā ar gaviļnieci uzstājās tenors **Mārtiņš Zvīgulis**. Abus skatuves māksliniekus uz klavierēm pavadīja pianists, vairāku nacionālas nozīmes un starptautisku konkursu laureāts **Edgars Tomševics**. Programmā bija iekļautas klasiķu Georga Frīdriha Hendeļa, Johana Sebastiana Baha, Volfganga Amadeja Mocarta, Franča Lehāra, Sergeja Rahmaninova melodijas, kā arī Latvijā iecienītu komponistu Jāzepa Vītola, Jāņa Ivanova, Raimonda Paula, Riharda Dubras, Ērika Ešenvalda un Māra Lasmaņa dziesmas. Tā kā Endija Rezgale mūzikai profesionālā līmenī pievērsusies nevis Latvijā, bet gan dzīvojot Dienvidāfrikas Republikā, viens no viņas izpildītājiem skaņdarbiem bija populārās DĀR dziedātājas Rinas Juhu sacerētais skaņdarbs „Vai jūs dzirdat manu balsi pāri jūrai?”, kas tika izpildīts afrikandu valodā.

Pašā vasaras viducī vienā no visromantiskākajām Kurzemes pilsētām – Talsos – pulcējās 40 kori (vairāk nekā 1300 dalībnieku) no visas Latvijas, lai piedalītos 48. Latvijas Senioru koru svētkos. Sauleskalna estrādē norisa svētku kulminācijas koncerts „Jo dziedāju, jo skanēja” (virssdirigents **Gints Ceplenijs**), kurā bez korjiem piedalījās arī 12 deju kopas (virsvadītājs **Reinis Rešetins**), pūtēju orķestris „Talsi” (vadītājs **Raitis Rērihs**) un četri senioru vokālie ansambļi. ar pavadīto instrumentālo grupu Māra Vītus vadībā. Par sekmiņu 48. Latvijas Senioru koru svētku norisi rūpējās senioru koru kustības vadītāji Daiga Galeja un Bruno Cabulis.

## LAIKRAKSTAM LAIKS – 70 GADI

Vasaras viducī – godājamā latviešu grāmatizdevēja Helmara Rudziša (1903-2001) dzimšanas dienā – Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā (Misiņa bibliotēka) notika ASV latviešu laikraksta *Laiks* 70 gadu pastāvēšanai veltīts sarīkojums. Preses izdevuma ilggadējo redaktori Ligitu Kovtunu, laikraksta līdzstrādniekus un uzticamos lasītājus sirsnīgi sveica viesi no tuvienu un tālienē. Tika nolasīts gan Latvijas Republikas Ministru prezidenta Krišjāņa Kariņa apsveikums, gan laimes un izturības vēlējumi, ko Pasaules Brīvo latviešu apvienības un arī savā vārdā vēltījusi organizācijas priekšsēde Kristīne Saulīte. Sveicēju vidū bija LR Ārlietu ministrijas speciālo uzdevumu vēstnieks diasporas jautājumos Aivars Groza, LR Kultūras ministrijas Mediju nodaļas vadītāja Aija Grišāne, Misiņa bibliotēkas direktore Dr. Venta Kocere un daudzi citi. Sarīkojuma turpinājumā izskanēja vairāki referāti, kam cieša saistība ar ASV latviešu laikrakstu *Laiks*. Referēja literatūrzinātniece Inguna Daukste-Silasproģe (temats: „*Laiks* ceļo jeb ceļā pie lasītāja”), mākslas zinātnieks Māris Brancis (temats: „*Laika* Mākslas kalendārs”), Mag. hist. Agnija Lesničenoka (temats: „Laikraksta *Laiks* redakcijas dokumentārais mantojums Latvijas Valsts arhīvā”) un Ligitu Kovtuna (temats: „Helmars Rudzītis un *Laiks* Latvijas kultūrainā”). Aktrise Indra Burkovska nolasīja fragmentus no H. Rudziša darba „Manas dzīves dēkas”. Noskaņas radīšanai tika atskaņoti „Bellacord” ieraksti. Bibliotēkas darbinieki bija sarūpējuši tematisku izstādi no krājumā pieejamajiem materiāliem.

Savukārt sarīkojuma otrajā daļā tika prezentēta izdevuma *Laiks* 2018. gada literāro darbu sacensības uzvarētājas **Lāsma Gaitnieces** jaunākā grāmata *Par to, ko es tev neteicu*. Tas ir īsprozas krājums – strukturēts divās daļās ar kopumā 15 stāstiem. Tajos attēlotā darbība noris dažādos laika posmos: gan Latvijas pirmās brīvvalsts laikā, gan padomju okupācijas gados, gan mūsdienās. Ne mazāk plašas ir arī ģeogrāfiskās robežas. Stāstos attēlotās situācijas notiek gan dažādās vietās Latvijā (Rīga, Jūrmala, Liepāja, Nīcas pagasts), gan tuvākās un tālākās ārzemēs (Ungārija, Šveice, Austrālija un pat Afganistāna). Īsprozas krājuma izdevējs ir SIA „VESTA-LK”, un tas iekļauts sērijā „*Laika* grāmata”. Darba redaktore ir Gundega Saulīte, māksliniece – Zane Neimane.

# JAUNĀS GAITAS LABVĒLI



Zim. Agnese Matisone

*Vendīgs auga ozoliņš  
Vendīgā kalniņā:  
Vara saknes, zelta zari  
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

## Kopš 2010. g. līdz šim ziedojuši...

### Z E L T A (no \$500)

Anna un Sandors Abeni  
Voldemārs un Irēne Aveni  
Nikolajs Balabkins  
Sigurds Brīvkalns  
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi  
Oļģerts Cakars  
Rīta Drone  
Šellija Ekmane  
Andrievs Ezergailis  
Līga Gaide  
Rīta Gāle  
Vitauts Kalniņš  
Andrejs un Ilona Ķīse  
Ruta Kupce  
Didzis Liepiņš  
Guntis Liepiņš  
Guna Mundheim  
Arturs Neparts  
Juris un Silvia Orle  
Andrejs Ozoliņš  
Jānis Peniķis  
Juris Petričeks  
Ilze Plaudis  
Andris Priedītis  
Kristīna Putenis  
Māris Roze  
Jautrīte Saliņa  
Mārtiņš Saulespurēns  
Ilgvars Šteins  
Juris Ubāns  
Lauma Upelnieks Katis  
Kārlis Vasarājs  
Lilīta Zaļkalne  
Lilija un Manfreds Ziverts  
Amerikas Latviešu apvienība  
Latviešu kultūras biedrība TILTS  
Latviešu Rakstnieku apvienība  
ANONĪMI – 2

### S U D R A B A (\$100 - \$499)

Biruta Abuls  
Pēteris Alunāns  
Andrejs Baidiņš  
Ilgors-Ivars Balodis  
Ilgonis Bērsons  
Evarists Bērziņš  
Wilma Teness un Uģis Bērziņš  
Maija Bišmanis

Uldis Bluķis  
Valda Bolis  
Vilma Bolšteins  
Ilze Bregzis  
Jānis Brežinskis  
Leons Briedis  
Laila un Pāvils Cakuli  
Māra un Ojārs Celles  
Vija Celmiņš  
Juris Cilnis  
Gundega Dāvidsone  
Aina Dravnieks  
Jānis Eglītis  
Ligita Galdiņa  
Esmarelda Gaiķe  
Lelde Gilman  
Uldis Grava  
Richards Grigors  
Lolita Gulbis  
Voldemārs Gulēns  
Valda Gustavs  
Sibilla Hershey  
Maija Hinkle  
Vija Ilziņa  
Ingrīda Jākobsona  
Dzintra Janavs  
Laima Kalniņa  
Tija Kārkle  
Fred A. Keire  
Gundars Ķeniņš Kings  
Dace Ķezbers  
Mirdza Krastiņa  
Egīls Kronlins  
Kazimirs Laurs  
Ilze Lāce-Verhaeghe  
Ieva Lerchs  
Valda Lēvenšteina  
Maruta Lietiņa-Ray  
Jānis Lindbergs  
Aija Medenis  
Modris Mednis  
Melburnas Latviešu biedrība  
Vija Moore  
Lalīta Muižniece  
Sarma Muižniece Liepiņa  
Martha Munters  
George Neimanis  
Valters Nollendorfs  
Ausma Matcate-Nonācs  
Jānis J. Pirktiņš

Gundars Pļavkalns  
Guntis un Māra Plēsumi  
Vilis M. Plinte  
Vaiva Puķīte  
Ieva Puris  
Ausma Rabe  
Astrīda Ramrath  
Velta Reimanis  
Jānis M. Riekstiņš  
Jānis Rogainis  
Helmi Rožankovska  
Gerda Roze  
Astra un Andris Rozes  
Juta Savage  
Alfreds R. Semeiks  
Aina Siksnā  
Maija un Juris Šleseri  
Ojārs un Zinta Sovers  
Ilona un Raimonds Staprāni  
Irīna un Dailons Štauers  
Rasma Stelps-Kiršteins  
Zenta Stengels  
Ruta Straumanis  
Maksims Strunskis  
Eleonora Šturma  
Biruta Sūrmāne  
Miķelis Svilāns  
Tupešu Jānis  
Dagmāra Vallena  
Pāvils Vasariņš  
Zigriņa Vidners  
Māra Vīksniņa  
Aivars Vilemons  
Maija Vītola  
Rasma Vītola  
Vilis Vītols  
Maruta Voitkus-Lūkins  
Zigfrīds Zadvinskis  
Irma Zālite  
Māra Zandberga  
Modris un Gita Zandbergi  
Ģirts Zēgners  
Aija Zommers  
Gunars Zvejnieks  
Kārlis Žubeckis  
Amerikas Latviešu Tautiskā  
savienība (ALTS)  
SIA Drukātava  
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S (līdz \$99)

Ivars Antēns  
Ritvars Asbergs  
Adolfs Avens  
Vilnis Baumanis  
Māra Beldava  
Aija Bjornson  
Andrejs Brošs  
Jānis Dimants  
Lidija Dombrovska Larsena  
Lauris Eglītis  
Ligita Evans  
Edīte Franklin  
Dace Frišs  
Marta Grinberga  
Ilga Harrington  
Dzintra Janavs  
Silvija Jones  
Liena Kaugara  
Ojārs Krātiņš  
Tija un Maigonis Krūmiņš  
Indulis Lācis  
Jānis Langins  
Dagmāra Lejniece  
George Liepiņš  
Ieva Liepkaula  
Laima Martinska  
Rūta Mežavilka  
Modris Morozovs  
Ilze Mueller  
Agate Nesaule  
Baiba Ozola  
Andris un Māra Padegi  
Lilija Pencis  
Rita Podnieks  
Dzidra Purmale  
Ina Purviņa  
Vitolds Rācenis  
Dzidra Razevska-Upāne  
Austra Reine  
Marga Reinholds  
Silvija Rūtenberga  
Gunta Semba  
Ilze Šimane  
Olga Taylor  
Linda Treija  
Leo Trinkuns  
Aina Urdze  
Ieva Vidners  
Astra Zemzars  
Aija Zichmane

# JAUNĀ GAITA

## Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš  
121 Harvard Street  
Springfield, MA 01109-3821 USA  
[juris.zagarins@gmail.com](mailto:juris.zagarins@gmail.com)  
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

## Mākslas redaktore:

Linda Treija <[lindatreija6@gmail.com](mailto:lindatreija6@gmail.com)>

## Literatūras redaktors:

Vladis Spāre <[vladis.spare@gmail.com](mailto:vladis.spare@gmail.com)>

## Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Voldemārs Avens, Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa, Uldis Matīss, Maija Meirāne, Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre, Lilita Zaļkalne

## Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle  
2804 NE 172nd St.  
Ridgefield, WA 98642, USA  
[tijalaura@comcast.net](mailto:tijalaura@comcast.net)

**JG mājas lapa:**  
<[jaunagaita.net](http://jaunagaita.net)>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

## PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Latvijā *Jauno Gaitu* meklējiet Jāņa Rozes un Zvaigznes ABC veikalos, NicePlace un Latvijas Okupācijas muzejā. Bibliotēkās lasiet par brīvu!

## JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

**1 gadam: USD 39 = CAD 52 = EUR 37**  
**2 gadiem: USD 76 = CAD 102 = EUR 72**

Atsevišķa *JG* numura cena ar piegādi:

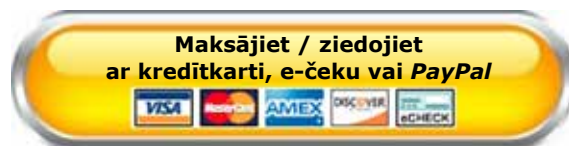
USD 10 = CAD 13 = EUR 9

Visās valstīs vienādi, atbilstoši pastāvošajam valūtas kursam

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

**Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!**

**MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS  
VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ  
<[jaunagaita.net](http://jaunagaita.net)> nospiežot pogu:**



## JAUNO GAITU VARAT ARĪ PASŪTĪT STĀJOTIES SAKAROS AR MŪSU PĀRSTĀVJIEM:

*EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)*

Lilita Zaļkalne  
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden  
e-pasts: <[lilita.zalkalns@tele2.se](mailto:lilita.zalkalns@tele2.se)>  
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“  
BIC code - NDEASESS  
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708  
**Īpaši ZVIEDRIJĀ:**  
Pasta tekošais rēķins: Nosaukums „Ad Notam“  
Postgiro konto nr 76 69 70-8

*AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)*

Imants Līcis  
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“  
P.O. Box 457  
Strathfield, NSW 2135  
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575  
e-pasts: <[slb\\_riga@bigpond.com](mailto:slb_riga@bigpond.com)>

## LITERATURE

Juris Kronbergs toasts fellow poet Uldis Bērziņš, who turned 75 last May, with two tongue-in-cheek poems titled "Uldis on Old Age". Poetry selections are by Sandra Ratniece, Amanda Aizpuriete, Andrejs Turlajs, Andris Ogrīņš and Osip Mandelstam (1891-1938) – translated from the Russian by Einārs Pelšs. Short stories are by Aivars Kļavis, Ilze Lāce-Verhaeghe and Evita Hofmane.

## VISUAL ART

The art of painter / sculptor Jānis Mintiks (1944-2014), on display until the end of this year in a special exhibit at the Global Center for Latvian Art (PLMC) in Cēsis, Latvia, is featured on pages 37, 38, 53, and 60. Baiba Magdalena Eglīte, a curator at PLMC, describes the life and career of the artist and tells the story of the the exhibit's origins.

This summer the city of Cēsis hosted its 13th annual Arts Festival under the title "Tuvplāns" (Foreground), featuring the art of Edvīns Strautmanis and other Latvian New Yorkers. Dace Lamberga, curator of the Latvian National Art Museum, describes the exhibit.

Our Art editor Linda Treija, president of the American Latvian Artists Association (ALMA) introduces London-based Ilga Leimanis, whose enigmatic art is featured on the cover of this issue and on page 25.

## MUSIC

Conductor / musicologist Gunta Plostniece describes concerts of chamber and orchestral music and performances of the Latvian State Academic Choir "Latvija" at the XV Latvian Song and Dance Festival in Toronto this past July.

## HISTORY

Inguna Daukste-Silasproģe, chief researcher at The University of Latvia's Institute of Folklore and Art, presents a detailed and annotated account of

the life in exile of one of Latvia's most beloved poets and storytellers, Kārlis Skalbe, and of the genesis, 1952-1955, of a multi-volume compilation of his writings, *Raksti*.

Latvian MP Atis Lejiņš admires James Joyce's *Ulysses* and its Latvian translation by Dzintars Sodums (1922-2008), and muses that the Latvian people should pay homage to the work of their greatest writers in the same way the Irish do for that book.

## ACTUALITIES

Otto Ozols criticizes the tendency of "academic cockroaches" in Latvia's present government to obfuscate and not take seriously the threat to Latvia's integrity in what is now universally known as Cold War 2.0.

## BOOKS

Bārbala Simšone reviews Oskars Vizbulis' collection of short stories *Pēc Jēzus vecuma sviests* (*The Plight of Outliving Jesus*).

Gundega Zeehauza (Seehaus) reviews Inese Dreimane's novel *Vēstule ar pielikumu* (*A Letter with an Attachment*). Andrejs Grāpis reviews Māris Salējs' latest collection of poetry, *Tuvošanās* (*The Approach*).

Lāsma Gaitniece reviews two books, Valdis Rūmnieks' *No Raiņa līdz Čakam. Atmiņas, piedzīvojumi un pārdzīvojumi 1980-2018*. (*From Rainis to Čaks. Memories, Adventures and Experiences*), and Baiba Šāberte's *Gunārs Astra. Sirdsapziņas cietumnieks* (*Gunārs Astra, Prisoner of Conscience*).

## BRIEFLY NOTED

Members of our editorial team describe recently published books, cultural events and awards.